

T.C. ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**24 OCAK KARARLARI'NIN TÜRKİYE'NİN
ÜÇÜNCÜ DÜNYA ÜLKELERİ'NE
YÖNELİK İHRACATI ÜZERİNDEKİ
ETKİLERİ**

Ergin UZGÖREN
Yüksek Lisans Tezi

Eskişehir
1987

İÇİNDEKİLER

<u>TABLolar</u>	VII
<u>ŞEKİLLER</u>	IX
<u>KISALTMALAR</u>	X
<u>GİRİŞ</u>	I

Birinci Bölüm

İHRACATI TEŞVİK TEDBİRLERİNİN GENEL ETKİLERİ

VE

24 OCAK KARARLARI SONRASI TÜRKİYE UYGULAMASI

I - <u>İHRACATI TEŞVİK TEDBİRLERİNİN GENEL ETKİLERİ</u> ...	5
II- <u>İHRACATI TEŞVİK TEDBİRLERİNİN 24 OCAK KARARLARI</u> <u>SONRASI TÜRKİYE UYGULAMASI</u>	10
A- <u>İHRACATTA PRİM SİSTEMİ</u>	11
1. <u>İhracatçıya Döviz Tahsisi</u>	11
2. <u>Döviz Transferlerinde Öncelik</u>	12
3. <u>İhracat Kredilerinde Faiz Farkı İadesi</u> ...	12
4. <u>İhracat Karşılığı Dövizlerden Mahsup Veya</u> <u>Ödeme</u>	13

5. <u>Kaynak Kullanımı Destekleme Primi</u>	14
6. <u>İhracat Karşılığı Gümrük Muafiyetli İthalat</u>	14
7. <u>Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonundan Yapı-</u> <u>lan Ödeme</u>	15
8. <u>İhracatçıya Avans Sistemi</u>	16
B- İHRACATTA VERGİ İADESİ VE VERGİ MUAFİYET VE İNDİRİMİ	16
1. <u>İhracatta Vergi İadesi</u>	17
2. <u>İhracat Muamelelerinde Vergi Resim ve Harç</u> <u>İstisnası</u>	19
3. <u>Ham ve Yardımcı Maddelerle Ambalaj Malze-</u> <u>melerinde Gümrük Muafiyeti</u>	19
4. <u>İstihsal Vergisinde İhracat İstisnası</u>	20
5. <u>Kurumlar Vergisinde İhracat İstisnası</u>	21
6. <u>Katma Değer Vergisinde İhracat İstisnası</u> ..	21
C- GİRDİ TEŞVİKLERİ	22
1. <u>İhracat Kredileri</u>	23
2. <u>İhracatı Teşvik Fonu Kredileri</u>	24
3. <u>İhracat Kredi Sigortası</u>	25
4. <u>Diğer Girdi Teşvikleri</u>	26
a) Orman Sanayi Ürünlerinin İhracatını Teşvik	26
b) Navlun Primi Uygulaması	27
D- DEVLET PAZARLAMA YARDIMI	28
1. <u>Parasal Yardımlar</u>	28
a) Pazarlama Dövizli Kontenjanı	29
2. <u>Parasal Olmayan Yardımlar</u>	29
a) Dış Pazar Bilgisi Derleme ve Araştırma Yapma	29

b) Fuarlara Katılmayı ve Tanıtımı Destekleme	30
c) Başarılı İhracatçıları Ödüllendirme	31
E- KAMBIYO REJİMİ	32
1. <u>Garantisiz Ticari Borçların Fason İmalatla</u>	
<u>Ödenmesi</u>	33
2. <u>Geçici Kabul Rejimi İle Mal İthalı</u>	34
3. <u>İhracat Sayılan Satış ve Teslimler</u>	34
F- DÖVİZ KURU POLİTİKASI	35
G- DİĞER TEŞVİKLER	36
1. <u>Dış Ticaret Sermaye Şirketlerinin Düzen-</u>	
<u>lenmesi</u>	36
2. <u>Serbest Bölgelerin Kurulması</u>	37
3. <u>İhracatçı Birliklerinin Düzenlenmesi</u>	38
4. <u>Yatırımların Teşviki</u>	38

İkinci Bölüm

TÜRKİYE İHRACATININ GENEL VE ÜÇÜNCÜ DÜNYA ÜLKELERİ'NE YÖNELİK GELİŞİMİ

I - <u>İHRACATIN GELİŞİMİ</u>	40
A- GENEL GELİŞİM	40
B- ÜLKE GRUPLARINA GÖRE GELİŞİM	44
C- MAL GRUPLARINA GÖRE GELİŞİM	50
1. <u>Brüksel Tarife Nomenklatörü (BTN) Siste-</u>	
<u>mine Göre Gelişim</u>	50
2. <u>Standart Uluslararası Ticaret Sınıflaması'</u>	
<u>na (SITC) Göre Gelişim</u>	54

II- <u>ÜÇÜNCÜ DÜNYA ÜLKELERİ'NE YÖNELİK İHRACATIN GELİŞİMİ</u>	58
A- GENEL GELİŞİM	58
B- ÜLKELERE GÖRE GELİŞİM	62
C- SEÇİLMİŞ ÜLKELERE YÖNELİK İHRACATIN GELİŞİMİ ..	66
1. <u>Seçilmiş Ülkelerin Belirlenmesi</u>	66
2. <u>Genel Gelişim</u>	67
3. <u>Ülkelere Göre Gelişim</u>	71
4. <u>Mal Gruplarına Göre Gelişim</u>	74

Üçüncü Bölüm

TÜRKİYE'NİN ÜÇÜNCÜ DÜNYA ÜLKELERİ'NE YÖNELİK İHRACATININ ARTTIRILMASI SORUNU

I- <u>İHRACATI ETKİLEYEN FAKTÖRLER</u>	78
A- ÜÇÜNCÜ DÜNYA ÜLKELERİ'NİN İTHALAT HACMI	78
1. <u>İthalatın Genel Gelişimi</u>	78
2. <u>İthalatın Ülkelere Göre Gelişimi</u>	83
B- ÜÇÜNCÜ DÜNYA ÜLKELERİ İTHALATININ MAL GRUPLARINA GÖRE YAPISININ TÜRK İHRAÇ ÜRÜNLERİ İLE UYUMLULUĞU	86
1. <u>İthalatın Standart Uluslararası Ticaret Sınıflaması'na (SITC) Göre Gelişimi</u>	86
2. <u>İthalatın Yapısının Türk İhraç Ürünleri ile Uyumluluğu</u>	89
C- SERBEST DIŞ TİCARETİ KISITLAYICI TEDBİRLER	92
D- İHRACATI TEŞVİK TEDBİRLERİ	98

1. <u>Başlıca Teşvik Tedbirlerinin Değerlendirmesi</u>	99
a) İhracatta Prim Sistemi	99
b) İhracatta Vergi İadesi ve Vergi Muafiyet ve İndirimi	100
c) Girdi Teşvikleri	101
d) Devletin Pazarlama Yardımı	102
e) Kambiyo Rejimi	104
f) Döviz Kuru Politikası	105
g) Diğer Teşvikler	105
2. <u>Teşvik Tedbirlerinin Toplu Değerlendirmesi</u>	108

II- <u>İHRACATIN ARTTIRILMASI İÇİN ALINMASI GEREKEN TED- BİRLER</u>	111
---	-----

<u>SONUÇ</u>	117
<u>YARARLANILAN KAYNAKLAR</u>	i-ix
<u>EKLER</u>	x-xxi
EK-1: TÜRKİYE TOPLAM İHRACATININ PARABOLİK TREND DENKLEMİ	x
EK-2: ÜÇÜNCÜ DÜNYA ÜLKELERİ'NE YAPILAN İHRACATIN YOĞUNLUĞU	xi
EK-3: SEÇİLMİŞ ÜÇÜNCÜ DÜNYA ÜLKELERİ'NİN TEMEL SOSYO-EKONOMİK ÖZELLİKLERİ	xii
EK-4: ÜÇÜNCÜ DÜNYA ÜLKELERİ'NE YÖNELİK İHRACATIN PARABOLİK TREND DENKLEMİ	xiii
EK-5: SEÇİLMİŞ ÜLKELERE YÖNELİK İHRACATIN PARA- BOLİK TREND DENKLEMİ	xiv
EK-6: ÜÇÜNCÜ DÜNYA ÜLKELERİ İTHALATININ ÜLKE BA- ZINDA STANDART ULUSLARARASI TİCARET SINIF- LAMASI'NA (SITC) GÖRE GELİŞİMİ	xv

TABLolar

<u>No</u>	<u>Tablonun Adı</u>	<u>Sayfa No</u>
1	İhracatın Genel Gelişimi	41
2	İhracatın Ülke Gruplarına Göre Gelişimi	45
3	İhracatın Brüksel Tarife Nomenklatörü(BTN) Sistemine Göre Gelişimi	51
4	İhracatın Standart Uluslararası Ticaret Sınıflaması'na (SITC) Göre Gelişimi	55
5	Üçüncü Dünya Ülkeleri'ne Yönelik İhracatın Genel Gelişimi	59
6	Üçüncü Dünya Ülkeleri'ne Yönelik İhracatın Ülkelere Göre Gelişimi	63
7	Seçilmiş Ülkelere Yapılan İhracatın Genel Gelişimi	68
8	Seçilmiş Ülkelere Yapılan İhracatın Ülkelere Göre Gelişimi	72
9	Seçilmiş Ülkelere Yönelik İhracatın Mal Gruplarına Göre Gelişimi	75

10	Üçüncü Dünya Ülkeleri İhracatının Genel Gelişimi	79
11	Üçüncü Dünya Ülkeleri İthalatı İçinde Türkiye İhracatının Payı	82
12	Üçüncü Dünya Ülkeleri İthalatının Ükelere Göre Gelişimi	84
13	Üçüncü Dünya Ülkeleri İthalatının Standart Uluslararası Ticaret Sınıflamasına Göre Gelişimi	87
14	Türkiye'nin Karşılıklı Ticaret Potansiyeli Olan Bazı Üçüncü Dünya Ülkeleri İle Ticareti	96
15	Türkiye'de Uygulanmakta Olan İhracatı Teşvik Tedbirlerinin Üçüncü Dünya Ülkeleri'ne Yapılan İhracat Üzerindeki Etki Dereceleri	109

ŞEKİLLER

<u>No</u>	<u>Şeklin Adı</u>	<u>Sayfa No</u>
1	Toplam İhracatın Gelişim Trendi	43
2	Ülke Gruplarına Göre İhracatın Gelişimi	49
3	BTN Sistemine Göre İhracatın Gelişimi	53
4	İhracatın Başlıca SITC Gruplarına Göre Gelişimi	54
5	Üçüncü Dünya Ülkeleri Grubu İle Seçilmiş Ükelere Yönelik İhracatın Gelişim Trendi	71
6	Seçilmiş Ükelere Yönelik İhracatın Mal Gruplarına Göre Gelişimi	76
7	Üçüncü Dünya Ülkeleri'nin Toplam İthalatlarının Gelişimi	81
8	Türkiye'nin İhracatındaki ve Üçüncü Dünya Ülkeleri'nin İthalatındaki Başlıca SITC Gruplarının Karşılaştırılması.	90

KISALTMALAR

ABD.	: Amerika Birleşik Devletleri
Afr.	: Afrika
Avr.	: Avrupa
Bkz.	: Bakınız
BTN.	: Brüksel Tarife Nomenklatörü
DİE.	: Devlet İstatistik Enstitüsü
DPT.	: Devlet Planlama Teşkilatı
GATT.	: Genel Ticaret ve Gümrük Anlaşması
GSMH.	: Gayri Safi Milli Hasıla
HDTM.	: Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı
IMF.	: International Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu)
İGEME.	: İhracatı Geliştirme ve Etüd Merkezi
İng.	: İngiltere
İSO.	: İstanbul Sanayi Odası
İTO.	: İstanbul Ticaret Odası

KSA.	: Karşılıklı Satın Alma
KT.	: Karşılıklı Ticaret
MPM.	: Milli Prodüktivite Merkezi
OECD.	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı
SITC.	: Standart Uluslararası Ticaret Sınıflaması
TİP.	: Toplam İçinde Pay
TOB.	: Türkiye Odalar Birliği
TPKK.	: Türk Parası Kıymetini Koruma Kanunu
TUB.	: Teşvik Uygulama Başkanlığı
Ülk.	: Ülkeleri.
v.b.	: ve benzerleri.

GİRİŞ

Hızlı bir ekonomik kalkınma çabası içinde bulunan gelişmekte olan ülkeler ve bu arada Türkiye, bu çabalarının başarıya ulaşmak için önce kalkınmayı sınırlayan bir faktör olan "döviz darboğazını" genişletmek zorundadırlar. Döviz darboğazını genişletmenin en sağlıklı yolu ise ihracattan sağlanan gelirleri arttırmaktır.

İhracattan sağlanan gelirlerin arttırılması temel amaç olmakla birlikte bu artışın devamlılığının sağlanması ve ihracatın sağlam temellere oturtulması da büyük önem taşımaktadır. Bu sorunun çözümü ise ihracatın ülke ve mal bazında çeşitlendirilmesi ile mümkündür. Çünkü, son yıllarda yürütülen çeşitli araştırmalar bir ülkenin ihracatının belli ülkelere göre yoğunlaşmasının aynı ülkenin ihracatının belli mallar üzerine yoğunlaşmasına yol açtığını, bu durumun da ihracatı olumsuz yönde etkilediğini ortaya koymuştur (1).

(1) İSO, Türkiye'nin Dış Açılma Stratejisi İçinde İhracat Sorunu, ve Sınai Ürünlerin İhracatını Arttırma İmkânları, İSO Araştırma Dairesi Ya.No.11, İstanbul, 1981, s.77.

Türkiye'de 1960'lı yıllardan beri uygulanmakta olan ithal ikamesi politikası 24 Ocak Kararları ile terkedilerek ekonomide dışa açılma stratejisi izlenmeye başlanmıştır. Bu amaçla 24 Ocak Kararları'nda Türk ekonomisinin dışa açılmasını kolaylaştıracak bir dizi teşvik tedbirine yer verilmiştir. Bunlar arasında ihracatı teşvik tedbirlerinin özel bir önemi vardır.

1980'li yıllarda uygulanmaya başlanan ihracatı teşvik tedbirleri sonucu Türkiye'nin ihracatında büyük değişiklikler olduğu bilinmektedir. Bu değişikliklerin başlıcaları; İhracatın mutlak değer olarak artış göstermesi, sanayi ürünlerinin ihracattaki payının tarım ürünleri aleyhine genişlemesi ve ihracatı yapılan mal sayısında önemli artışların meydana gelmesidir.

Bu arada ihracat yapılan ülke sayısında da önemli artışların meydana geldiği iddia edilmektedir. Böyle bir artış söz konusu ise; bunun kaynağını Türkiye'nin geleneksel ihraç pazarları dışında yani Üçüncü Dünya Ülkeleri Grubu'nda aramak gerekmektedir.

Bu çalışmada Türkiye'nin ihracatının yöneldiği dört ülke grubundan en çok sayıda ülkenin yer aldığı Üçüncü Dünya Ülkeleri Grubu ele alınarak ihracatı teşvik tedbirlerinin bu ülke grubuna yapılan ihracat üzerindeki etkileri araştırılmıştır.

Birinci bölümde öncelikle ihracatı teşvik tedbirlerinin genel etkileri üzerinde durularak kısa teorik bilgiler verilmeye çalışılmıştır. Daha sonra ise 24 Ocak Karar-

ları ile getirilen ihracatı teşvik tedbirleri hakkında genel bilgiler verilmiştir.

İkinci bölümde önce Türkiye'nin ihracatının ülke ve mal bazında genel gelişimi incelenmiş, daha sonra Üçüncü Dünya Ülkeleri Grubu'na yönelik ihracat ayrıca ele alınmıştır. Burada yapılan ayırmada; Türkiye'nin ihracatında geleneksel ihraç pazarları olarak bilinen başlıca ülke grupları (2) dışında kalan ülkelerin, Üçüncü Dünya Ülkeleri olduklarına kabul edilmiştir. Bu gruplamada Üçüncü Dünya Ülkeleri sayılan fakat Türkiye'nin ihracatında özel yeri olan ülkeler, ait oldukları ülke gruplarında ele alınmıştır (3). Böylece oluşturulan Üçüncü Dünya Ülkeleri Grubu'na yapılan ihracat gerek mutlak değer gerekse ülke bazında olmak üzere geniş şekilde incelenmiştir. Yapılan bu çalışmada grup içinde yer alan ülke sayısının çokluğu nedeniyle sağlıklı bilgilerin elde edilmesi mümkün olmadığı için çeşitli faktörler dikkate alınarak, grubu temsilen 20 adet ülke seçilmiş ve bunlar daha kapsamlı bir şekilde ele alınmıştır.

Üçüncü bölümde ise Üçüncü Dünya Ülkeleri Grubu'na yönelik ihracatın arttırılması sorunu tartışılmıştır. Burada öncelikle adı geçen ülkelere yönelik ihracatı etkileyen faktörler değerlendirilmiştir. Bu faktörler arasında Üçüncü Dünya Ülkeleri'nin pazar büyüklüğü, bu ülkelerin

(2) Başlıca ülke grupları; "OECD Ülkeleri", "Sosyalist Ülkeler", ve "Orta Doğu ve Kuzey Afrika Ülkeleri" olarak ele alınmıştır.

(3) Örneğin; İran, Irak, Fas, Mısır vb. ülkeler Üçüncü Dünya Ülkeleri Grubu yerine, Türkiye ihracatının incelenmesinde özel yeri olan Ortadoğu ve Kuzey Afrika Ülkeleri Grubu'na dahil edilmiştir.

başlıca ithal mallarının Türk ihraç ürünleri ile uyumluluğu ve serbest dış ticareti kısıtlayıcı tedbirler ele alınmıştır. Aynı zamanda birinci bölümde ayrıntılı şekilde verilen ihraçatı teşvik tedbirlerinin, Üçüncü Dünya Ülkeleri Grubu'na yönelik ihracat üzerindeki etkileri incelenmiştir.

Son olarak Türkiye ihracatının ülke ve mal bazında çeşitlendirilmesi amacıyla, Üçüncü Dünya Ülkeleri'ne yapılan ihracatın arttırılması için alınması gereken tedbirlerin neler olması gerektiği üzerinde durulmuştur.

Birinci Bölüm

İHRACATI TEŞVİK TEDBİRLERİNİN GENEL ETKİLERİ VE 24 OCAK KARARLARI SONRASI TÜRKİYE UYGULAMASI

I- İHRACATI TEŞVİK TEDBİRLERİNİN GENEL ETKİLERİ

İhracatın teşviki ve geliştirilmesi, bir ülkenin ithal ihtiyaçlarını karşılamak, kalkınmayı ve yatırımları öngörülen ölçüde gerçekleştirebilmek için büyük önem kazanmaktadır.

Gelişme ve kalkınma çabası içinde olan ülkelerde yatırım mallarının büyük ölçüde teknoloji, sermaye eksikliği ve diğer sebeplerle ülke içinde üretilmemesi, ithalatı gerekli kılar. Gelişmekte olan ülkelerde yalnız yatırım mallarının ithal edilmesi yeterli değildir. Bunların yanında bazı hammadde, yardımcı maddeler ve hatta işletme malzemelerinin ithali de gereklidir. Bu sebeplerle artan ithalatı gerçekleştirebilmek için gerekli döviz ihtiyacı ihracatla karşılanabilir. Yani ihracat gelirlerinin arttırılması, ithalatın finansmanı açısından önemlidir.

Diğer yandan, yapılmış olan ampirik çalışmalarda, ihracat performansı ile iktisadi büyüme arasında oldukça an-

lamlı bir ilişki bulunmuştur (4). Başka bir deyişle; ihracatın arttırılması ülkelerin ekonomik kalkınmaları üzerinde olumlu etkiler yaratmaktadır.

Bu sebeplerle günümüzde gerek gelişmiş gerekse gelişmekte olan çok sayıda ülkede ihracatın arttırılması konusunda büyük çabalar harcanmaktadır (5). İhracatın arttırılmasına yönelik çabalar dahilinde alınan ve ihracatı arttırıcı özellik taşıyan tedbirler "İhracatı Teşvik Tedbirleri" olarak tanımlanabilir.

Gelişmekte olan ülkelerde kalkınmanın bir aracı olarak kullanılan ihracatı teşvik tedbirleri, gelişmiş ülkelerde değişik amaçlar için uygulanmaktadır. Bu ülkelerde, görülen işsizlik problemi, dış pazar rekabeti ve teknolojik alandaki yarışı kazanma gayreti teşviklerin geniş ölçüde kullanılmasını gerektirmektedir (6).

Genel olarak ihracatı teşvik tedbirleri; maliyetleri düşürerek veya gelirleri arttırarak ihracatı kârlı kılan tüm tedbirleri içine almaktadır (7).

-
- (4) "Bu ampirik çalışmalar pek çok ülke ile ilgili olarak R.F.Emory (1967) C.Michalopoulos ve K.Jay (1973), M.Michaely (1977) ve B.Balassa (1978) tarafından yürütülen çeşitli çalışmalarda istatistiksel olarak test edilmiştir." Ahmet Ümit DANIŞMAN, 24 Ocak Ekonomik İstikrar Önlemlerinin İhracatımızda Doğurduğu Yapısal Değişim Üzerine Bir Araştırma, D.P.T. Teşvik Uygulama Başkanlığı Uzmanlık Tezi, Ankara, 1983, s.3.
- (5) Rıdvan KARLUK, Türkiye'de İhracata Yönelik Dış Ticaret Politikası ve İhracatın Yapısal Analizi, E.İ.T.İ.A. Ya.No. 237/158, Eskişehir, 1981, s.101.
- (6) Mehmet KARADUMAN, "24 Ocak 1980 Sonrası Teşvik Tedbirleri", MALİYE DERGİSİ, S.52 (Temmuz-Ağustos, 1981), s.3.
- (7) KARLUK, Türkiye'de İhracata..., s.104'den Bela BALASSA, "Trade Policies in Developing Countries", AER, Vol.LXI, No.2, May 1971, s.180.

İhracatı teşvik tedbirleri, kapsamlı bir sınıflama yapıldığında, yedi ana başlık altında toplanabilir (8).

Bunlar;

- İhracatta prim sistemi
- İhracatta vergi iadesi ve vergi muafiyet ve indirimi
- Girdi teşvikleri
- Devlet pazarlama yardımı
- Kambiyo rejimi
- Döviz kuru politikası
- Diğer teşvikler

Eğer bir ekonomide yukarıda belirtilen ihracatı teşvik tedbirlerinden bazıları uygulanıyorsa, bu politika sonucunda ihracat artmalı, ekonomide uygun bir kaynak tahsisini bağlanmalı ve sosyal kârlılığın gerekleri yerine getirilmelidir. Sosyal kârlılık, ihracatın tesvikine ve ithal ikamesine aynı teşvikleri ve korumayı amaçlamaktadır. Milli ekonomi açısından ihracattan sağlanacak bir dolar, ithal ikamesi ile sağlanan bir dolara esit olmalıdır. Dahili pazar ile ihracat pazarları için yapılan üretime sağlanan teşvikler, bu kesimlerde ölçek ekonomilerinin ve teknik gelişmenin ortaya çıkmasına yardım etmelidir. İhracat çeşitli şekillerde teşvik edilirken, ithalatta bulunan ülkelerin misilleme yapma şansları asgariide tutulmalı ve yeni ürünlerin ihracatına teşvik tedbirleri uygulanırken ölçülü davranılmalıdır.

(8) Bu sınıflamada ihracatı teşvik tedbirlerinin uygulamadaki çeşitliliği gözönüne alınarak, ihracatı arttırmaya yönelik dolaylı-dolaysız tüm teşvikler kapsam dahi-line alınmıştır.

İhracatçıların yeni pazarlara girmede karşılaşacakları ek giderler (pazarlama için bilgi toplama maliyeti, ihracatın dahili ekonomiye kıyasla daha fazla riske katlanılmasını gerektirmesinin yarattığı ilave maliyetler gibi) uygun teşviklerle karşılanmalıdır.

İhracatçılara gerekli teşviklerin sağlanması yeni pazarlar kazanılincaya kadar devam etmeli ve sonsuza dek sürmemelidir. Ekonomide ihracatı teşvik tedbirlerinin amacı, ihracat pazarlarına üretim yapan üreticileri aynen tarife ve miktar kısıtlamaları ile rakip ülkelerin rekabetinden korunan dahili üreticiler gibi korumaktır. Tarife ve miktar kısıtlamaları bir anlamda ithal ikamesi üreticilerine dolaysız bir şekilde mali yardım sağlarken, ihracatı teşvik tedbirleri de yerli ürünlere dış pazarlarda rekabet gücü kazandırmaktadır.

İhracatı teşvik tedbirlerinin ekonomide etkin bir biçimde uygulanabilmesi için üç önemli noktayı gözden uzak tutmamak gerekir. Teşvik tedbirleri ile ilgili genel kuralın ilki; teşvik tedbirlerinde mümkün olduğu kadar özel üretim yardımlarından kaçınmaktır. Gerçekten teşvik tedbirlerinin tümü, bir bakıma üretici ve ihracatçıya yardım niteliğindedir. Fakat mali yardımlar, özellikle belli bir kesimde üretimin sağlanması için yapılıyorsa, daha sonra bu yardımları ortadan kaldırmak zorlaşacağı gibi ayrıca böyle bir teşvik politikası ekonomide etkinlikten uzak sanayilerin doğmasına yol açacaktır.

İkinci kural, teşviklerin mümkün olduğunca yeni ihracat ürünleri ile sınırlandırılması veya ihracat potansiyeli olan üretimin tesviki için kullanılması ile ilgilidir. Bura-

daki amaç, zaten mevcut olan ihracata daha fazla bir kâr sağlamak değil, bu kesimin başlangıçtaki dezavantajını ortadan kaldırarak ihracatını arttırmasına imkân vermektir.

Son olarak ihracatı teşvik tedbirleri uluslararası alanda tarife korumalarına ve misillemelere yol açmayacak nitelikte olmalıdır. Uluslararası ticarete geçerli olan kurallara göre ihracatı geliştirmek amacıyla ihracata mali yardımda bulunmak misillemelere yol açabilmektedir. Fakat ihracatçılara devletçe sağlanan pazar bilgileri, çeşitli ticaret fuarlarının organizasyonu, ihracat pazarlama kurumlarına tercihli ihracat kredileri ve kredi garantileri, herhangi bir misillemeyi gerektirmeye ihracatı teşvik tedbirlerindenidir.

Ihracatın geliştirilmesi için özellikle mali yardım niteliğinde teşvik uygulanırken dikkat edilmesi gereken bir nokta da şudur. Yardımlarda selektif bir uygulama yaparken, belirli sanayilerin uluslararası rekabete dayanma şansları esas alınmalıdır. Eğer uygulama çok yüksek maliyetle üretim yapan kesimi korumak ve ihracatını teşvik etmek için yapılıyorsa, ekonomide yüksek maliyetlerle üretim yapan kesim cesaretlendirilirken, daha ucuz maliyetlerle üretim yapan kesim cezalandırılmış olur. Bu uygulama ise ekonomik etkinlikten uzaklaşmasına ve ülkede kaynak israfına sebep olur (9).

(9) Rıdvan KARLUK, Uluslararası İktisat, Anadolu Üniversitesi Ya.No. 75, Açıköğretim Fakültesi Ya.No.22, F.2, Ünite 11-20, Ankara, 1986, s.132.

Bu konuda unutulmaması gereken bir nokta da, tedbirlerin istikrarı ile ilgilidir. İhracatı teşvik tedbirlerinde arzu edilen etkinliğe ulaşılabilmesi için, bu tedbirlerin mutlaka belli bir dönemde kesinlik ve kararlılığa sahip olması gerekir. Teşvik tedbirlerinde sık ve devamlı değişmeler ve kesinlikten uzaklaşmalar, bunların etkinliklerini büyük ölçüde azaltarak kendilerinden beklenen faydanın doğmasına engel olur.

II- İHRACATI TEŞVİK TEDBİRLERİNİN 24 OCAK KARARLARI SONRASINDA TÜRKİYE UYGULAMASI

24 Ocak Kararları korumacı ve rekabete kapalı bir ekonomik politika uygulamasını sona erdirerek, ekonomiyi dışa açma çabalarını başlatmıştır. Bu nedenle ihracata büyük önem verilmiş ve çeşitli İhracatı Teşvik Tedbirleri uygulamaya konmuştur. İhracatımız üzerinde önemli etkilere sahip olan İhracatı Teşvik Tedbirleri, günümüze kadar pek çok değişikliğe uğramışlardır.

Bu bölümde İhracatı Teşvik Tedbirlerinin 24 Ocak Kararları sonrası Türkiye uygulaması düzenlenirken (10) yukarıda yapılmış olunan sınıflama esas alınmıştır. Çalışmamızın esasını ihracatı teşvik tedbirlerinin incelenmesi oluşturmadığından bu konuyla ilgili mevzuattaki ayrıntılar kapsam dışı bırakılmıştır.

(10) Çalışmamızda ele alınan İhracatı Teşvik Tedbirleri en son 30.4.1987 tarihi ile sınırlandırılmıştır.

A- İHRACATTA PRİM SİSTEMİ

Bu sistemin esasını, ihraç malı üreten üreticilere ve ihracatçılara genel anlamda para olarak devlet tarafından yapılan yardımlar oluşturur. Sistem bu sekliyle kısmî bir devalüasyon niteliğinde olup, ithalatın miktar kısıtlamaları ve gümrük vergileriyle sınırlandırıldığı ekonomilerde uygulanmaktadır (11). Uygulamada görülen çeşitleri şunlardır:

1- İhracatçıya Döviz Tahsisi

İhracatçıya Döviz Tahsisi, ihracatçının yapmış olduğu ihracattan sağladığı dövizin tamamını veya bir kısmını elinde tutmasına imkân tanır.

İhracatçının ihraç malının üretiminde kullanacağı girdilerin (hammadde, yardımcı maddeler, ambalaj malzemesi v.s.) yurt dışından daha ucuza satın alınmasını amaçlamaktadır. Ayrıca dövizin kıt olduğu dönemlerde, ihracatçıya döviz tahsisi uygulaması ile ihracatçı gerek üretim gerekse pazarlamada döviz kıtlığının yaratacağı sorunlardan korunmuş olur (12).

İhracatçıya döviz tahsisi 24 Ocak Kararları'nda 8/182 sayılı kararname ile düzenlenmiştir (13). 85/2 sayılı İhracatı Teşvik Tebliğinde yer aldığı sekliyle (14); ihracatçılara (Dış Ticaret Sermaye Sirketleri dahil ve imalatçı ihracatçılara kendilerinin ve/veya yan sanayicileri-

(11) KARIUK, Türkiye'de İhracata..., s.111.

(12) O.ORHAN BALI "İhracatçılara Gümrük Muafiyetiyle İthalat İçin Döviz Tahsisi", ÇÖZÜM DERGİSİ, Y.1, S.3 (Mart, 1985), s.84.

(13) 8/182 sayılı Kararname için bkz. RG.T.25.1.1980, No.16880.

(14) 85/2 sayılı Tebliğ için bkz. RG.T.31.12.1984, No.18622.

nin ihraç konusu mamüllerinin üretiminde kullanacakları yardımcı maddelerle, ambalaj malzemesinin temini için döviz tahsisı yapılmaktadır.

Bu uygulamaya 86/2 sayılı İhracatı Teşvik Tebliği ile son verilmiştir (15).

2- Döviz Transferlerinde Öncelik

İhracatçılara tahsis edilen dövizlere, ihracatçıların çeşitli ihtiyaçları ve faaliyetleri için transfer önceliği sağlanmıştır (16).

Böylece ihracata yönelik üretimi gerçekleştirebilmek amacıyla her türlü ithalat için döviz tahsisine ve bunların transferine öncelik tanınmış olmaktadır. Bu uygulamaya 3.1.1984 tarih ve 84/7557 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla son verilmiştir (17).

3- İhracat Kredilerinde Faiz Farkı İadesi

Serbest döviz karşılığında yapılacak ihracat ve ihracat sayılan teslimlerin finansmanı için açılacak belgeli veya belgesiz ihracat kredileri ile ihraç mallarının hazırlık ve imalat safhası kredilerine "Faiz Farkı İadesi Fonu"ndan banka ve müstekrizde faiz farkı iadesi yapılmaktadır(18). Ancak; İhracatı Teşvik Fonu veya kurulacak diğer özel fonlardan açılacak kredilere faiz farkı iadesi yapılmamaktadır.

(15) 86/2 Sayılı Tebliğ için bkz. RG.T. 26.12.1985, No.18970.

(16) 24.1.1980 tarih ve 8/182 Sayılı Kararname bkz. RG.T. 25.1.1980, No.16880.

(17) RG.T. 11.1.1984, No.18278

(18) 81/5 sayılı İhracatı Teşvik Tebliği madde 11.Bkz.RG.T. 10.5.1981, Nd. 17336.

İhracat kredi faizlerinin ucuzlatılmasına yönelik bu teşvik tedbirlerinin en son 82/1 sayılı İhracatı Teşvik Tebliğinde yer aldığı görülmektedir (19).

4- İhracat Karşılığı Dövizlerden Mahsup veya Ödeme

8/182 sayılı İhracatı Teşvik Kararı ile, taahhüt edilmiş bulunan ihracattan sağlanan dövizlerin bazı döviz borçlarına mahsup edilme imkânı tanınmıştır (20).

Daha sonra bu mahsubun uygulanmasında çeşitli değişikliklere gidilmiş ve son şekli 87/2 sayılı İhracatı Teşvik Tebliğinde yer almıştır (21). Buna göre; İhracatı Teşvik belgesinde adı kayıtlı ihracatçının;

a) Teşvik belgesi olup olmadığına bakılmaksızın her çeşit imalat giderleri,

b) Yurt dışında büro, temsilcilik, şube, ortaklık (sermaye dahil) tesis ve idare giderleri (alınacak izinler çerçevesinde)

c) Yurt içinden ve yurt dışından sağladıkları döviz kredilerinin anapara ve taksitleri T.C. Merkez Bankası 1/A ihracatta görünmeyen muameleler genelgesi çerçevesinde tahsis edilen dövizlerin, ödenmesinde kullanılabılır veya ödenecek bedellere mahsup edilebilir. Ayrıca mahsup edilen dövizler ihracatçının taahhüt hesabına sayılabılır.

(19) RG.T. 9.2.1982, No.17600.

(20) RG.T.25.1.1980, No.16880.

(21) 87/2 Sayılı Tebliğ için bkz. RG.T. 1.12.1986, No.19298.

5- Kaynak Kullanımı Destekleme Primi

İhracat kredisi uygulamasının kaldırılması ile aynı zamanda 15.12.1984 tarihinde, 84/8860 sayılı karar ile "Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu" kurulmuştur (22).

Bu fonun amacı; kalkınma planı ve yıllık programlarda öngörülen hedeflere uygun olarak ihracatı ve yatırımlarda kaynak kullanımını desteklemektir. Böylelikle belirlenen sektörlerle banka kaynaklarının yönlendirilmesini ve ihtisas kredilerinde kredi maliyetlerinin düşürülmesini sağlamaktır.

1985 yılında ve 1986 yılının ilk yarısında ihracı sırasında Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu'na kesilen mallar için bu fondan ihracatta vergi iadesine benzer bir şekilde ödemede bulunulmuştur (23). Bu ödemeye 1986 yılı sonunda son verilmiştir.

6- İhracat Karşılığı Gümrük Muafiyetli İthalat

İhracatçılara ve imalatçı ihracatçılara kendilerinin ve/veya yan sanayicilerinin, ihracat sayılan satış ve teslimler dahil olmak üzere, ihraç konusu mamüllerin bünyesine giren (fire dahil) ham ve yardımcı maddeler ile ambalaj malzemeleri (ithalat rejiminde belirlenen ithali yasak mallar dahil, uyuşturucu madde, silah ve mühimmat hariç) için ihracat taahhüdünün FOB % 80 değerine kadar gümrük muafiyetli ithal hakkı verilebilir (24).

(22) RG.T. 15.12.1984, No.18606.

(23) Nedim İBRAHİM HAKKIOĞLU, Planlı Dönemde İhracatı Teşvik Politikası, İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi 36 no'lu Dış Ticaret Bülteni'nin Eki, No.107 (Eylül, 1986), s.35.

(24) 86/2 Sayılı İhracatı Teşvik Tebliği madde 14 Bkz.RG.T. 26.12.1985, No.18970.

Bu karar 87/2 sayılı İhracatı Teşvik Tebliğinde aynı şekilde düzenlenmiş olup halen yürürlükte bulunmaktadır.

7- Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonundan Yapılan

Ödeme

86/11282 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla, dış ticaretin ülke ekonomisinin yararına düzenlenmesini sağlamak amacı ile madde politikasının izlenmesi ve fiyat kararlılığının sağlanması için T.C. Merkez Bankası'nda "Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu" oluşturulmuştur(25).

Alınan kararlar bu fonun; tarımsal girdilerin sübvansiyonu, üreticinin fiyat hareketlerinden korunması, ihracatın geliştirilmesi, ihracata yönelik yatırımların finansmanı, ihracat sigortası kuruluncaya kadar ihracatın sigortası faaliyetlerinin finansmanı amacıyla yönelik olarak, Para ve Kredi Kurulu Kararı ile kullanılacağı belirtilmiştir.

Para ve Kredi Kurulu 86/23 sayılı Tebliği ile Genel Tarife İstatistik Pozisyonuna göre 121 adet mal için, bu malların ihracı halinde birim miktar (adet, ton, m³) başına ihracata yapılacak ödemeyi ABD doları cinsinden ilan etmiştir(26). İhracatçılar fiili ihraç tarihlerinde geçerli olan kur üzerinden bu değerlerin TL. karşılığını MB'dan alabileceklerdir.

(25) RG.T. 13.12.1986, No.19310.

(26) Fondan yararlanacak sanayiler ve mal grupları şunlardır: Gıda, taş ve toprak, deri giyim, kimya, tekstil ve dokuma, demir-çelik, alüminyum, otomotiv, beyaz eşya. Bkz. RG.T. 3.12.1986, No.19300.

8- İhracatçıya Avans Sistemi

1987 yılında uygulamaya konulan teşviklerden olan "İhracatçıya Avans Sistemi", temel olarak ihracatçının finansman sorununa çözüm arama gayretlerinin bir uzantısıdır. Böyle büyük ihracatçılara (özellikle Dış Ticaret Sermaye Şirketlerine) finansal yönden büyük kolaylık sağlanmış olmaktadır.

İhracatçıya Avans Sisteminde, ihracatçılara bir önceki yıl yaptıkları ihracat dikkate alınarak, hakettikleri vergi iadesinin yüzde 40'ına kadar ödeme yapılacaktır. Buna göre 10-30 milyon dolar arası ihracat yapmış olanlara, hak ettikleri vergi iadesinin yüzde 30'u, 30-50 milyon dolar arasında ihracat yapanlara hakettikleri vergi iadesinin yüzde 33'ü, 50-100 milyon dolar arası, ihracat yapanlara hakettikleri vergi iadesinin yüzde 36'sı, 100 milyon dolar ve üzerinde ihracat yapmış olanlara ise hakettikleri vergi iadesinin yüzde 40'ı avans olarak ödenecektir (27).

B- İHRACATTA VERGİ İADESİ VE VERGİ MUAFİYET VE İNDİRİMİ

Bir ihraç malı içindeki ithal malının gümrük vergisine konu olması, ihracatçının yurt içinde ürettiği malın değerine oranla daha fazla vergi ödemesini gerektirerek gerçek korumanın negatif olmasına yol açmaktadır (28). Eğer bu ürünün ihracı teşvik edilmek isteniyorsa en azından negatif

(27) "İhracatçıya Avans Sistemine Geçildi"DÜNYA GAZETESİ, 9.3.1987.

(28) "Bu oran, ürün içindeki ithalat oranına ve ithal malının toplam maliyet içindeki payına bağlıdır."Bkz.KARLUK, Türkiye'de İhracata...,s.113, Ayrıca ayrıntılı bilgi için bkz. Cem ALPAR, "İhracata Dayalı Sanayileşme", EKONOMİK YAKLAŞIM A.İ.T.İ.A.Ya.No. 192, CIII, S.7, Ankara, 1982.

gerçek koruma oranına eşdeğer bir oranda ihracat sübvansesi edilmelidir (29). Bu sübvansiyonun uygulaması ise ihracatta vergi iadesi ve vergi muafiyet ve indirimleri ile mümkündür.

1. İhracatta Vergi İadesi

İhracatta vergi iadesi; ihraç olunan malın bünyesine giren vergi resim ve harçların kısmen veya tamamen ihracatçıya geri ödenmesine dayanan bir sistemdir (30).

İhracatta vergi iadesinin kısa ve uzun vadeli iki amacı vardır: Kısa vadeli amacı; maliyeti dış dünyaya göre yüksek olan mamüllere ve hizmetlere, bünyelerindeki vergi, resim ve harçların kısmen veya tamamen iadesi suretiyle ihraç gücü kazandırmaktır (31). Uzun vadeli amacı ise; ihracatın yapısını sanayi ürünleri lehine değiştirmek, diğer ifade ile işlenmiş ürün ihracatının toplam ihracat içindeki oranını yükseltmektir.

Türkiye'de, ihracatta vergi iadesi ilk kez 27.6.1963 tarih ve 261 sayılı kanunun birinci maddesine göre kabul edilen 9.9.1975 tarih ve 7/19624 sayılı "İhracatta Vergi İadesi Kararı" nda şu şekilde tanımlanmıştır; İhracatta Vergi İadesi Türkiye'den ihraç edilen ya da bu karara göre ihraç edilmiş sayılan maddelerin maliyetine girmiş bulunan ve ilişik mali yükler listesinde yer alan vergi, resim

(29) KARLUK, Türkiye'de İhracata..., s.113,

(30) Halil SEYİDOĞLU; "İhracatçıya toplam vergi tutarı kadar geri ödeme) yapılması bir sübvansiyon sayılmaz. Uygulamada vergi tutarının çok üzerinde olduğu görülmektedir. (Halil SEYİDOĞLU, Uluslararası İktisat Teorisi, Politika Uygulama, B.V, Ankara, 1986, s.349) demesine karşılık; Rıdvan KARLUK, "... bu ödeme ürünün üretim süreci esnasında ödenen vergi, resim ve harçlardan daha fazla olmamaktadır." (KARLUK, Türkiye'de İhracata..., s.114.) görüşünü savunmaktadır.

(31) Mehmet KARADUMAN, "24 Ocak 1980 Sonrası...", s.18.

ve harçlar ile benzeri etki yapan yüklerin, doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak, bu mamüllerin ihracatçısına ihracattan veya ihraç sayılan devirden sonra ödenmesidir (32).

Bu ödemeler düzenlenen "Vergi İadesi Listeleri" ve "Geçici Vergi İadesi Listeleri"ne göre yapılmaktadır. Listeleri düzenleme yetkisi en son 86/11265 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla değiştirilmiştir. Buna göre; Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın görüşünü de alarak vergi iade listelerini düzenleyebilecektir (33).

Diğer yandan 1987 yılı başında yürürlüğe giren Vergi İadesi Kararı'nda, ihracatta vergi iadesi uygulanan mal listelerinin kapsamı genişletirken uygulanacak oranın üst sınırı da % 14 olarak belirlemiştir. Vergi iadesi yapılacak mallar 5 listede toplanmış; ilk listede sıfır vergi iadesi yapılacak mallar österilmiştir (34). Daha sonra 1 numaralı listede % 8, 2 numaralı listede % 6, 3 numaralı listede % 4 ve 4 numaralı listede % 2 oranında iadede bulunulacak mallar yer almaktadır. Bunun yanında, bir takvim yılı içinde yapılan ihracat 2 milyon dolara ulaşırorsa 0 (sıfır), 2 ile 10 milyon dolar arasında olursa % 2, 10 ile 30 milyon

(32) 7/106224 sayılı "İhracatta Vergi İadesi Kararı" Madde 1. Bkz. RG.T. 16.9.1975, No.15358. (Bu karar halen değişiklikleri ile birlikte yürürlüktedir.)

(33) 86/11265 sayılı "İhracatta Vergi İadesine Ek Karar" Bkz. RG.T. 11.12.1986, No.19308.

(34) Sıfır vergi iadesi listesi 86/11265 sayılı "İhracatta Vergi İadesine Ek Karar" ile oluşturulmuştur. Ayrıca bu listedeki mallar, toplam ihracatın 2 milyon doları aşması halinde vergi iadesinden yararlanacaktır. Bkz. RG.T. 11.12.1986, No. 19308.

dolar arasında olursa % 4 ve 50 milyon doları aşması halinde bütün ihracat rakamı için % 6 oranında ilave vergi iadesi yapılacaktır (35).

Görüldüğü gibi 1987 yılı Vergi İadesi Kararı'nda toplam ihracatı 50 milyon doları aşan ihracatçılara (dolayısıyla Dış Ticaret Sermaye Şirketlerine) yüksek oranda vergi iadesi imkânı sağlanmıştır.

2. İhracat Muamelelerinde Vergi Resim ve Harç İstisnası (36)

Bu teşvik tedbirinde, her türlü ihracat kredileri ile ihracatı teşvik belgesine dayanarak yapılacak ihracat, ithalat ve ihracat sayılan satış ve teslimlerde, ihracatçı sıfatının kazanılması safhasından başlayarak ihracat hesaplarının kapatılmasına kadar geçen bütün süre içinde, banka ve sigorta şirketlerine ve diğer çeşitli kuruluşlara hizmetleri karşılığı yapılan tüm ödemeler, banka ve sigorta muameleleri vergisinden, damga resminden ve diğer çeşitli vergi, resim, harçlar ve hal resminden istisna edilmiştir(37). İhracatçılar bu istisnadan ihracatı teşvik belgesi olmadan yararlanabilmektedir.

3. Ham ve Yardımcı Maddelerle Ambalaj Malzemelerinde Gümrük Muafiyeti

82/1 sayılı İhracatı Teşvik Tebliğinde düzenlendiği şekli ile "İhracatçıların kendilerinin ve/veya yan sanayicilerinin ihracını taahhüt ettikleri malların yapımında kul-

(35) 86/11237 sayılı "İhracatta Vergi İadesi Kararı"madde. 4. Bkz. RG.T. 1.12.1986, No.19298.

(36) Bu teşvik tedbirlerinin 24 Ocak Kararlarından sonra sadece 85/2 sayılı İhracatı Teşvik Tebliğinde düzenlenmediği görülmektedir.(RG.T. 31.12.1984, No.18622.)

(37) 84/1 sayılı İhracatı Teşvik Tebliği RG.T. 12.1.1984, No. 18279.

lanacakları ham ve yardımcı maddelerle bu malların ihracında kullanacakları ambalaj malzemelerinin ihracatı teşvik belgesinde belirtilen esas ve şartlar çerçevesinde, gümrük vergisi ile ithalde alınan diğer vergi ve resimlerine (damga resmi dahil) teminata bağlamak suretiyle, muafiyet uygulanır." (38).

Daha sonraki İhracatı Teşvik Tebliğleri ile ayrı bir başlık altında düzenlenmeyen bu teşvik tedbiri, "İhracat Karşılığı Gümrük Muafiyetli İthalat" kapsamına dahil edilmiştir (39). Diğer yandan, ihracatçıların gümrük muafiyetli ham ve yardımcı maddelerle ambalaj malzemesi ithalatları, Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu Kesintilerinden muaf tutulmuştur (40).

4- İstihsal Vergisinde İhracat İstisnası

13.7.1956 tarih ve 6802 sayılı Gider Vergileri Kanununa göre alınan İstihsal Vergisine aynı kanunun 6 ve 9. maddeleri arasında belli durumlar için ihracatta vergi istisnası tanınmıştır (41).

İhraç mallarının yan sanayi girdi fiyatlarını ucuzlatarak nihai mal maliyetlerini aşağı çekmeyi amaçlayan bu teşvik tedbiri, 1985 yılında Katma Değer Vergisi uygulamasına geçiş ile birlikte ortadan kalkmış bulunmaktadır.

(38) RG.T. 9.2.1982, No. 17600.

(39) Bkz. Bu bölümde "İhracat Karşılığı Gümrük Muafiyetli İthalat" adlı teşvik tedbiri, s.

(40) Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında 30 sayılı Karar. Madde 28.Bkz. RG.T. 7.7.1984, No.18451.

(41) İBRAHİM HAKKIOĞLU, Planlı Dönemde..., s.30,

5- Kurumlar Vergisinde İhracat İstisnası

Türkiye'de ilk defa 24.12.1980 tarih ve 2362 sayılı kanunla 5422 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nda ihracatla ilgili olarak kurum kazançlarından indirim yapılmasına ilişkin hükümler kabul edilmiştir. Bu kanun vergi istisnasından yararlanma oranını her yıl artacak ihracata paralel hale getirmiş, ancak uygulamada çıkan güçlüklerden dolayı 31.12.1981 tarih 2573 sayılı kanunla bu istisna uygulaması daha basit bir yapıya kavuşturulmuştur.

Bu değişikliğe göre asgari 250.000 dolarlık sanayi ürünleri ile yaş meyve sebze ve su ürünleri ihracatında ve döviz olarak gelen dış navlun gelirleri, belirli özellikteki turizm müesseselerinin sağladıkları döviz gelirleri % 20 oranında bu istisnadan yararlanmaktadır. Bunun yanında sanayi ürünlerinde ihraç edildiğinin tevsiki şartıyla imalatçıların yaptıkları satışlar tam olarak, imalatçı olmayan ihracatçıların satışları ise 1/4 oranında bu istisnadan yararlanabilmektedir.

Kurumlar Vergisi Kanunu'na göre fiili ihracat ile ilgili istisna yalnızca sanayi mamülleri ile önemli ihraç potansiyeli olan yaş meyve ve sebze ile su ürünleri için tanınarak özellikle bu mamüllerin ihracının teşviki amaçlanmıştır(42).

6- Katma Değer Vergisinde İhracat İstisnası

1985 yılında yürürlüğe giren 3965 sayılı Katma Değer Vergisi (KDV) ihracat için % 10 oranındaki vergi uygulama-

(42) İBRAHİM HAKKIOĞLU, Planlı Dönemde..., s.33.

sında istisna tanımıştır. 1986 yılı ortalarına kadar alınan verginin ihracattan sonra iadesi şeklinde uygulanan bu istisna, 1986 yılı ortalarında yapılan değişikliklerle ihracat öncesi K.D.V. istisnasına olarak verecek şekilde yeniden düzenlenmiştir.

İhracat istisnasının uygulanmasında ihracat kapsamına giren işlemler üzerinden bir taraftan vergi hesaplanmazken diğer taraftan da ihraç edilen mala ilişkin daha önce ödenen vergiler indirilebilmektedir. İndirimin mümkün olmadığı hallerde ise vergi ihracatçıya iade edilmektedir. Böylece ihracatçılar uluslararası alanda rekabet gücü kazandığı gibi ihracat kapsamına giren işlemlerin vergilendirilmemesiyle Avrupa Topluluğu'nun benimsediği "Destinasyon İlkesinin" (43) gereği de yerine gelmiş olmaktadır(44).

Katma Değer Vergisi'nde İhracat İstisnası günümüzde Katma Değer Vergisi oranında yapılan değişikliğe paralel olarak % 12 nispetinde uygulanmaktadır (45).

C. GİRDİ TEŞVİKLERİ

Girdi teşvikleri; ihracatçının ihracata başlaması, sürdürmesi ve dış pazarlarla olan ilişkileri esnasında devletin ihracat kredisi, ihracat kredi sigortası, ucuz girdi temini gibi teşvikler sağlamasıdır. Burada amaç; ihracatçıyı

(43) "Destinasyon İlkesi" ihraç malının varış yerinde vergilendirilmesi görüşünü içermektedir.

(44) Mustafa BOZRIYIK, "KDV İhracat İstisnası", VERGİ SORUNLARI DERGİSİ, S.2, İstanbul, 1986. s.2.

(45) 86/11217 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı, Bkz. RG.T. 29.11.1986, No. 19296 (Mükerrer)

mali yönden güçlendirmek ve dış piyasa risklerinden korumaktır.

1. İhracat Kredileri

İhracatçıya mali gücünün sınırlı kaldığı durumlarda yardımcı olarak onu ihracata yöneltebilmek amacıyla verilen düşük faizli kredilerdir. Bu krediler genel olarak yatırım ve işletme sermayesi ile üretim ve satışın finansmanında kullanılmaktadır (46).

Türkiye'de kısa vadeli ve düşük faizli ihracat kredisi ilk defa 1968 yılında yürürlüğe giren 6/10649 sayılı "İhracatın Teşviki ve Geliştirilmesi Esaslarına Dair Karar" ile uygulama alanı bulmuştur. 1980 yılına kadar elde edilen çeşitli gelişimlerden sonra 8/182 sayılı kararla belgeli, 1981'de ise 8/887 sayılı kararlarda belgesiz kredi esasları kabul edilmiştir.

İhracat Kredileri; T.C. Merkez Bankası ve/veya aracı ticari bankaların öz kaynaklarından karşılanan düşük faiz ve reeskontlu ihracat kredileri ile ihracatı geliştirmek amacıyla özel olarak kurulmuş ve kurulacak olan fonlardan karşılanan kredilerdir (47). Faiz iadesi ve vergi, resim ve harç istisnası uygulandığı için kredi maliyetleri daha da azalmaktadır.

(46) KARLUK, Türkiye'de İhracata.., s.114.

(47) 24/1 sayılı İhracatı Teşvik Tebliği madde 8. RG.T. 12.1.1984, No. 18279.

Bu sistemde genel olarak İhracat Kredisi Çeşitleri:

- Belgeli İhracat,
- Belgesiz İhracat,
- İhracatı Teşvik Fonu,
- Tütün Finansmanı,
- Vesikalı senet kredileri, olarak sıralanabilir.

Ancak 85/2 sayılı İhracatı Teşvik Tebliği ile bunlardan Tütün Finansman Kredisi dışındakiler kaldırılmış olup, spesifik olarak İhracat Kredisi uygulamasına son verilmiştir (48).

Yeni uygulamada T.C. Merkez Bankası çıkardığı tebliğlerle ihracat kredi çeşitlerini ve şartlarını düzenlemektedir. Bu amaçla hazırlanan T.C. Merkez Bankasının 20.11.1986 tarihli İhracat Kredileri Hakkında 1 nolu Tebliğinde, ihracat kredileri "İhracat Reeskont Kredisi" ve "Vesaik Mukabili Kredi" şeklinde düzenlenmiştir (49). Daha sonra İhracat Kredileri hakkında 2 nolu Tebliğ ile de "Yurt Dışı Müteahhitlik Hizmetleri Reeskont Kredisi" tesis edilmiştir (50).

2. İhracatı Teşvik Fonu Kredileri

Türkiye'de ilk kez 18.1.1969 tarih ve 6/11242 sayılı Kararname ile uygulamaya konulan İhracatı Teşvik Fonu Kredileri; yapılacak ihracata yönelik hazırlık ve yapım safhası harcamaları ile kredili ihracat için gerekli finansman sağlanmasını amaçlamaktaydı.

(48) İBRAHİM HAKKIOĞLU, Planlı Dönemde.., s.14.

(49) Bu krediler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. T.C. Merkez Bankası İhracat Kredileri Hakkında 1 nolu Tebliği RG.T. 20.11.1986, No.19287.

(50) Bkz. 86/11282 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı, RG. T. 13.12.1986, No. 19310.

24 Ocak Kararlarında da 8/182 sayılı İhracatı Teşvik Kararı ile düzenlenen bu teşvikin uygulanmasına 85/2 sayılı İhracatı Teşvik Tebliği ile son verilmiştir (51).

3. İhracat Kredi Sigortası

İhracat Kredi Sigortası sistemi ihracatçının yapmış olduğu ihracat karşılığı alacağını ticari, politik, ekonomik ve yıkımsal risklerin etkisinden korumaktadır. İhracat Kredi Sigortası sisteminin diğer amaçları arasında ürün ve hizmet ihracatını geliştirme ve yönlendirme, mal ve pazarı çeşitlendirme, ihracat riskini belirginleştirme ve azaltma, ihracatçıya yeni finansman olanakları yaratma sayılabilir(52).

Dünya'da geniş uygulama alanı bulunan "İhracat Kredi Sigortası" Türkiye'de henüz tesis edilmemiştir. Ancak gerekli mevzuat düzenlemeleri yapılmaktadır. Bu arada bu konuda alınan bazı kararlar da yürürlüğe girmiştir. Bunlardan başlıcaları şunlardır:

-Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu'nun "İhracat Kredi Sigortası" kuruluncaya kadar ihracatın sigortası faaliyetlerinin finansmanı amacıyla yönelik olarak Para Kredi Kurulu Kararı ile kullanılacağı Bakanlar Kurulu'na kararlaştırılmıştır (53).

(51) 84/8861 sayılı İhracatı Teşvik Kararına göre yayınlanan Tebliğ. Bkz. RG.T. 31.12.1984, No.18622.

(52) Ayrıntılı bilgi için bkz. Yaman ERDAL, Dışsatım Kredi Sigortası Kuram, Uygulama ve Türkiye Gerçeği, Doktora Tezi, Ankara, 1983, s.17, Ali BOZER, "Genel Açısından İhracat Kredi Sigortası", İHRACAT KREDİ SİGORTASI SEMİNERİ A.İ.T.İ.A. Ya.No. 151, Ankara, 1981, s.19.

(53) Bkz. 86/11282 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı, RG. T. 13.12.1986, No. 19310.

- Diğer taraftan 25.3.1987 tarih ve 3332 sayılı Kanun ile Devlet Yatırım Bankası'nın mal ve hizmetlerin ithalat ve ihracatı ile yurt dışı müteahhitlik hizmetlerinin dış yatırımların ve yurt içi yatırım malı üretim ve satışının kredilendirilmesi, finansmanı desteklenmesi, sigorta ve garanti edilmesi konularında özel hukuk hükümlerine tabi bir anonim şirket halinde faaliyet göstermek üzere yeniden düzenleme yetkisi Bakanlar Kurulu'na verilmiştir (54).

4. Diğer Girdi Teşvikleri

Bu başlık altında ucuz fiyatla hammadde temini, ulaşım ücretlerinde indirim, personel eğitimi, enerji giderlerinin sübvansiyonu ve diğer üretim faktörleri ile ilgili teşvikler sıralanabilir. İhraç mallarının dış pazarlarda fiyat kalite ve standardizasyon yönünden rekabet edebilme-leri için bu tür teşvikler gerekli görülmektedir.

24 Ocak Kararları ile ihracatçıya sağlanan diğer girdi teşvikleri arasında Ham ve yardımcı maddelerle Ambalaj Malzemelerinde Gümrük Muafiyeti, Orman Sanayi Ürünleri İhracını Teşvik, Navlun Giderlerinde İndirim hakkı tanınması ve diğer vergi indirim ve muafiyetleri sayılabilir (55).

a) Orman Sanayi Ürünlerinin İhracını Teşvik

Orman sanayi ürünlerine ihraç gücü kazandırmak amacıyla kabul edilen 12.4.1973 tarih ve 7/6270 sayılı ka-

(54) Bkz. 3332 sayılı Kanun madde:2.RG. T. 31.3.1987, No. 19417 (Mükerrer)

(55) Ham ve Yardımcı Maddelerle Ambalaj Malzemelerinde Gümrük Muafiyeti ve diğer vergi muafiyet ve indirimlerine çalışmamızda daha önce değinildiği için burada tekrar ele alınmayacaktır.

rar, ülkemizde ihraç konusu malın niteliğine bağlı özel teşvik sağlayan ilk karardır (56). Daha sonra 1980 ve 1981 yıllarında aynı uygulama devam ettirilmiştir.

Bu teşviğin temel amacı; Orman Sanayi ürünü imalatçı ve/veya ihracatçılara, ihraç edecekleri ürünlerin ara girdilerini bu girdileri üreten kamu kuruluşlarından öncelikle ve Dünya cari piyasa fiyatları üzerinden tahsislerinin sağlanmasıdır.

b) Navlun Primi Uygulaması

1986 Ağustos ayının ikinci yarısında T.C. Merkez Bankası'nın bankalara gönderdiği bir yazı ile, "İhracatta Navlun Primi Verilmesi Uygulaması" yürürlüğe girmiştir. Denizaşırı ülkelere yapılacak ihracat için önemli bir teşvik unsuru olan bu uygulama ile ihracatın, Türk bayraklı gemilerle yapılması halinde % 100'ü, yabancı bayraklı gemilerle yapılması halinde ise % 50'si navlun priminden yararlanacaktır (57). CF veya CIF olarak yapılacak ihracata Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonundan ton başına yapılacak navlun primi ödemeleri şöyledir: Kuzey Afrika sahillerine 3 dolar, Batı Afrika sahillerine 6 dolar, Doğu Afrika ve Doğu Amerika Sahillerine 8 dolar, Uzakdoğu ve Batı Amerika Sahillerine 12 dolar.

(56) İBRAHİM HAKKIOĞLU, Planlı Dönemde.., s.32.

(57) Yıldırım KILKIŞ, "Ayın Ekonomik Olayları" BANKA ve EKONOMİK YORUMLAR DERGİSİ, Y.23, S.9 (Eylül, 1986), s.69.

D- DEVLET PAZARLAMA YARDIMI

Yoğun bir rekabetin olduğu günümüz uluslararası pazarlarında, çağdaş pazarlama tekniklerinin kullanılmasının ihracat potansiyelinin değerlendirilmesi üzerinde büyük etkisi vardır (58). İhracatlarını arttırmak isteyen ülkeler için bu pazarlama tekniklerinden yararlanmak zorunluluk halini almaktadır.

Bu durumda, özellikle gelişmekte olan ülkelerde, ihracatçıların ürünlerini pazarlamada karşılaşmış oldukları sorunların çözümü için devlet yardımı gerekli olmaktadır. Çünkü bu ülkelerdeki işletmeler, gelişmiş ülkelerin işletmeleri ile karşılaştırıldığında küçük ölçeklidirler ve ürünlerinin dış pazar araştırmasını yapacak güçten yoksundurlar (59).

Devlet pazarlama yardımlarını genel olarak iki başlık altında inceleyebiliriz.

1. Parasal Yardımlar

Pazarlama yardımlarının bu türünde devlet; ihracatın geliştirilmesine yönelik tüm çabalara katkıda bulunur. Bu katkılar, uygulamada yeni pazarlara açılmada yapılan harcamalar için yardımlar, danışmanlık yardımı ve eğitim yardımı şeklinde görülmektedir.

Türkiye'de bu kapsam dahiline alınabilecek tek ihracatı teşvik tedbiri: Pazarlama Döviz Kontenjanı'dır.

(58) Ayrıntılı Bilgi için bkz. Mehmet KARAFAKİOĞLU, Uluslararası Pazarlama Yöntemi, Teori, Uygulama ve Örnek Olaylar, Dünya Yayınları, No:13, İstanbul, 1984; Ayrıca: Hülya ELİTOK, "Uluslararası Pazar Araştırmasının Önemi" İGEME İHRACAT BÜLTENİ, S.5 (31 Ocak 1986), s.21.

(59) KARIUK, Türkiye'de İhracata.., s.115.

a) Pazarlama Döviz Kontenjanı

T.C. Merkez Bankası Genelgesi ile uygulamaya konulan bu teşvik tedbirlerine göre (60): "İhracatçılar, uluslararası nakliyeciler, (A) grubu seyahat acenteleri ve transit ticaret yapan firmalar ve kuruluşlarla pazarlama şirketlerine (Dış Ticaret Sermaye Şirketleri) uğraş konularının tespiti kaydıyla her türlü pazarlama giderleri için bir önceki takvim yılı itibariyle getirdikleri döviz alım belgelerinde kayıtlı net döviz gelirinin % 2'si oranında yıllık pazarlama döviz kontenjanı tespit edilmek şartıyla, döviz alım belgesi düzenleyen bankalarca efektif döviz verilir veya yurt dışında belirttikleri adrese döviz transferi yapılır."

2. Parasal Olmayan Yardımlar

a) Dış Pazar Bilgisi Derleme ve Araştırma Yapma

Çağdaş pazarlama anlayışında hareket noktasının "müşterinin arzu ve ihtiyaçları" olduğu düşünüldüğünde uluslararası pazarlarda iş yapabilmek için çok sayıda ülkenin bu konularda birbirinden farklı durumları hakkında dış pazar bilgisine ihtiyaç duyulmaktadır (61). Ancak ihracatçı firmaların dış pazarlar hakkında bilgi toplamaları hem çok zaman almakta hemde. pahalıya mal olmaktadır (62).

(60) Bkz. I/u sayılı T.C. Merkez Bankası Genelgesi, RG.T. 25.12.1986, No. 19322.

(61) Y.MORI, "İhracatta Ticari Enformasyonun Rolü ve Önemi" ULUSLARARASI PAZARLAMA VE İHRACAT SEMPOZYUMU NOTLARI, İ.T.O., (30.31 Ekim 1986).

(62) Hüseyin ATEŞ, "Dış Ticarete Bilgi Eksikliğinin Ortaya Çıkardığı Sorunlar", DIŞSATIM SEMİNERİ, MPM Ya.No.257, Ankara, 1981, s.35.

Bu nedenle devletin dış pazarlar hakkında bilgi sağlama, araştırmalar yapma ve bunları analiz ve/veya değerlendirmeler şeklinde sunma girişimi, ihracatçılara büyük destek sağlamaktadır.

Türkiye'de 27 Ekim 1960 tarih ve 118 sayılı "İhracatı Geliştirme Etüd Kurulması Hakkında Kanun" ile dış pazar bilgisi derleme ve araştırma yapmaya yönelik çeşitli amaçları gerçekleştirmek için "İhracatı Geliştirme Fonu" kurulmuştur (63).

Bu kanuna göre kurulan İGEME'nin yeteri kadar etkin çalışmadığı bilinmektedir. İGEME'nin daha iyi bir çalışma sistemine sahip olabilmesi için yeni bir kanun tasarısı hazırlanmaktadır.

Diğer yandan yabancı ülkelerde açılmış bulunan Dış Ticaret Müşavirlikleri, dış pazar bilgisi derleme ve ticari ilişkileri geliştirme amacına yönelik hizmet vermektedirler.

b) Fuarlara Katılmayı ve Tanıtımı Destekleme

Bu teşvik grubu kapsamında, ülkenin üretmiş olduğu malların dış pazarlarda tanıtılması amacıyla, uluslararası fuarlara ve ihracat sergilerine katılmayı, devletin desteklemesi yer almaktadır.

Türkiye'de, yurt dışındaki fuarlara katılmayı Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı ve İGEME organize etmektedir. Ticari amaçlı Türk Haftaları düzenlenmesi görevi ise Türkiye Ticaret, Sanayi, Deniz Ticaret Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği'ne verilmiştir.

(63) Bkz. RG.T. 2.11.1960, No.10644.

Ayrıca, düzenlenen uluslararası fuar ve sergiler ile haftalara iştirak ederek kamu ve özel sektör firma ve kuruluşları ile meslek kuruluşlarının yurt dışına bedelli veya bedelsiz olarak mal veya eşya gönderme esasları ihracat yönetmeliklerinde düzenlenmektedir.

Bu tür uluslararası tanıtım faaliyetlerine katılmayı teşvik amacıyla da buralarda satılan mallara vergi iadesi tanınmıştır (64).

Tanıtım faaliyetlerine 1980 sonrasında büyük verildiği gözlenmektedir. Devlet büyükleri, kamu kuruluşlarının temsilcileri ve çok sayıda iş adamı ile beraber dış pazarlara yapılan geziler, ticari komisyonların faaliyetleri ve Türk Tanıtma Vakfı'nın girişimleri arttırılmıştır. Bu yönde çalışan kuruluşların kaynaklarını arttırmak amacıyla 3230 sayılı "Tanıtma Fonu Kurulmasına İlişkin Kanun" çıkarılmıştır (65).

Son olarak, yurt dışında Türk ihracat ürünlerinin daha iyi ve devamlı olarak tanıtımını üstlenecek "İhracat Merkezleri" kurulması hakkında bir karar taslağı hazırlanmaktadır(66).

ç) Başarılı İhracatçıları Ödüllendirme

Başarılı ihracatçıların ödüllendirilmesi konusunda herhangi bir kanuni düzenleme yoktur. Ancak; İhracatçı Bir-

(64) 87/3 sayılı İhracatta Vergi İadesi Tebliği madde 16 Bkz. RG.T. 1.12.1986, No.19298.

(65) Ayrıntılı bilgi için Bkz. RG.T. 28.6.1985, No.18795.

(66) Adnan KAHVECİ'nin bir demeci, Bkz. Hürriyet Gazetesi, 5.4.1987.

likleri, Ticaret ve Sanayi Odaları ve TUSİAD her yılın sonunda başarı göstermiş ihracatçı kuruluşları ödüllendirme yoluna gitmektedirler. Diğer yandan Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı 1987 yılı Nisan ayında aldığı bir kararla başarılı ihracatçıları "Onur Madalyası" ile ödüllendirmiştir(67).

E. KAMBIYO REJİMİ

Ana hatları ile kambiyo rejimi; yabancı ödeme araçlarının ülkeye girişine, kullanılmasına ve dış ödemeleri sağlamak üzere ülkeden çıkışlarına ait esasları düzenleyen tedbirlerin toplamıdır (68). Bu tanıma göre her ülkenin dış ödemeler gücüne göre ayarlanmış bir kambiyo rejimi olduğu söylenebilir.

İhracatı teşvik tedbirlerinin başarısı için kambiyo rejiminin kontrolcü ve kısıtlayıcı olmaması gerekmektedir.

Bugün Türkiye'deki Kambiyo Rejimini düzenleyen ana kararname 1567 sayılı kanunun 6258 sayılı kanunla değişik birinci maddesine göre Bakanlar Kurulunca 1984 yılında kararlaştırılan 30 sayılı Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkındaki (T.P.K.K.) karardır (69).

Bu karar ile düzenlenen yeni kambiyo rejimine göre Türk Lirasının konvertibl dövizlere karşı değeri gerçekçi bir esasa dayandırılmakta, döviz alım ve satımları işlem

(67) "Onur Madalyası" 10 milyon dolar üzerinde ihracat yapan 113 firmaya 13 Nisan 1987 tarihinde verilmiştir.

(68) Memduh CÜPGÜPOĞLU, Dış Ticaret ve Bankalar, Türkiye Bankalar Birliği Ya.No. 52, Ankara, 1972, s.5.

(69) RG. T. 7.7.1984, No.18451.

tarihindeki kura başlı olarak yapılmaktadır. Ticari bankaların hepsine döviz işlemleri yapma, dövizle borçlanma ve döviz pozisyonu tutma yetkisi verilmiştir. Kararname ile Türk vatandaşlarının yabancılarla yaptıkları işlerde döviz kabul edebilmeleri imkân dahiline girmiştir. Ayrıca Türk vatandaşlarına üzerlerinde döviz bulundurabilme ve bankalarda döviz hesabı açtırabilmesi imkânı da tanınmıştır.

İhracatın arttırılmasına yönelik olarak 30 sayılı TPKK Kararına dayanarak yapılan düzenlemeler ise İhracatı Teşvik Tedbirleri içinde yer almıştır. Bunlar; Garantisiz Ticari Borçların Fason İmalatla Ödenmesi, Geçici Kabul Rejimi ile Mal İthalı, İhracat Sayılan Satış ve Teslimlerdir.

1. Garantisiz Ticari Borçların Fason İmalatla Ödenmesi

Garantisiz Ticari Borçların Tasfiyesi ile ilgili Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 17 sayılı karara ek 8/911 sayılı karara ilişkin Maliye Bakanlığının Tebliğı ile Teşvik Uygulama Dairesinin 80/10 sayılı tebliğı, Garantisiz Ticari Borçların Tasfiyesi için getirilmiş bir imkân ve ihracat türüdür (70). Bu tebliğ alacaklı yabancı firmaların alacaklarını Türkiye'de fason imalat yaptırarak tahsil etmesini sağlamaya yöneliktir. Burada garantisiz ticari borca karşılık sayılacak miktar fason imalata (kısaca işçilik ve kâr toplamı olarak kabul edilebilir.) isabet eden değerdir. Bu yöntemden yararlanmak için Fason imalatı yapacak sanayi dalında atıl kapasite bulunması ve bu fason imalatın

(70) Orhan BALI, "İhracatı Teşvik Tedbirleri ve Uygulama Esas ve Usulleri", İHRACAT KREDİ SİGORTASI SEMİNERİ, A.İ.T.İ.A.Ya.No.151, Ankara, 1981, s.68.

mevcut ihracat taahhüdüne ilave bir miktar olması şartları aranmaktadır (71).

Ancak bu düzenlemeye 87/2 sayılı İhracatı Teşvik Tebliği ile son verilmiştir.

2. Geçici Kabul Rejimi ile Mal İthalı

Geçici Kabul Rejimi ile Mal İthalı en son 87/2 sayılı İhracatı Teşvik Tebliğinde düzenlenmiştir (72).

Bu teşvik tedbiri ihracat için üretim yapan üreticilere gerekli olan girdileri sağlamada kolaylık getirmektedir. Üretim için gerekli olan ham veya yarı mamül maddelerin ithalatı, döviz tahsis suretiyle bedeli ödenerek veya bedelsiz olarak dışarıdan getirilebilmektedir. Yurt dışından gelen bu maddeler, yurt içinde tamamlayıcı veya değerlendirici az çok bir işçilik gördükten sonra İhracatı Teşvik Belgesi kapsamında ihraç edilebilmektedir (73).

3. İhracat Sayılan Satış ve Teslimler

İhracatı Teşvik Tebliğinde yurt içinde gerçekleştirilen bazı faaliyetler de döviz kazandırıcı nitelikte olmaları nedeni ile İhracat sayılmaktadırlar. Bu durumda T.U.B.'dan Teşvik Belgesi almak koşulu ile gümrük muafi-

(71) 81/5 sayılı İhracatı Teşvik Tebliği, madde 53. Bkz. RG. T. 10.5.1981, No.17336.

(72) Bkz. RG. T. 1.12.1986, No.19298.

(73) Bu tür ithalata konu olan mamüllerin en geç iki yıl içinde tekrar yurt dışına çıkarılması ile ilgili geçici kabul işlemleri T.U.B'dan İhracatı Teşvik Belgesi alınarak yapılır. Bkz. 87/2 sayılı İhracatı Teşvik Tebliği, RG. T. 1.12.1986, No.19298.

yetli ithal müsadresi, vergi, resim, harç istisnasından yararlanmak mümkün olmaktadır (74).

F- DÖVİZ KURU POLİTİKASI

Döviz Kuru Politikası; hükümetlerin uluslararası ödemelerini belli bir düzen içinde gerçekleştirmek amacıyla dış ödemeler dengesini etkilemek için döviz kuru ile ilgili olarak aldıkları bütün tedbirlerdir (75).

İhracatın teşvik edilmesinde uzun aralıklarla ve büyük oranlarda yapılan devalüasyonlardan kaçınılarak, döviz kurunun istikrarlı ve ihracatçıları özendirecek (dış fiyatları iç fiyatlara göre daha cazip kılacak) düzeyde tutulması gereklidir (76).

Türkiye'de 24 Ocak Kararları'ndan önce genellikle ithal ikameci sanayileşme politikasının bütünleyici bir aracı olan aşırı değerlendirilmiş kur politikası izlenmiştir (77).

24 Ocak Kararları ile yüksek oranlı bir devalüasyon yapılmış ve ihracat için farklı döviz kuru uygulamasına son verilmiştir. Bu dönemde yapılan ufak çaplı devalüasyonlar Nisan 1981'e kadar devam etmiş, Ağustos 1981'de ise döviz

(74) İhracat Sayılan Satış ve Teslimlerin hangi faaliyet dallarından oluştuğu 87/2 sayılı İhracatı Teşvik Tebliği'nde ayrıntılı şekilde yer almaktadır. Bkz. 87/2 sayılı İhracatı Teşvik Tebliği, madde:42, RG.T.1.12.1986, No.19298.

(75) Rıdvan KARLUK, Uluslararası Ekonomi Teori Politika Sistem Kurumlar, İstanbul, 1984, s.323.

(76) Ayrıntılı bilgi için bkz. ALPAR, "İhracata Dayalı..," s.126.

(77) DANIŞMAN, 24 Ocak.., s.20.

kurunun günlük olarak ayarlanmasına başlanılmıştır. Daha sonra alınan kararlarda da bankaların döviz kurlarını belirleme esaslarında değişiklikler yapılarak, ihracatçı teşvik edilmeye çalışılmıştır (78).

G- DİĞER TEŞVİKLER

1. Dış Ticaret Sermaye Şirketlerinin Düzenlenmesi

İhracatçı Sermaye Şirketi tanımı ilk olarak 8/1173 sayılı "İhracat Şirketleri Tesvik Kararı"nda yapılmıştır(79). Burada oluşan yeni çerçeve ve verilen ek teşviklerle dış ticaretteki bu yeni model işlerliğe kavuşturulmuştur. Daha sonra bu karar 84/7557 sayılı İhracatı Teşvik Kararı ile yürürlükten kaldırılmıştır (80). En son 86/11238 sayılı İhracatı Teşvik Kararı ile Dış Ticaret Sermaye Şirketleri şu şekilde tanımlanmaktadır (81): "Ödenmiş en az 500 milyon TL'si (veya bir yıl içinde bu miktara çıkarılacağı taahhüt edilen), son bir yıllık ihracatının (% 75 sınai mamül ve maden olmak üzere) asgari toplam 30 milyon ABD Doları olan ve her yıl gerçekleştirdiği ihracat tutarı bir önceki yıldan % 10 daha fazla olan anonim, limited veya sermayesi paylara bölünmüş komandit şirkettir."

(78) En son T.C. Merkez Bankası 1/5 sayılı Genelgesi ile bankaların döviz alış kurunun, M.B.'nin döviz satış kurunu aşamayacağı belirlenmiştir. Ayrıca MB'da kendi alış ve satış kurlarını birbirine çok yaklaştırmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. RG.T. 30.10.1986, No.19266, (Mükerrer)

(79) Bkz. RG.T. 18.7.1980, No.17051.

(80) RG.T. 1.12.1986, No.19298.

(81) RG.T. 1.12.1986, No.19298.

Dış ticaret sermaye şirketleri İhracatı Teşvik Kararı'nın genel hükümlerine de tabidirler. Bu tür şirketler imalat faaliyetlerinde bulunamamaktadırlar. Fakat ihraç konusu malın ihracatını gerçekleştirmek amacıyla ambalaj, doldurma, tasnif, depolama, koruma ve nakliyesi ile ilgili konularda yatırım belgesi almak koşuluyla yatırım yapabilmektedirler.

Dış ticaret sermaye şirketlerine verilen özel ayrıcalıkların en önemlisi Doğu Bloku'ndan ithalat yapma hakkının, bazı kamu kuruluşlarının yanı sıra bu şirketlere verilmesidir. Diğer yandan en son çıkartılan "Pazarlama Dövizi Kontenjanı", "Vergi İadesi Kararı" ve "İhracatçıya Avans Sistemi" doğrudan bu tür şirketlere büyük finansman kolaylıkları getirmektedir (82). Ayrıca T.P.K.K. hakkında 30 sayılı Karar ile Dış Ticaret Sermaye Şirketleri'ne faaliyet alanları ile ilgili olarak dış kredi sağlama imkânı da tanınmıştır(83).

2. Serbest Bölgelerin Kurulması

İhracat, yatırım ve üretimi arttırmak, yabancı sermaye ve teknoloji girişini hızlandırmak, ekonominin girdi ihtiyacını ucuz ve düzenli şekilde temin etmek, dış finansman ve ticaret imkânlarından daha fazla yararlanmak üzere "Türkiye'de Serbest Bölgelerin Kurulması" hakkında 6.6.1985 tarih ve 3218 sayılı "Serbest Bölgeler Kanunu" yayınlanmıştır.

(82) Bu teşvik tedbirleri hakkında ayrıntılı bilgi çalışmamızın Birinci Bölümü'nde verilmiştir. Bkz. Birinci Bölüm, II/A-8, s.29-II/B-1, s.17- II/D.1, s.16-.

(83) RG.T. 7.7.1984, No.18451.

tır. Daha sonra bu kanuna dayanarak DPT tarafından Antalya, Mersin, İzmir ve Adana'da Serbest Bölgeler kurma çalışmaları başlatılmış, Ocak 1987'de alt yapısı tamamlanan Mersin Serbest Bölgesi hizmete açılmıştır.

3. İhracatçı Birliklerinin Düzenlenmesi

86/11159 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile "İhracatçı Birliklerinin Kuruluşu, İşleyişi, İstifal sahaları, Organları, Üyelerinin Hak ve Yükümlülüklerine Dair Karar ile Statü'nün (84) düzenlenmesi, ihracatçıların birlik çatısı altında toplanarak düzenli ve etkili bir şekilde çalışmalarını amaçlamaktadır.

Ayrıca bu statüye dayanarak Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığınca "İhracatçı Birlikleri Yönetmeliği" düzenlenmiştir (85).

4. Yatırımların Teşviki

İhracatın arttırılması, hiç şüphesiz ihraç mallarının yurt içi üretimlerini arttırmakla mümkündür (86). Bu durumda özellikle ihracata yönelik yatırımların teşviki önem kazanmaktadır.

Türkiye'de 24 Ocak Kararları ile birlikte ihracata yönelik yatırımların teşviki amacıyla tedbirler alınmıştır. Bu tedbirler "Yatırımların Teşviki ve Yönlendirilmesi

(84) RG.T. 6.12.1986, No.19303.

(85) RG.T.20.3.1987, No.19406.

(86) Rıdvan KARLUK, "Türkiye'de İhracatın Geliştirilmesinde Karşılaşılan Sorunlar ile Bu Konuda Alınacak Tedbir ve Öneriler", İTO MECMUASI (Ekim-Aralık, 1981), s.21.

Tebliğleri" ile uygulamaya konmuştur. Söz konusu tedbirlerden yararlanmak için DPT'den teşvik belgesi alınması ve belli bir ihracat potansiyelinin garanti edilmesi gerekmektedir. Yapılan bu işlemlerin karşılığında yatırım malları ithalatı için gümrük muafiyeti, yatırım indirimi, vergi, resim ve harç istisnası, döviz tahsis ve teşvik primi vb. teşvikler sağlanmaktadır.

Diğer yandan alt yapı yatırımlarına (enerji, ulaştırma, haberleşme vs.) büyük önem verilmesi de yatırımları dolaylı olarak etkilemektedir. Ancak yapılan bu alt yapı yatırımlarının asıl önemi, ihracatın geliştirilmesi üzerindeki etkileridir. Özellikle ulaşım ve haberleşme olanaklarının geliştirilmesi ihraç mallarının pazarlaması için büyük önem taşımaktadır.

24 Ocak Kararları sonrasında alt yapı yatırımları hızlandırılmıştır. 1987 yılında alt yapı yatırımlarının özel önem taşıyan yatırım konuları olarak belirlenmesi (87), bu tür yatırımlar üzerindeki ilginin devam ettiğini göstermektedir.

(87) 86/11103 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yayınlanan "1987 Yılı Programının Uygulanması, Koordinasyonu ve İzlenmesine Dair Karar". Bkz. RG.T. 15.10.1986, No.19252.

İkinci Bölüm

TÜRKİYE İHRACATININ GENEL VE ÜÇÜNCÜ DÜNYA ÜLKELERİ'NE YÖNELİK GELİŞİMİ

I- İHRACATIN GELİŞİMİ

A- GENEL GELİŞİM

Türkiye'nin ihracatı planlı dönemde oldukça yavaş bir şekilde artış göstererek 1963'den itibaren geçen 17 yılda ancak 400 milyon dolardan 2261,2 milyon dolara ulaşabilmiştir. İhracattaki bu artış hızı, Türkiye'ye ekonomik bakımdan benzer pek çok ülkenin gerisinde kalmıştır. Bu sonucun ortaya çıkmasında etkili olan başlıca faktörler şunlardır: Uygulanan sabit kur politikası, iç piyasadaki cazip fiyatlar, ihraç ürünlerinin yeterince tanıtılamaması ve ihracat teşviklerinin yetersiz olması.

Tablo : 1

İHRACATIN GENEL GELİŞİMİ

<u>Yıllar</u>	<u>Miktar (Bin Dolar)</u>	<u>Değişim Oranı (%)</u>
1976	1.960.214	-
1977	1.753.025	- 10,6
1978	2.288.163	30,5
1979	2.261.195	- 1,2
1980	2.910.122	28,7
1981	4.702.935	61,6
1982	5.745.973	22,2
1983	5.727.833	- 0,3
1984	7,133.602	24,5
1985	7,958,050	11,6
1986	7,456.726	- 6,3

Kaynak:1) Dış Ticaret Yıllığı,1984, DEVLET İSTATİSTİK ENSTİTÜSÜ

2) Dış Ticaret Hareketleri 1985 (Yıllık), HAZİNE ve DİŞ
TİCARET MÜŞTEŞARLIĞI,

3) Dış Ticaret Hareketleri 1986 (Yıllık), HAZİNE ve
DİŞ TİCARET MÜŞTEŞARLIĞI.

Özetlemek gerekirse; 1980'li yılların başlarına kadar sürdürülen korumacı ve ithal ikameci politikalar sebebiyle Türkiye'de ihracatın gelişimi ülke potansiyelinin altında kalmıştır (88).

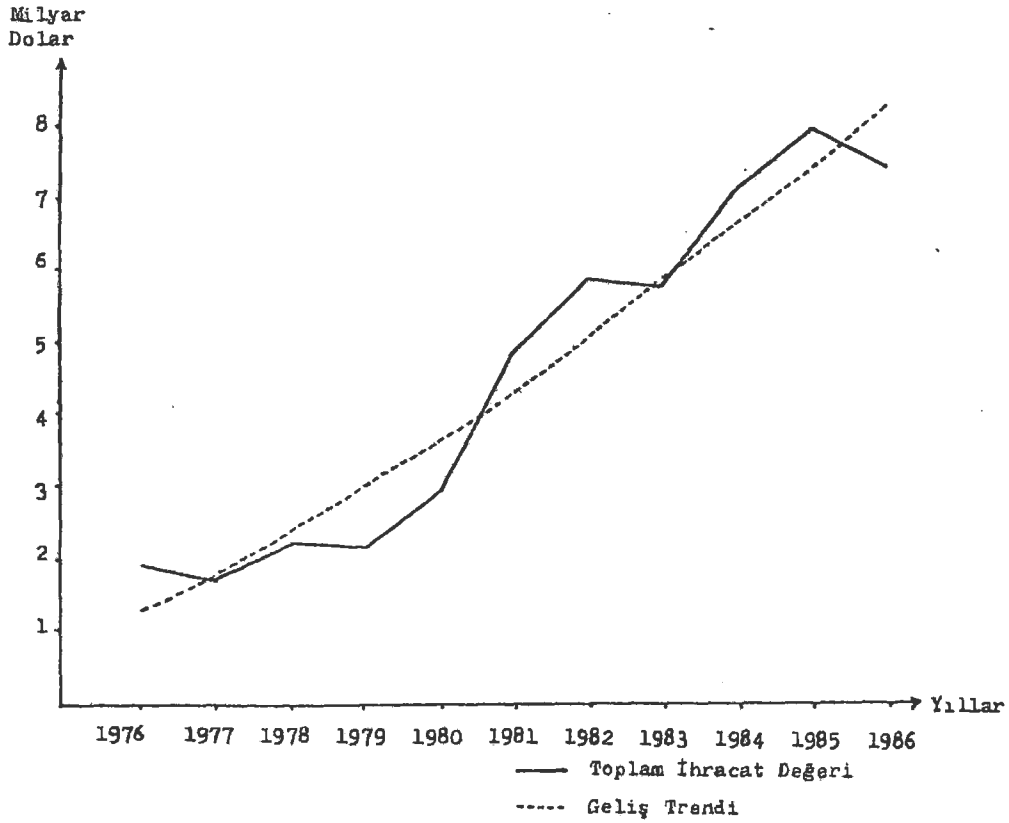
1980 yılı başında, 24 Ocak Kararları'nın odak noktasını oluşturan "İhracat elirlərini arttırma" fikrine dayalı olarak, geniş çaplı "İhracatı Teşvik Tedbirleri" alınmış, ayrıca para ve maliye politikaları ile iç talep daraltılma yoluna gidilmiştir. Bu tedbirlerin ve uygun dış konjonktürün de etkisiyle (89) ihracatta 1980 ve 1981 yıllarında büyük bir artış meydana gelmiştir. Özellikle 1981 yılında tahminlerin de ötesinde bir artış ile (% 61,6) toplam ihracat 4702,9 milyon dolara ulaşmıştır (Tablo:1).

İhracatın 1981 yılında, o yıla kadar görülen en yüksek artış hızına erişmesi, 1982 yılında ihracat artış hızının büyük oranda gerilediği izlenimini uyandırmıştır. Aslında başarılı bir yıl sayılan 1982'de Türkiye'nin ihracatı %22,2 artış göstererek 574,0 milyon dolara yükselmiştir. Fakat ihracat 1983 yılında artmama eğilimine girerek ufak bir miktar da (% - 0,3) gerileme göstermiştir. Bu gerilemeye yol açan en önemli etkin: 24 Ocak Kararlarının uygulayıcısı olan siyasi iktidarın yerine farklı iktisadi görüşlere sahip olan bir kadronun işbaşına gelmesidir. Aynı zamanda petrol fiyatla-

(88) İbrahim BÉTİL, "İhracatın Performansı ve Ekonomiye Maliyeti Hakkında Bir Görüş", İKTİSAT DERGİSİ, (Temmuz-Ağustos, 1985), s.23.

(89) Bu yıllarda dünya ticaret hacminde gerileme görülmesine rağmen dış konjonktür, Türkiye açısından uygun şartlar taşımaktaydı. Özellikle, İran-İrak Savaşı, 1979 petrol fiyatlarının artışı sonrasında petrol ihracatçısı ülkelerin ithal taleplerinin artması ve bu ülkelere Türkiye'nin yakınlığı uygun dış konjonktörü oluşturan öğelerdi.

Şekil : 1
TOPLAM İHRACATIN GELİŞİM TRENDİ

le
rının düşürülmesi nedeniyle Orta Doğu Ülkelerinin ithalatlarını kısma yoluna gitmeleri ve dış ödeme sorunlarının başgöstermeside ihracat artışını önleyen dışsal bir faktör olarak önem kazanmıştır.

1983 yılında 5727,8 milyon dolar olan toplam ihracat daha sonra alınan tedbirlerle 1984'de % 24,5, 1985' ise % 11,6 oranında artış göstererek 7958,1 milyon dolara ulaşmıştır.

1986 yılında ise özellikle İran ve Irak'a yapılan ihracatın gerilemesi, ayrıca büyük suistimal söylentilerine yol açan vergi iadeleri oranlarının kademeli şekilde azaltılması ve hatta bazı kalemlerde tamamen kaldırılması sonucu,

ihracatımızda % 6,3 oranında gerileme görülmüştür. Bu sonuçta etkili olan diğer bir faktör de 1986 yılında döviz denge kuru arayışının ihracatı teşvik için yeterli düzeyde olmamasıdır (90).

24 Ocak Kararları'ndan sonra ihracatta en ciddi gerilemenin 1986 yılında meydana gelmesi, 1987 yılı başında ihracata yeni ve daha büyük teşvikler sağlanması yolunu açmıştır (91).

Çalışmamızda ele aldığımız yıllar dikkate alınarak hesaplanan parabolik trend denklemi yardımıyla ihracatımızın genel trend eğrisi oluşturulmuştur (92). Böylece ihracatımızın genel gelişim trendini gösteren Şekil: 1 düzenlenmiştir.

B- ÜLKE GRUPLARINA GÖRE GELİŞİM

24 Ocak Kararları'ndan sonra Türkiye'nin ihracatının ülke gruplarına göre gelişiminde önemli değişiklikler meydana gelmiştir.

(90) "1986 yılında petrol fiyatlarının düşük düzeyde seyretmesi petrol faturamızı azaltırken, petrol dışı ithalatımızı kolaylıkla arttırmamıza sebep olmuştur. Ancak bu gelişimin Türk ekonomisinde yeterli bir ölçüde denge döviz kuru arayışını ortadan kaldırdığı söylenebilir. Yapılan genel denge modeli çalışmasından 1986 yılında gerçekleşmiş ortalama döviz kurunun yine 1986'da oluşmuş genel fiyat düzeyimize oranla, mal ihracatımızı 8 milyar dolara çıkarabilecek düzeyde olmadığı anlaşılmaktadır." Bkz. Merih CELASUN, "1987 Yılında Dış Ticareti Dolumlu Yönde Etkileyebilecek İktisat Politikaları Neler Olabilir?", 1987 YILINDA DIŞ TİCARETTE BEKLENTİLER SEMİNERİ, TÜRKİYE DIŞ TİCARET DERNEĞİ, Seminer Dizisi 1987/1 (Şubat, 1987), s.29.

(91) 1987 yılı başında alınmaya başlanan teşvikler hakkında geniş bilgi çalışmamızın Birinci Bölümünde verilmiştir.

(92) Bu amaçla yapılan hesaplamalar için bkz. Ek-1.

1970'li yılların ortalarına kadar Türk ihraç ürünlerinin en eski ve en büyük müşteri grubu durumunda olan OECD Ülkelerinin toplam ihracat içindeki payı daha sonra gerileme dönemine girmiştir. Bu pay 1976 yılında % 75,7 iken 1979'da % 64'e gerilemiştir. Bu ülkelere yönelik toplam ihracat 1976'da 1483,2 milyon dolar ve 1979'da 1446,4 milyon dolar olduğu dikkate alındığından belli bir ihracat kapasitesinin aşılmadığı görülmektedir.

24 Ocak Kararlarını takip eden 1980 ve 1981 yıllarında ise Türkiye'nin OECD Ülkelerine yönelik ihracatı sırasıyla % 16,1 ve % 34,8 artış göstermesine rağmen, toplam ihracat içindeki payı % 48,1'e düşmüştür (tablo:2), Bu yıllarda OECD Ülkelerine yönelik ihracatın mutlak değer olarak artışı karşısında, toplam ihracat içindeki payının düşmesi; Türkiye'nin ihracatındaki patlamanın bu grup dışında aranması gerçeği ortaya çıkarmaktadır. Nitekim 1980 ve 1981 yıllarında gerek mutlak değer olarak gerekse toplam ihracata oran olarak Orta Doğu ve Kuzey Afrika Ülkeleri Grubu'na yönelik ihracat artışları dikkati çekmektedir.

Türkiye'nin Orta Doğu ve Kuzey Afrika Ülkeleri Grubu'na yönelik ihracatı 1979 yılında 401,8 milyon dolar iken 1980 yılında % 60,9, 1981 yılında ise % 199,6 oranında artış göstererek 1935,9 milyona ulaşmıştır. Orta Doğu ve Kuzey Afrika Ülkeleri Grubu'na yönelik ihracattaki bu artış seyri 1982 yılında da devam etmiş ve adı geçen ülke grubu Türkiye'nin toplam ihracatı içinde en büyük paya sahip duruma gelmiştir(% 46,8).

Orta Doğu ve Kuzey Afrika Ülkeleri Grubu'na yönelik ihracatın artışında dikkati çeken üç ülke İran, Irak ve Libya'dır. Bu ülkelerin son yıllarda sıcak yada soğuk savaşın içinde olma, değişik biçimlerde ticari, siyasi ve ekonomik ambargolarla karşı karşıya bulunma gibi ortak özellikleri vardır (93). Ayrıca petrol gelirlerinin artması adı geçen ülkelerin ithal taleplerini de arttırmıştır. Bu canlı talebe karşı Türkiye'nin sahip olduğu siyasi ve coğrafi avantajlar iyi değerlendirilerek, ihracat olanakları yaratılmıştır. Özellikle Karşılıklı Ticaret (KT) tekniklerinin kullanılmış olması bu gelişimde büyük bir rol oynamıştır (94).

1982 yılı sonrasında ise petrol fiyatlarındaki önemli düşüşlerin etkisiyle bu ülkelerin ödeme sorunları başgöstermiş ve Türkiye'nin adı geçen ülkelere yönelik ihracatının artış hızı yavaşlamıştır. Fakat ihracat değişim oranında 1986 yılında (-) % 23,7 oranında gerileme meydana gelmesi Türkiye'nin bu gruba yönelik ihracatında önemli sorunların ortaya çıktığını göstermektedir.

Orta Doğu ve Kuzey Afrika Ülkeleri Grubu'na yönelik ihracatta ortaya çıkan sorunların başlıcaları şunlardır: Libya'nın ödemelerini aksatması karşısında ihracatçı firmaların bu pazardan çekilmesi, İran ve Irak'ın petrol ge-

(93) Ü. Özgül AKIN ve Diğerleri, Türkiye'nin Sanayi Ürünleri Dışsatımındaki Artışın Çözümlemesi, Boyutları, Dayanakları, Geleceği, M.P.M. Ya.No. 282, Ankara, 1983, s.20.

(94) Ayrıntılı bilgi için Nüvit OKTAY, Karşılıklı Ticaret Sistemi (Countertrade) Dünyadaki ve Türkiye'deki Uygulaması, T.C. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Eskişehir, 1986, s.247.

lirlerindeki düşme sonucu ithal taleplerinin azalması ve aralarındaki savaş sebebiyle savaş malzemesi ithalatına öncelik tanımaları.

Tablo 2'de görüldüğü gibi Orta, Doğu ve Kuzey Afrika Ülkeleri Grubu'na yönelik ihracatın, Türkiye'nin toplam ihracatı içindeki payı 1982 yılında maksimuma ulaşmış, takibeden yıllarda ise gerilemiştir. Buna karşılık OECD Ülkeleri Grubu'na yönelik ihracatın Türkiye'nin toplam ihracatı içindeki payı 1982 yılında 2556,1 milyon dolar iken 1986 yılında 4292,1 milyon dolara ulaşarak, Türkiye toplam ihracatının % 57,6'sını oluşturmuştur.

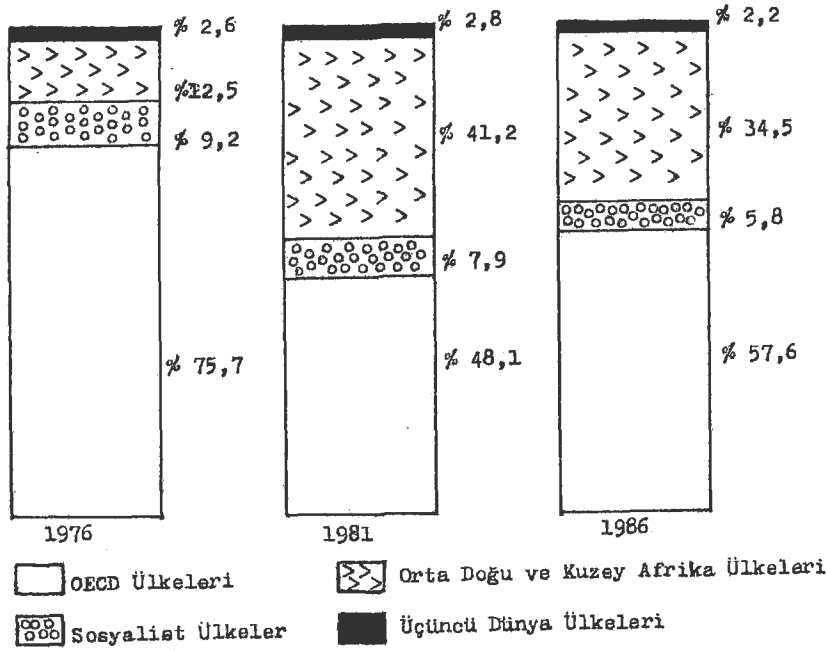
Türkiye'nin OECD Ülkeleri Grubu ile Orta Doğu ve Kuzey Afrika Ülkeleri Grubu'na yönelik ihracatı, toplam ihracatının ortalama olarak % 88'ini (95) oluşturmaktadır. Geriye kalan kısmı ise Sosyalist Ülkeler Grubu'na ve Üçüncü Dünya Ülkelerine yönelik ihracatın bileşimini ifade etmektedir. Bu iki ülke grubuna yönelik ihracatın Türkiye'nin toplam ihracatı içindeki payının oldukça düşük olduğu görülmektedir (96).

Sosyalist Ülkeler'e yönelik ihracat 1976 yılında 180 milyon dolardan 1980 yılında 518,7 milyon dolara yükselerek, Türkiye'nin toplam ihracatının % 17,8'ini oluşturmuştur. Takip eden yıllarda bu gruba yönelik ihracat sürekli gerileyerek 1983 yılında 262,7 milyon dolara düşmüştür.

(95) Bu oran % 79,9 (1980 yılı) ile % 93,9 (1984 ve 1985 yıllarında) arasında değişim göstermiştir.

(96) Burada adı geçen iki ülke grubuna yönelik ihracatın Türkiye toplam ihracatı içindeki payı % 20 (1980 yılı) ile % 6 (1985 yılı) arasında değişim göstermiştir.

ÜLKE GRUPLARINA GÖRE İHRACATIN GELİŞİMİ

1984 yılında alınan tedbirlerle Dış Ticaret Sermaye Şirketlerine ve bazı kamu kuruluşlarına Sosyalist Ülkeler'den ithalat yapma hakkı verilerek güçlü firmalar eliyle yapılacak ticaret yoluyla bu ülkelere yönelik ihracatın da arttırılması amaçlanmıştır. Diğer yandan yapılan ikili ticaret anlaşmalarının da etkisiyle, Sosyalist Ülkeler Grubu'na yönelik ihracat 1986 yılında 429,9 milyon dolara ulaşarak Türkiye toplam ihracatının % 5,7 sini meydana getirmiştir.

Türkiye ihracatının ülke gruplarına göre incelenmesinde ele alınacak son grup "Üçüncü Dünya Ülkeleri Grubu"dur (97). Bu ülkelere yönelik ihracat 1979 yılında 70,5 milyon dolar iken 1986 yılında 161,9 milyon dolara ulaşmıştır. Üçüncü Dünya Ülkeleri Grubu'nun 83 adet ülkeyi içerdiği düşünüldüğünde ihracat rakamlarının mutlak değer olarak oldukça önemsiz düzeyde kaldığı görülmektedir.

(97) "Üçüncü Dünya Ülkeleri Grubu"nun kapsamı çalışmamızın giriş kısmında belirlenmiştir.

Üçüncü Dünya Ülkeleri Grubu'na yönelik ihracatın Türkiye toplam ihracatı içindeki payı ise % 1,4 (1985) ile % 5,2 (1977) arasında değişim göstermiştir. Bu değişimin seyri incelendiğinde 24 Ocak Kararları sonrasında 1970'li yılların düzeyine bile erişilemediği dikkati çekmektedir (98).

Ihracatın ülke gruplarına göre gelişimini çarpıcı bir şekilde gösterebilmek amacıyla Şekil:2 hazırlanmıştır.

C- MAL GRUPLARINA GÖRE GELİŞİM

Mal gruplarına göre ihracat istatistiklerinde kullanılan iki temel sınıflandırma türü Brüksel Tarife Nomenklatörü'ne (BTN) ve Standart Uluslararası Ticaret Sınıflaması'na (SITC) göredir.

Aşağıda Türkiye ihracatı'nın mal gruplarına göre incelenmesi sözkonusu her iki sistemin genel bir değerlendirilmesi şeklinde yapılmıştır.

1. Brüksel Tarife Nomenklatörü (BTN) Sistemine Göre Gelişim

BTN sistemine göre yapılan incelemede "Tarım ve Hayvancılık Ürünleri" ihracatçısı olarak bilinen Türkiye'nin 24 Ocak kararları ile "Sanayi Ürünleri" ihracatını'da Önemli düzeyde arttırdığı görülmektedir.

Tarım ve Hayvancılık Ürünleri ihracatı 1970'li yıllarda, Türkiye Toplam ihracatının yaklaşık olarak % 64'ünü o-

(98) "Üçüncü Dünya Ülkeleri Grubu"na yönelik ihracatın ayrıntılı şekilde incelemesi için bkz. İkinci Bölüm, II, s. 58.

TABLO : 3

İHRACATIN BRÜKSEL TARİFE NÖMENKLATÖRÜ (BTN) SİSTEMİNE GÖRE GELİŞİMİ

		DEĞER : MİLYON DOLAR											TOPLAM İÇİNDE PAY (TİP) : %	
		1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986		
DEĞER TİP DEĞER TİP DEĞER TİP DEĞER TİP DEĞER TİP DEĞER TİP DEĞER TİP DEĞER TİP DEĞER TİP		DEĞER TİP	DEĞER TİP	DEĞER TİP	DEĞER TİP	DEĞER TİP	DEĞER TİP	DEĞER TİP	DEĞER TİP	DEĞER TİP	DEĞER TİP	DEĞER TİP	DEĞER TİP	DEĞER TİP
1. TARIM VE HAYVANCILIK ÜRÜN.		1254 64	1041 59	1543 67	1344 59	1672 57	2219 47	2141 37	1881 32	1749 24	1719 21	1886 25		
2. MADENCİLİK VE TAŞ OCAKÇILIĞI ÜRÜN.		110 6	126 7	124 5	132 5	191 6	193 4	175 3	189 3	240 3	244 4	247 3		
3. SANAYİ ÜRÜNLERİ		594 30	586 33	621 27	785 35	1047 36	2290 47	3429 59	3658 64	5145 72	5995 75	5324 71		

KAYNAK : 1) DİŞ TİCARET İSTATİSTİK YILLIKLARI , DEVLET İSTATİSTİK ENSTİTÜSÜ.

2) DİŞ TİCARET HAREKETLERİ 1986 (YILLIK), HAZİNE VE DİŞ TİCARET MUSTEŞARLIĞI.

luşturmuştur. 1980 yılından sonra ise Tarım ve Hayvancılık Ürünleri ihracatı 2000 Milyon dolara yakın bir değere ulaşırken bu grubun toplam ihracat içindeki payı gittikçe azalmıştır (1985 yılında % 21 olmuştur) (Tablo:3).

Diğer yandan Madencilik ve Taş Ocakçılığı Ürünleri ihracatının 250 milyon dolara dahi ulaşamadığı ve Türkiye'nin ihracatı içindeki payının 1980 öncesinde % 6-7 civarında iken 1980 sonrasında % 3 civarına düştüğü görülmektedir.

24 Ocak Kararları, sonrasında yukarıda adı geçen iki mal grubuna ait ihracat rakamlarında belli bir değer üzerine çıkılamadığı fakat bu grupların ihracat içindeki paylarında sürekli gerileme meydana geldiği göze çarpmaktadır. Bu durumda gerek mutlak değerce gerekse de toplam ihracat içindeki oransal payı itibarıyla hızlı bir tırmanış gösteren Sanayi Ürünleri ihracatındaki gelişimin incelenmesi önem kazanmaktadır.

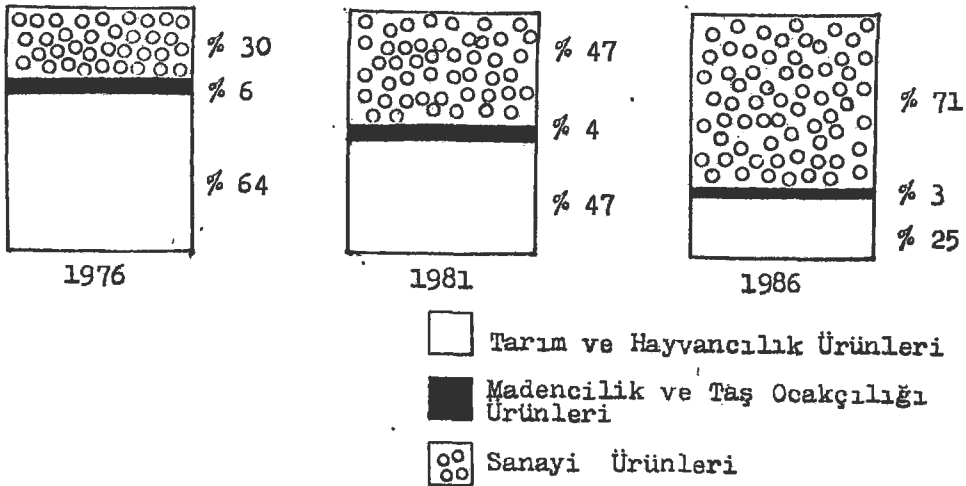
Sanayi Ürünleri ihracatı, 1979 yılında 785 milyon dolar ile toplam ihracatın % 35'ini oluşturmuş iken, 24 Ocak Kararları sonrasında Sanayi Ürünleri ihracatında sürekli artış görülmüş ve 1985 yılında 5995 milyon dolar ile toplam ihracatın % 75'ine ulaşmıştır.

Türkiye'nin ihracatında böyle bir yapısal değişikliğin meydana gelmesinde, özellikle iç talebin daraltılması ve sınai ürün ihracatına büyük teşvikler sağlanması etkili

olmuştur. Diğer yandan; yeni ihraç pazarlarının nispeten geri kalmış veya petrol ihracatçısı ülkeler olması ve bu ülkelerin büyük çaplı ihalelerle standartta uygunluk ve kalite faktörü üzerinde titizlikle durmadan mal olmaları, standart ve kalite yönünden yetersiz olan Sanayi Malları ihracatını arttırmıştır.

Fakat bu gelişmeler genellikle istikrarsız olarak nitelendirilebilecek ihraç pazarlarına yönelik olarak ortaya çıkmıştır. Nitekim 1986 yılında bu pazarlara (özellikle İran, Irak'a) yapılan ihracattaki gerilemeye paralel olarak Sanayi Ürünleri ihracatı da % 12,6 oranında gerileme göstermiştir. 1986 yılında Sanayi Ürünleri (ihracatı 5324 milyon dolar ile toplam ihracatın % 71'ini oluşturmuştur. Aynı yılda Tarım ve Hayvancılık Ürünleri ihracatında ise % 9,1 oranında artış meydana gelmiştir. Böylece Tarım ve Hayvancılık Ürünleri ihracatı 1886 milyon dolara ulaşarak Türkiye'nin toplam ihracatının % 25'ini oluşturmuştur.

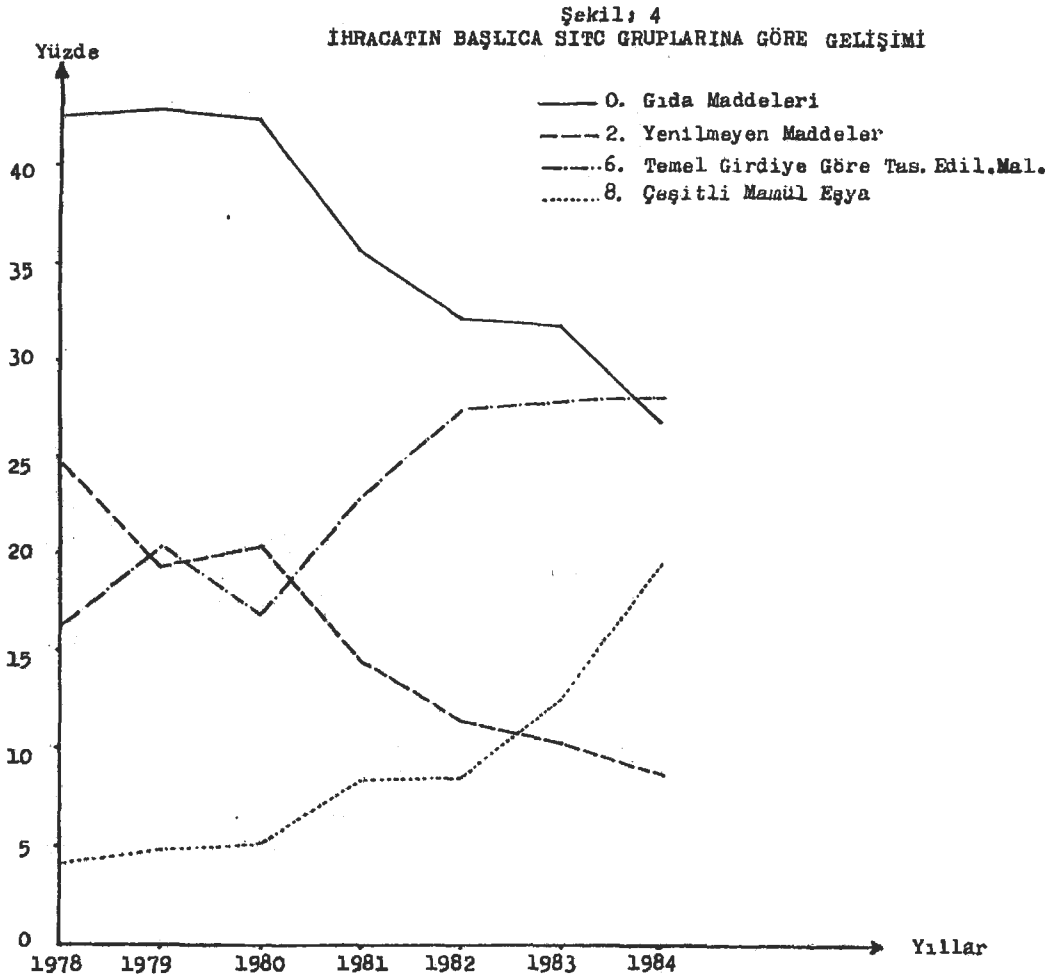
Şekil: 3
BTN SİSTEMİNE GÖRE İHRACATIN GELİŞİMİ

Türkiye'nin ihracatında BTN Sistemine göre meydana gelen bu gelişim Şekil:3'de açıkça görülmektedir.

2- Standart Uluslararası Ticaret Sınıflama'na (SITC) Göre Gelişim

BTN Sistemi'ne göre yapılan yukarıdaki incelemede son yıllarda Sanayi Ürünleri ihracatının toplam ihracat içindeki payının süratle artarak % 75'lere ulaştığı belirlenmiştir. Ancak bu sonuca dayanarak "Türkiye sanayi ülkesi oldu" yargısına ulaşmadan önce, ihracatın Standart Uluslararası Ticaret Sınıflaması'na (SITC) göre dağılımında incelenmesi gerekir (99).

TABLO : 4

İHRACATIN STANDART ULUSLARARASI TİCARET SINIFLAMASINA (SITC) GÖRE GELİŞİMİ

DEĞER : MİLYON DOLAR
TOPLAM İÇİNDE PAY (TİP) : %

SITC MAL GRUPLARI	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984
DEĞER TİP	DEĞER TİP	DEĞER TİP	DEĞER TİP	DEĞER TİP	DEĞER TİP	DEĞER TİP	DEĞER TİP	DEĞER TİP	DEĞER TİP
0. GIDA MADDELERİ	564 28,8	678 38,7	973 42,5	970 42,9	1235 42,5	1673 35,6	1849 32,2	1828 31,9	1919 26,9
1. İÇKİ VE Tütün	253 12,9	177 10,1	227 9,9	180 9,0	237 8,2	399 8,5	351 6,1	241 4,2	221 3,1
2. AKARYAKIT HARİÇ YENİLMEYEN MADDELER	642 32,8	412 23,5	564 24,7	436 19,3	589 20,3	675 14,4	649 11,3	578 10,1	616 8,6
3. MADENİ YAĞ.YAKITLAR	16 0,8	0,07 ----	4 0,2	2 0,1	41 1,4	107 2,3	345 6,0	232 4,1	407 5,7
4. HAYVANI VE NEBATİ YAĞ.	3 0,2	36 2,1	9 0,4	40 1,8	6 0,2	78 1,7	40 0,7	91 1,6	45 0,6
5. KİMYEVİ ÜRÜNLER	44 2,2	33 1,9	24 1,1	24 1,1	76 2,6	100 2,1	162 2,8	151 2,6	200 2,8
6. TEMEL GİRİDİYE GÖRE TASNİF EDİLMİŞ ÜRÜNLER	304 15,5	286 16,3	372 16,3	456 20,3	490 16,9	1071 22,8	1569 27,3	1592 27,8	1986 27,8
7. MAKİNALAR VE ULASTIRMA ARAÇLAR	23 1,2	21 1,2	22 1,0	44 2,0	83 2,9	208 4,4	301 5,2	298 5,2	353 5,0
8. ÇEŞİTLİ MAMUL EŞYA	111 5,7	109 6,2	93 4,1	107 4,7	147 5,1	388 8,3	477 8,3	713 12,5	1386 19,4
9. DİĞERLERİ	0,049 ----	0,069 ----	----	0,004 ----	4 0,1	2 ----	0,1 ----	0,02 ----	0,03 ----

KAYNAK : 1) 1979 YEARBOOK OF INTERNATIONAL TRADE STATISTICS, UNITED NATIONS.

2) 1984 YEARBOOK OF INTERNATIONAL TRADE STATISTICS, UNITED NATIONS.

3) VURAL SAVAS, TÜRKİYE EKONOMİSİ VE İSTİKRAR POLİTİKALARI (1980-1985),
TC.MARMARA ÜNİVERSİTESİ ARAŞTIRMA MERKEZİ, İSTANBUL,1986.

Yukarıdaki tablo (Tablo:4) Türkiye'nin ihracatının SITC mal gruplarına göre dağılımını göstermektedir (100). Tablodan da açıkça görüldüğü gibi toplam ihracatı oluşturan temel mal grupları büyüklük sırasına göre şunlardır(101):

0. Gıda Maddeleri

6. Temel Girdiye Göre Tasnif Edilmiş Maddeler

8. Çeşitli Mamül Eşya

2. Akaryakıt Hâriç Yenilmeyen Maddeler

0. Gıda maddeleri grubu tümüyle "tarımsal" bir grubu oluşturur.

6. Temel girdiye göre tasnif edilmiş mamül maddeler (102) grubunun en önemli ihraç ürünü alt grubu "Dokuma iplikleri, dokumalar, şekil verilmiş mensucattan eşyalar ve alakalı müstahsallar"dır. Bunu takip eden ikinci ürün grubu ise "demir-çelik"dir.

8. Çeşitli mamül eşya grubunda sıhhi cihazlar, mobilya, ayakkabı gibi ürünler varsa da bu grubu tek başına temsil eden ürün "giyecek eşya" yani konfeksiyondur.

(100) Ayrıca SITC mal gruplarının toplam ihracatı içindeki gelişimlerinin daha kolay bir şekilde izlenebilmesi için Şekil:4 düzenlenmiştir.

(101) Burada ele alınan SITC mal grupları, yıllık tutarı 500 milyon doların üzerinde planlardır.

(102) Bu grup; köseli ve köseleden mamül eşya, ağaç ve mantardan mamül eşya, kâğıt mukavva ve bunlardan mamül eşya, dokuma iplikleri, dokumalar, şekil verilmiş mensucattan mamül eşyalar, metal olmayan maddelerden yapılmış eşyalar ve demir çelik ile demir ihtiva etmeyen madenleri kapsar.

2. Akaryakıtlar hariç yenilmeyen maddeler grubunda (103) ise ihracat tutarı 100 milyon doların üzerinde sadece iki ürün vardır. Bunlar da "Dokuma Elyafı" ve "Tabii Gübreler"dir.

Yukarıda ele alınan mal gruplarındaki ihracat artışlarının genellikle tarım ve tarıma dayalı sanayi ürünleri ile tekstil ve konfeksiyon sanayii ürünleri ihracatından kaynaklandığı görülmektedir. Böyle bir gelişim sonucunda, toplam ihracat içinde bu ürünlerin ihracatının toplam payı 1984'de %72, 1986'da ise % 75 olmuştur. Aslında bu rakamlar 24 Ocak Kararları sonunda uygulanan "Gerçekçi Kur Politikası" ile tutarlı ve istenen bir gelişmedir (104).

Sanayi Ürünleri içinde petrol ürünleri ile demir ve çelik ihracatı hızlı bir artış göstermiştir. Bu iki üründe K.İ.T. ürünüdür. Petrol ithal edilen ülkelere K.İ.T. ürünlerinin özellikle petrol ithalinin finansmanı amacıyla yüksek fiyatla da olsa yoğun bir şekilde ihraç edildiği gözönüne alınır ve son yıllarda Türkiye'nin önemli ölçüde demir-

(103) Bu grup; ham kösele ve deri, yağlı tohum ve meyveler, ham kauçuk, odun, kereste, mantar, kağıt hamuru ve artıkları, dokuma elyafı ve artıkları tabii gübreler, maden cevheri gibi maddeleri kapsar.

(104) "Gerçekçi döviz kuru politikasının temel mantığı, bir ülkenin dünya ekonomisi içinde "mukayeseli üstünlüğe uygun" bir yer almasıdır. Buna göre Türkiye mukayeseli üstünlüğe sahip olduğu tarım sektörü ile emek yoğun tekniklerle çalışan ve büyük ölçüde yerli girdi kullanan tarıma dayalı sanayiler, tekstil ve konfeksiyon sanayii gibi sanayi sektörü ile turizm sektörünü geliştirmeye öncelik vermelidir." Bkz. SAVAŞ, Türkiye Ekonomisi..., s.8.

çelik ithal ettiği göz önünde tutulursa bu iki ürün de ileride devamlılık gösterecek türden ve mukayeseli üstünlüklere dayanan bir ihracat artışı olmadığı sonucuna varılabilir (105).

II. ÜÇÜNCÜ DÜNYA ÜLKELERİNE YÖNELİK İHRACATIN GELİŞİMİ

Bu çalışmanın ana konusunu oluşturan "Türkiye'nin Üçüncü Dünya Ülkeleri Grubu'na Yönelik İhracatı"nın genel gelişimi bu bölümde incelenmiştir. Bu amaçla öncelikle grubu oluşturan tüm ülkeler dikkate alınmış, fakat bu ülkelerden büyük bir kısmının toplam grup ihracatı içinde önemli bir paya sahip olmadığı görülmüştür. Ayrıca Üçüncü Dünya Ülkeleri Grubu'na yönelik ihracatın mal gruplarına göre ayrımı, gerekli rakamsal verilerin tam olarak elde edilememesi sebebiyle yapılamamıştır.

Bu nedenlerden dolayı aşağıda Üçüncü Dünya Ülkeleri'ne yönelik ihracat genel olarak ele alındıktan sonra grubu temsilen seçilmiş yirmi ülkeye ihracat ayrıntılı şekilde incelenmiştir.

A. GENEL GELİŞİM

Üçüncü Dünya Ülkeleri'ne yönelik ihracat 1977 yılında 90549 bin dolar ile Türkiye'nin toplam ihracatının % 5,2'sini oluşturmuştur. Daha sonraki yıllarda ise adı geçen ülkelere yapılan ihracat sürekli gerileyerek, 1980 yılında 65486 bin dolar olmuştur (Tablo:5).

(105) SAVAŞ, Türkiye Ekonomisi..., s.12.

24 Ocak Kararları sonrasındaki ilk üç yılda Türkiye'nin Üçüncü Dünya Ülkeleri'ne yönelik ihracatı bir miktar artış göstermekle birlikte (106) bu artış toplam ihracattaki hızlı yükselişin gerisinde kalmıştır. Bunun sonucunda 1982 yılında bu ülkelere yönelik ihracatın Türkiye toplam ihracatı içindeki payı ise % 2,6 olmuştur.

Tablo: 5
ÜÇÜNCÜ DÜNYA ÜLKELERİNE YÖNELİK
İHRACATIN GENEL GELİŞİMİ

Yıllar	Miktar (Bin Dolar)	Değişim Oranı %	Top.İhracata Oranı %
1976	51 113	-	2,6
1977	90 549	77,2	5,2
1978	73 933	- 18,3	3,2
1979	70 450	- 4,7	3,1
1980	65 486	- 7,0	2,3
1981	132 944	103,0	2,8
1982	149 601	12,5	2,6
1983	106 620	- 28,7	1,9
1984	104 102	- 2,4	1,5
1985	111 733	7,3	1,4
1986	161 952	44,9	2,2

Kaynak: Tablo 2'deki veriler esas alınarak tarafımızca düzenlenmiştir.

(106) Bu artış sonucu Üçüncü Dünya Ülkeleri'ne yapılan ihracat 1982 yılında 149 601 bin dolara çıkmıştır.

24 Ocak Kararları'nı izleyen ilk üç yılda Üçüncü Dünya Ülkelerine yönelik ihracatta görülen artışlar, grup içindeki İslâm Ülkeleri'ne yapılan ihracattaki artışlardan kaynaklanmaktadır. Ayrıca çok küçük ülkelere ilk kez ve yüksek değerlerde gerçekleşen ihracat rakamları, ihracatı teşvik amacıyla getirilen bazı mali tedbirlerin suistimali konusunu akla getirmektedir.

Üçüncü Dünya Ülkeleri'ne yönelik ihracatın 1982 yılı sonrası gelişimi incelendiğinde genellikle 100 milyon dolara yakın bir ihracat değerinin gerçekleştirildiği gözlenmektedir. Bu yıllarda dikkati çeken nokta; adı geçen gruba yönelik ihracatın Türkiye toplam ihracatı içindeki payının % 1,4'e (1985) kadar gerilemesidir. Özellikle 1985 yılındaki gelişim, Üçüncü Dünya Ülkeleri'ne yönelik ihracattaki artış hızının toplam ihracatın artış hızından daha yavaş olduğunu ortaya koymaktadır. 1986 yılında ise bu gruba yönelik ihracatın artış hızında az da olsa bir yükselme görülmüş ve ihracat rakamı 161952 bin dolara ulaşarak Türkiye'nin toplam ihracatının % 2,2'sini oluşturmuştur.

1986 yılındaki bu gelişimin toplam ihracatın az olmasından ve ihracatta gerileme görülen bazı Orta Doğu Ülkeleri'ndeki pazarlara alternatif arama çabalarından ileri geldiği söylenebilir.

Görüldüğü gibi Türkiye'nin Üçüncü Dünya Ülkeleri Grubu'na yönelik ihracatı mutlak değer olarak oldukça önemsiz bir düzeyde kalmıştır. Ayrıca bu gruba yönelik ihracatın

TÜRKİYE'NİN TOPLAM İHRACATI İLE ÜÇÜNCÜ DÜNYA ÜLKELERİNE
YAPTIĞI İHRACAT ARASINDAKİ İLİŞKİNİN KORELASYON KATSAYISI
İLE TESPİTİ

MTB > INUNIT4
MTB > READ C1-C2
11 ROWS READ
MTB > END
MTB > REGRESS Y IN C1 ON 1 PREDICTORCS IN C2

THE REGRESSION EQUATION IS
C1 = 50.9 + 0.0112 C2

COLUMN	COEFFICIENT	ST. DEV. OF COEF.	T-RATIO = COEF/S.D.
	50.92	16.78	3.03
C2	0.011188	0.003306	3.38

S = 24.99

R-SQUARED = 56.0 PERCENT
R-SQUARED = 51.1 PERCENT, ADJUSTED FOR D.F.

1

ANALYSIS OF VARIANCE

DUE TO	DF	SS	MS=SS/DF
REGRESSION	1	7153.6	7153.6
RESIDUAL	9	5622.7	624.7
TOTAL	10	12776.2	

ROW	C2	Y C1	PRED. Y VALUE	ST.DEV. PRED. Y	RESIDUAL	ST.RES.
1	1960	51.10	72.85	11.37	-21.75	-0.98
2	1753	90.50	70.54	11.89	19.96	0.91
3	2288	73.90	76.52	10.58	-2.62	-0.12
4	2261	70.50	76.22	10.65	-5.72	-0.25
5	2910	65.50	83.48	9.26	-17.98	-0.77
6	4703	132.90	103.54	7.56	29.36	1.23
7	5746	149.60	115.21	8.53	34.39	1.46
8	5728	106.60	115.00	8.50	-8.40	-0.36
9	7134	104.10	130.73	11.43	-26.63	-1.20
10	7958	111.70	139.96	13.59	-28.26	-1.35
11	7457	162.00	134.35	12.25	27.65	1.27

DURBIN-WATSON STATISTIC = 1.77

MTB > STOP

*** MINITAB *** STATISTICS DEPT * PENN STATE UNIV. * RELEASE 82.1 *
STORAGE AVAILABLE 43900

toplam ihracat içindeki payı 1980'li yıllarda daha da gerilemiştir (107). Diğer bir değişle bu gruba yönelik ihracat ile toplam ihracattaki değişmeler arasında fazlaca bir ilişki olmadığı söylenebilir. Yukarıda yapılan "Korelasyon Testi"nde ilişki derecesini gösteren katsayının ($r^2=0,56$) düşük çıkması bu görüşü kuvvetlendirmektedir.

B. ÜLKELERE GÖRE GELİŞİM

Üçüncü Dünya Ülkeleri Grubu'na yönelik ihracatın ülkelere göre gelişimi Tablo:6'da verilmiştir. 1986 yılı rakamlarını da içeren bu tablo incelendiğinde aşağıdaki noktalar özellikle dikkati çekmektedir:

- Bu grubu oluşturan ülkeler genellikle Uzak Doğu, Güney Doğu Asya, Güney Amerika ve Güney Afrika bölgelerinde yer almaktadır.

- Bu ülkelerin çoğu Türkiye'den yüzölçümü ve nüfus açısından küçük ve oldukça uzaktır.

- Bu grupta 24 Ocak Kararları sonrasında ihracatta büyük artış görülen ülkelerin çoğu (Sudan, Malezya, Pakistan, Bangladeş ve Endonezya gibi) İslam Ülkeleri'dir.

- Bu gruptaki çok sayıdaki ülkeye Türkiye'nin ihracatı yok denecek kadar azdır (Togo, Burunei, Laos gibi).

- Bu gruba yapılan toplam ihracatın büyük bir kısmı bir kaç ülke üzerinde yoğunlaşmıştır. Hindistan, İsrail, Pakistan, Güney Kore bu açıdan dikkati çeken ülkeler arasındadır.

(107) Bu oran 1977'de % 5,2 iken 1985'de % 1,4'e gerilemiştir.

TABLO :6

ÜÇÜNCÜ DÜNYA ÜLKELERİNE YÖNELİK İHRACATIN ÜLKELERE GÖRE GELİŞİMİ

(BİN DOLAR)

ÜLKE KOD NO	ÜLKE ADI	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986
005	ARJANTİN	100,0	404,4	914,5	3198,0	1410,0	973,6	86,0	68,2	2,4	39,6	365,7
008	AVUSTRALYA*NIN OKY.ÜLK.	-----	-----	-----	-----	-----	-----	2408,6	-----	-----	61,0	33,2
036	BRUNEİ	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	7,4	28,5	-----
037	BRUNDİ	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	8,2	-----
038	BİRMANYA(BURMA)	-----	-----	-----	-----	-----	-----	10510,0	10,4	-----	-----	2478,0
039	BOLİVYA	-----	54,5	5,8	-----	134,0	112,6	-----	-----	4,8	-----	-----
040	BREZİLYA	32,3	314,7	380,7	425,9	653,8	5323,4	3985,0	3139,0	2779,0	2643,0	4096,9
062	TAYVANKİ FORMOZAN	10981,5	21788,8	14989,0	5083,0	13273,5	9792,0	4658,2	2471,1	796,5	1743,5	3104,3
072	DANİMARKA*NIN AVR.ÜLK.	-----	-----	1277,0	-----	-----	-----	9,1	-----	22,4	-----	-----
073	DOMİNİK CUMHURİYETİ	-----	-----	-----	14,7	-----	-----	-----	17,8	-----	122,0	-----
090	EKVATOR	-----	-----	-----	-----	-----	-----	60,0	-----	-----	182,6	1836,0
091	ENDONEZYA	943,3	1970,3	920,9	1292,8	759,5	593,3	12691,1	1606,2	1120,3	5110,0	1137,8
111	FİLİPİN	174,9	1522,5	-----	357,0	-----	1,0	6,7	27,3	173,1	2205,4	2030,8
115	FRANSA*NIN AFR.ÜLK.	-----	1,7	-----	-----	68,0	1843,3	20,6	-----	-----	146,3	-----
119	FİDİSİ SAHİLİ	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	11,9	18,8	491,6	1865,6
139	GAMBİYA	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	265,8	281,5	222,7
140	GHANA	-----	-----	-----	-----	1,0	2,0	28,1	30,0	403,7	1,0	16,4
141	GUİNEA	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	255,6
142	GUATEMALA	-----	-----	-----	-----	1,4	-----	1,0	-----	0,0	-----	6,3
143	GÜNEY AFRIKA BİRL.	358,3	176,4	390,4	221,9	299,1	570,4	896,9	2017,9	964,1	1610,5	4837,0
144	GUYANA(BRİTANİKİ)	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	1,1	-----	-----
160	ETİOPYA(HABESİSTAN)	164,9	205,5	155,1	89,0	343,9	289,9	25,2	1255,7	738,3	465,0	907,2
162	HİNDİSTAN	166,9	4760,8	3299,6	1396,3	3419,6	16600,2	8944,4	12341,6	20644,3	21621,5	44953,9
164	HOLLANDA*NIN AME. ÜLK.	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	0,0	-----	-----	3072,3
165	HOLLANDA*NIN ASYA ÜLK.	-----	-----	-----	-----	-----	-----	43,2	-----	25,3	952,8	-----
166	HONDURAS	-----	-----	62,2	-----	-----	4,5	-----	2,6	-----	-----	-----
167	HONG-KONG	-----	-----	-----	-----	-----	-----	495,6	461,0	172,0	793,1	2761,9
201	İNG.*NIN AFR.ÜLKELERİ	-----	-----	678,4	-----	-----	95,3	35,6	-----	308,4	-----	-----
202	İNG.*NIN AME.ÜLKELERİ	5,9	11,3	8,9	8,3	10,3	6572,8	13,1	3,8	2,6	5,0	-----
204	İNG.*NIN ASY.ÜLKELERİ	-----	-----	-----	-----	-----	35,9	-----	-----	2119,2	2,3	-----
205	MALTA	321,1	2803,4	1714,3	771,4	16,4	488,3	769,9	2032,1	3698,1	3429,8	3294,1
206	İNG.*NIN AVR.ÜLKELERİ	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	124,1	366,2	30,0	-----
207	İNG.*NIN OKY.ÜLKELERİ	-----	248,0	-----	-----	-----	38,9	-----	823,3	-----	-----	15,8
211	İSPANYA*NIN AFR.ÜLK.	0,0	9,3	-----	-----	-----	-----	6,0	-----	-----	-----	133,7
212	İSRAİL	5129,7	6444,1	6609,7	6455,3	7546,2	8897,9	7657,2	10501,6	8516,6	12444,0	22555,7
227	JAMAİKA	-----	-----	-----	-----	-----	-----	1,0	-----	-----	-----	129,1
240	KAMBODYA	-----	-----	-----	-----	-----	1,3	37,3	3,2	42,5	1,0	-----
243	KOLOMBİYA	103,7	-----	12,4	-----	958,0	8038,7	8778,0	5567,8	4706,7	3874,4	1357,2
244	GÜNEY KORE CUMHURİYETİ	7018,3	11396,3	9818,2	13307,6	13708,5	14921,8	2314,4	7539,7	5280,4	3556,1	7370,2
245	KOSTARİKA	-----	-----	-----	-----	-----	19,3	545,0	50,5	2,2	-----	672,2
248	KONGO DEMOKRATİK CUM.	-----	-----	14,5	282,9	-----	-----	-----	-----	13,2	-----	-----
249	KENYA	3,0	344,8	-----	681,9	241,6	363,6	167,3	146,7	148,0	500,7	464,0
270	LAOS	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	762,0	-----	-----
271	LİBERYA	-----	2,1	2791,4	-----	142,7	81,4	219,2	10,6	83,3	2,8	254,0
291	MALEZYA	1575,6	2080,7	1101,0	1201,6	219,8	635,1	466,2	981,5	1328,8	845,0	1651,9
292	MALİ	-----	-----	-----	-----	-----	-----	153,9	-----	-----	-----	-----
294	MEKSİKA	877,3	52,5	1599,1	169,2	1503,7	147,8	152,0	708,9	225,6	221,7	665,0
296	MOZAMBIK	12,1	205,3	1,0	83,4	-----	-----	42,6	2,2	-----	14,2	-----
298	DIŞ MOĞOLİSTAN	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	45,0	-----	0,0
300	MOZAMBIK	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	2,9	583,3	-----	210,0
321	NİKARAGUA	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	28,9	-----	-----	-----
323	NIJERYA	1593,3	1182,5	941,8	364,5	352,1	11241,2	11181,5	3962,5	6994,7	1034,8	924,3
324	NIJER	-----	-----	-----	-----	-----	-----	69,7	-----	-----	-----	-----
339	PANAMA	-----	-----	-----	-----	-----	-----	322,3	395,9	2823,7	1556,8	1547,6
340	PAKİSTAN	1922,7	2212,6	7964,0	4032,2	5829,1	18794,0	38517,1	22314,0	20929,1	15978,0	20319,5
341	BANGLADEŞ	-----	7652,0	639,2	-----	251,0	3414,0	10154,9	5031,3	1347,4	8579,0	705,2
342	PARAGUAY	-----	-----	-----	-----	-----	-----	15,7	52,9	13,7	-----	-----
343	PERU	-----	-----	-----	-----	-----	56,3	866,1	366,5	724,7	553,5	694,4
346	PORTEKİZ'İN AFR.ÜLK.	-----	-----	-----	-----	250,7	3,7	79,8	-----	375,0	-----	-----
347	PORTEKİZ'İN ASY.ÜLK.	-----	-----	-----	-----	-----	300,0	-----	-----	-----	-----	-----
387	ELSALVADOR	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	23,3	29,1	6,7	11,8
388	SENEGAL	-----	-----	-----	-----	-----	-----	94,6	-----	-----	18,0	350,9
389	SIERRA LEON	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	11,4
390	SİNGAPUR	-----	-----	-----	-----	-----	52,3	9053,5	5403,2	3479,9	5522,6	3346,0
392	SEYLAN(SRI LANKA)	25,9	-----	1176,5	1890,2	-----	1464,7	3035,7	6837,0	4448,6	2935,5	4777,9
393	SUDAN	545,6	1624,7	2140,9	1294,3	1652,6	7060,5	5765,3	4355,3	2798,0	5127,0	7009,7
410	SİLİ	58,2	79,0	76,5	54,8	539,0	752,5	1158,4	430,1	214,9	95,6	491,0
420	TAYLAND(SİYAM)	6741,6	10931,7	832,7	3503,2	1732,5	1574,5	258,8	3152,8	841,5	1695,6	1233,0
423	TANZANYA BİR.CUM.	3,0	-----	1,6	77,3	14,2	87,2	160,1	8,8	-----	438,1	1799,5
424	TRİNİTAT VE TOBAGO	-----	-----	-----	-----	-----	-----	796,5	606,0	459,2	49,2	50,6
425	TOGO	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	0,0	323,8
438	UGANDA	-----	-----	-----	-----	-----	-----	121,7	797,1	599,9	-----	-----
440	URUGUAY	37,2	15,1	-----	32,4	-----	76,8	89,5	74,1	59,6	60,1	135,6
461	VENEZUELLA	174,3	244,6	232,7	432,8	431,4	671,9	1218,0	821,1	1059,7	4569,6	3092,8
485	GÜNEY RODEZYA	-----	-----	9,8	-----	-----	1,5	-----	-----	-----	-----	93,3
487	(ZAMBİA,KONGO)KINSHASA	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	18,1	53,8
600	ASYA'DAKİ DİĞ.ÜLK.	10319,9	11624,5	12475,2	21432,0	7728,7	7739,0	22,2	-----	92,3	-----	-----
650	AMERİKA'DAKİ DİĞ.ÜLK.	115,9	47,3	354,9	581,6	64,7	564,5	23,5	-----	-----	3,1	44,3
700	AFRİKA'DAKİ DİĞ.ÜLK.	1606,0	137,6	343,2	1714,2	1956,4	1492,0	1,6	-----	10,4	151,7	936,5
742	KAMERUN	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	178,5	1229,9
745	KUZEY KORE	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	4,0	-----
750	OKYANUS'DAKİ DİĞ.ÜLK.	-----	-----	-----	-----	-----	1152,8	366,3	-----	-----	-----	14,2
TOPLAM:		51112,7	90549,2	73932,6	70449,8	65486,0	132943,5	149600,4	106620,2	104101,7	111733,0	161952,0

KAYNAK: HAZİNE VE DİŞ TİCARET MÜSTEŞARLIĞI*NIN 'EİLM.RULOLARI' VE 'DİŞ TİCARET HAREKETLERİ 1986(YILLIK)' NDAN

TARAFIMIZCA DÜZENLENMİŞTİR.

- Grup içinde 83 adet ülkenin yer almasına karşılık şimdiye kadar (1 yıl içinde) en fazla 57 adet ülkeye (1984) ihracat yapılmıştır. Özellikle 1981 ve 1982 yıllarında ihracat yapılan ülke sayısında önemli artışlar olmuş, 1980 yılında 32 adet ülkeye ihracat yapılırken bu sayı 1981'de 45'e 1982'de ise 56'ya yükselmiştir.

Üçüncü Dünya Ülkeleri Grubu içinde ihracat yapılan ülke sayısında böyle bir gelişim izlenmesine karşılık, ortalama ihracat değerinde büyük miktarda düşüş gözlenmiştir. Örneğin 1981 yılında 45 adet ülkeye ihracat yapılırken ortalama ihracat değeri 2954 bin dolardır. 1982 yılında ise ihracat yapılan ülke sayısı 56'ya yükselmesine rağmen ortalama ihracat değeri 2671 bin dolara gerilemiştir. 57 adet ülkeye ihracat yapılan 1984 yılında ise ortalama ihracat değeri ancak 1026 bin dolar olarak gerçekleşmiştir. Ayrıca yapılan ihracatın 100 bin doları aşmadığı ülke sayısı 1981'de 15 adet iken 1982'de bu sayı 23'e yükselmiştir. Bu durumda ihracat yapılan ülke sayısında meydana gelen bu artışın sağlıklı bir gelişim olduğu söylenemez. Yukarıdaki karşılaştırmaların kolaylıkla yapılabilmesi için; Üçüncü Dünya Ülkeleri'ne yapılan ihracatın yoğunluğunu gösteren bir tablo EK-2'de düzenlenmiştir.

- Ihracat yapılan ülke sayısında meydana gelen artışa bakarak aceleci bir yargıyla, Türkiye'nin ihracatının ülke bazında çeşitlendiği anlamını çıkarmak doğru olmayacaktır. Bu artışın kaynaklarını incelemek için, Türkiye'nin dış ticaretinde kullandığı ülke kod listeleri incelenmiştir. Yapılan bu inceleme sonucu, 1981 yılına kadar kullanılmakta olan ülke

kod listesinde, kod numarası 600 (Asya'daki Diğer Ülkeler), 650 (Amerika'daki Diğer Ülkeler) ve 700 (Afrika'daki Diğer Ülkeler) olan ülke grupları içinde yer alan küçük ülkelerin, 1982 yılında hazırlanan ülke kod listesinde ayrı bir kod numarası verilerek tek tek ele alındıkları görülmektedir.

Aşağıda, ülke kod listelerinin ilgili kısımları aynen alınarak karşılaştırma yapma imkanı yaratılmıştır.

1981 yılında;

"600. Asya'daki Diğer Ülkeler: Sikkim, Aden, Hong Kong, Kuzey Kore, Butan, Maskat (Oman), Brunei, Laos, Kuzey Vietnam, Vietnam Cumhuriyeti, Kamboçya, Dış Moğolistan, Singapur, Nepal, Maldiv Adaları, Batı İrian, Diğerleri.

650. Amerika'daki Diğer Ülkeler: Jameika, Guatemala, Salvador, Nikaragua, Kosta-Rika, Panama, Trinidad ve Tabago, Ekvator, Paraguay, Surinam, Diğerleri.

700. Afrika'daki Diğer Ülkeler: Brundi, Rwanda, Dahomey, Gabon, Kamerun, Kongo (Brezavil), Mali, Merkezi Afrika Cumhuriyeti, Gambia, Maritanya, Nijer, Senegal, Sierra-Leone, Togo, Uganda, Yukarı Volta, Zambia, Çad, Gine, Fildişi Sahili, Diğerleri." şeklinde düzenlenmiş olan listeler 1982 yılında;

"600. Asya'daki Diğer Ülkeler (Doğu Timor)

650. Amerika'daki Diğer Ülkeler (Stpree, Antigua ve Barbuda)

700. Afrika'daki Diğer Ülkeler (Gine Bissau, Ruanda, Bostwana, Ekvator Ginesi, Cubiti, Zimbabve, Komor Takım Adaları, Sao Tome ve Principe, Seyşel Adaları)" olarak değiştirilmiştir.

Altı çizilerek belirtilen ülkeler ayrı kod numarası verilmiş olan ülkelerdir. Dolayısıyla Üçüncü Dünya Ülkeleri Grubu içinde ihracat yapılan ülke sayısında yapay bir artış meydana getirildiği söylenebilir.

C. SEÇİLMİŞ ÜLKELERE YÖNELİK İHRACATIN GELİŞİMİ

1. Seçilmiş Ülkelerin Belirlenmesi

Yukarıda yapmış olduğumuz incelemelerde Üçüncü Dünya Ülkeleri Grubu içindeki pek çok ülkenin, Türkiye'nin ihracatının bugünkü durumu ve yakın gelecekteki potansiyeli açısından önemli bir yere sahip olmadığı belirlenmiştir. Bu ülkeleri ayrıntılı bir incelemeye dahil etmenin pratik bir yarar sağlamıyacağı ve ayrıca bu çalışmanın hacmini fazlasıyla büyüteceği söylenebilir.

Diğer yandan, grup içinde ilk bakışta dikkati çekmeyen, ancak gerek Türkiye ihracatının geleceği açısından gerekse dünya ticaretinde söz sahibi olmaları bakımından önem taşıyan ülkelerin belirlenmesi önem taşımaktadır.

Bu görüşler doğrultusunda belirli bazı faktörler dikkate alınarak grup içindeki ülkeler arasından seçim yapma yoluna gidilmiştir. "Seçilmiş Ülkeler" olarak adlandırılan ülkelerin belirlenmesinde dikkate alınan faktörler şunlardır:

- i) Ülke ithalatının mutlak büyüklüğü
- ii) Ülkenin dünya ekonomisinde özel bir öneme sahip olma durumu
- iii) Ülke ihracatının mutlak büyüklüğü
- iv) Ülkeye yapılan ihracatın Türkiye'nin toplam ihracatındaki yeri

Bu dört faktör göz önüne alınarak seçilen 20 ülke (108); Hindistan, Pakistan, Nijerya, Bangladeş, Endonezya, Güney Kore, Singapur, Hong Kong, Brezilya, Malezya, İsrail, Tayland, Tayvan, Meksika, Kolombiya, Sudan, Seylan, Vene - zuela, Güney Afrika Birliği ve Panama'dır.

2. Genel Gelişim

Türkiye'nin Seçilmiş Ülkeler'e yönelik ihracatı 1977 yılında 72835 bin dolar iken 1979 yılında 41071 bin dolara gerilemiştir. Aynı yıllarda Seçilmiş Ülkeler'e yapılan ihracatın Üçüncü Dünya Ülkeleri Grubu'na yönelik ihracat içindeki payı sırayla % 80,4 ve % 58,3 olarak gerçekleşmiştir. (Tablo: 7)

1980-1982 yılları arasında ise ihracatta görülen büyük artışa paralel olarak Seçilmiş Ülkeler'e yönelik ihracatta da bir gelişme görülmüş ve grup içindeki payı % 87'ye ulaşmıştır. (1982 yılı) (Tablo:7). Bu gelişimde Hindistan, Pakistan, Nijerya, Endonezya ve Bangladeş gibi çoğunluğu müslüman olan ülkelere yönelik ihracattaki artışlar etkili olmuştur.

(108) Seçilmiş Ülkeler'in genel sosyo-ekonomik durumları hakkında kısa bilgiler için bkz. Ek- 3.

Tablo: 7

SEÇİLMİŞ ÜLKELERE YAPILAN İHRACATIN GENEL GELİŞİMİ

Yıllar	Değer (Bin Dolar)	Değişim Oranı %	Ü.D.Ü.G.'na yapılan ihracat (Bin Dolar)	Ü.D.Ü.G.'na yapılan ihracata Oranı (%)
1976	38190	-	51113	74,7
1977	72835	90,7	90549	80,4
1978	53050	-27,2	73933	71,8
1979	41071	-22,6	70450	58,3
1980	52592	28,1	65486	80,3
1981	109793	108,8	132944	82,6
1982	130544	18,9	149601	87,3
1983	99610	-23,7	106620	93,4
1984	91258	- 8,4	104102	87,7
1985	101462	11,2	111733	90,8
1986	137448	35,5	161952	84,9

Kaynak: Tablo: 6'daki veriler dikkate alınarak tarafımızca düzenlenmiştir.

TÜRKİYE'NİN ÜÇÜNCÜ DÜNYA ÜLKELERİ'NE YAPTIĞI İHRACAT
İLE SEÇİLMİŞ ÜLKELERE YAPTIĞI İHRACAT ARASINDAKİ
İLİŞKİNİN KORELASYON KATSAYISI İLE TESPİTİ

```
MTB > INUNIT4
MTB > READ C1-C2
      11 ROWS READ
MTB > END
MTB > REGRESS Y IN C1 CN 1 PREDICTORS IN C2
```

THE REGRESSION EQUATION IS
C1 = 17.2 + 1.00 C2

COLUMN	COEFFICIENT	ST. DEV. OF COEF.	T-RATIO = COEF/S.D.
	17.227	5.881	2.93
C2	1.00108	0.06481	15.45

S = 7.184

R-SQUARED = 96.4 PERCENT
R-SQUARED = 96.0 PERCENT, ADJUSTED FOR D.F.

1

ANALYSIS OF VARIANCE

DUE TO	DF	SS	MS=SS/DF
REGRESSION	1	12312	12312
RESIDUAL	9	464	52
TOTAL	10	12776	

ROW	C2	Y C1	PRED. Y VALUE	ST.DEV. PRED. Y	RESIDUAL	ST.RES.
1	38	51.10	55.47	3.69	-4.37	-0.71
2	73	90.50	90.11	2.29	0.39	0.06
3	53	73.90	70.38	2.97	3.52	0.54
4	41	70.50	58.37	3.54	12.13	1.94
5	53	65.50	69.88	2.99	-4.38	-0.67
6	110	132.90	127.15	2.72	5.75	0.87
7	130	149.60	147.87	3.69	1.73	0.28
8	100	106.60	116.93	2.36	-10.33	-1.52
9	91	104.10	108.63	2.21	-4.53	-0.66
10	101	111.70	118.84	2.43	-7.14	-1.06
11	137	162.00	154.78	4.06	7.22	1.22

DURBIN-WATSON STATISTIC = 1.92

MTB > STOP

*** MINITAB *** STATISTICS DEPT * PENN STATE UNIV. * RELEASE 82.1 *
STORAGE AVAILABLE 43900

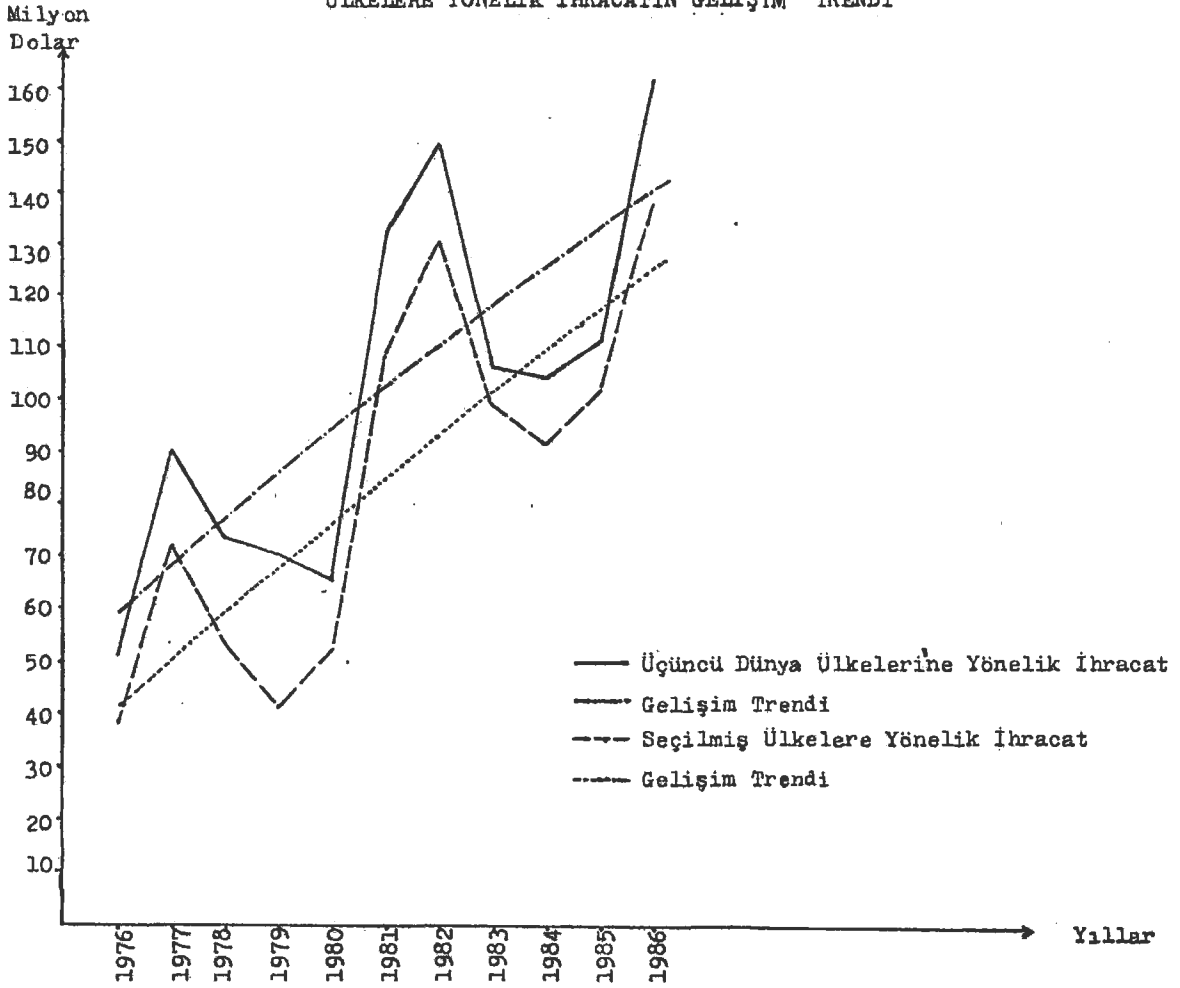
1983 yılında ise Türkiye'nin Seçilmiş Ülkeler'e yönelik ihracatı 1982'deki 130544 bin dolar seviyesinden 99610 bin dolara gerilemiştir. Seçilmiş Ülkeler'e yönelik ihracatta meydana gelen bu gerileme, grup içindeki diğer ülkelere yapılan ihracattaki gerilemeden az olmuştur. Böylece Seçilmiş Ülkeler'e yönelik ihracatın grup ihracatı içindeki payı % 93,4'e yükselmiştir.

1986 yılı rakamları incelendiğinde Seçilmiş Ülkeler'e yönelik ihracatın, grubun diğer ülkelere yapılan ihracattan daha az arttığı ve grup içindeki payının da % 84,9 olarak gerçekleştiği görülmektedir. 1986 yılındaki bu durumun özellikle Nijerya, Bangladeş, Endonezya ve Kolombiya'ya yönelik ihracattaki gerilemeden kaynaklandığı belirlenmiştir.

Görüldüğü gibi Seçilmiş Ülkeler'e yapılan ihracat ile Üçüncü Dünya Ülkeleri Grubu'na yönelik ihracattaki değişimler arasında oldukça kuvvetli bir ilişki vardır. Yukarıda yapılan "Korelasyon Testi" sonucu ilişkinin derecesini gösteren katsayının yüksek çıkması ($r^2 = 0,964$) ve Seçilmiş Ülkeler ile Üçüncü Dünya Ülkeleri Grubu'na yönelik ihracatın gelişim trendleri (109) arasındaki uyum da (Şekil:5) bu görüşü doğrulamaktadır.

(109) Trend denklemlerinin oluşturulması amacıyla yapılan çalışmalar için bkz. Ek - 4 , Ek- 5.

Şekil: 5
ÜÇÜNCÜ DÜNYA ÜLKELERİ GRUBU İLE SEÇİLMİŞ
ÜLKELERE YÖNELİK İHRACATIN GELİŞİM TRENDİ

3- Ülkelere Göre Gelişim

Seçilmiş Ülkeler'e yönelik ihracatın ülkelere göre gelişimi incelendiğinde, 24 Ocak Kararları sonrasında ihraç pazarlarında değişiklikler meydana geldiği görülmektedir.

1970'li yıllarda Seçilmiş Ülkeler içinde önemli yeri olan Tayland, Güney Kore ve Tayvan'a yönelik ihracat 24 Ocak Kararları'nı takip eden yıllarda azalmıştır. Buna karşılık Hindistan ve Pakistan'a yönelik ihracatta büyük oranda

TABLO : 8

SEÇİLMİŞ ÜLKELERE YAPILAN İHRACATIN ÜLKELERE GÖRE GELİŞİMİ

ÜLKELER	1976		1977		1978		1979		1980		1981		1982		1983	
	DEĞER	TİP	DEĞER	TİP	DEĞER	TİP	DEĞER	TİP	DEĞER	TİP	DEĞER	TİP	DEĞER	TİP	DEĞER	TİP
HİNDİSTAN	167	0,4	4761	6,5	3300	6,2	1396	3,4	3420	6,5	16600	15,1	8944	6,9	12342	12,4
PAKİSTAN	1923	5,0	2213	3,0	7964	15,0	4032	9,8	5829	11,1	18794	17,1	38517	29,5	22314	22,4
NİJERYA	1593	4,2	1183	1,6	942	1,8	365	0,9	352	0,7	11241	10,2	11181	8,6	3963	4,0
BANGLADES	---	---	7652	10,5	639	1,2	---	---	251	0,5	3414	3,1	10155	7,8	5031	5,1
ENDONEZYA	943	2,5	1970	2,7	921	1,7	1293	3,2	760	1,5	593	0,5	12691	9,7	1606	1,6
GÜNEY KORE	7018	18,4	11396	15,7	9818	18,5	13308	32,4	13709	26,1	14922	13,6	2314	1,8	7540	7,6
SİNGAPUR	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	52	0,1	9053	6,9	5403	5,4
HONG KONG	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	496	0,4	461	0,5
BREZİLYA	32	0,1	315	0,4	381	0,7	426	1,0	654	1,2	5323	4,9	3985	3,1	3139	3,2
MALEZYA	1576	4,1	2081	2,9	1101	2,1	1202	2,9	220	0,4	635	0,6	466	0,4	981	1,0
İSRAİL	5120	13,4	6444	8,9	6610	12,5	6455	15,7	7546	14,4	8898	8,1	7657	5,9	10502	10,5
TAYLAND	6742	17,7	10932	15,0	833	1,6	3503	8,5	1733	3,3	1574	1,4	259	0,2	3153	3,2
TAYVAN	10981	28,8	21789	29,9	14989	28,3	5083	12,4	13273	25,2	5792	8,9	4658	3,6	2471	2,5
MEKSİKA	877	2,3	53	---	1599	3,0	169	0,4	1504	2,9	148	0,1	152	0,1	709	0,7
KOLOMBİYA	104	0,3	---	---	12	---	---	---	958	1,8	8039	7,3	8778	6,7	5568	5,6
SUDAN	546	1,4	1625	2,2	2141	4,0	1294	3,2	1653	3,1	7061	6,4	5765	4,4	4355	4,4
SEYLAN (SRİLANKA)	26	0,1	---	---	1177	2,2	1890	4,6	---	---	1465	1,3	3036	2,3	6837	6,9
VENEZUELLA	174	0,5	245	0,3	233	0,4	433	1,1	431	0,8	672	0,6	1218	0,9	821	0,8
GÜNEY AFRIKA BİR.	358	0,9	176	0,2	390	0,7	222	0,5	299	0,6	570	0,5	897	0,7	2018	2,0
PANAMA	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	322	0,3	396	0,4
T O P L A M :	38190	100,0	72835	100,0	53050	100,0	41071	100,0	52592	100,0	105793	100,0	130544	100,0	99610	100,0

KAYNAK: TABLO-6 'DAKİ VERİLERDEN TARAFİMİZCA DÜZENLENMİŞTİR.

artış görülmektedir. Örneğin Hindistan'a 1979 yılında 1396 bin dolar ihracat yapılırken, 1986 yılında bu rakam 44954 bin dolara ulaşmıştır. Hindistan'a yapılan ihracat Seçilmiş Ülkeler toplam ihracatı içinde 1979 yılında % 3,4 oranında pay alırken, bu oran 1986'da % 32,7'ye yükselmiştir (Tablo: 8). Türkiye'nin Hindistan'a yönelik ihracatında görülen artış özellikle nohut, mercimek gibi bakliyat ürünlerinin daha fazla ihraç edilmesiyle sağlanmıştır.

Çalışmamızda ele aldığımız yıllarda Türkiye'nin İsrail'e yönelik ihracatının istikrarlı bir gelişim gösterdiği söylenebilir. Bu ülkeye yapılan ihracat 1986 yılı rakamlarına göre 22556 bin dolara ulaşmış ve grup içinde ikinci sıraya yükselmiştir.

Yapılan bu çalışmada dikkati çeken başlıca iki nokta vardır: Bunlardan ilki; ihracatta patlama yılları olarak adlandırılan 1981 ve 1982'de, Seçilmiş Ülkeler içinde ihracat artışı sağlanan ülkelerden çoğunun, daha önce de belirtildi gibi, İslâm Ülkesi olmasıdır. Bunlar; Bangladeş, Nijerya, Endonezya, Pakistan, Sudan ve Seylan'dır. Sayılan bu ülkelere yapılan ihracat rakamları aslında mutlak değer olarak oldukça düşüktür. Örneğin 1986 yılında yukarıda adı geçen İslâm Ülkeleri'ne yapılan ihracat 705 bin dolar (Bangladeş) ile 20319 bin dolar (Pakistan) arasında değişim göstermiştir.

Dikkati çeken ikinci nokta ise; Singapur, Hong-Kong ve Panama gibi dünyanın sayılı serbest bölgelerine yönelik ihracatın, 24 Ocak Kararları sonrasında yapılmaya başlanmasıdır. Türkiye'den oldukça uzak olan bu pazarlara ihracat

henüz çok düşük değerlerdedir. Örneğin 1986 yılında Panama'ya 1548 bin dolar, Hong Kong'a 2762 bin dolar ve Singapur'a 3346 bin dolarlık ihracat gerçekleştirilmiştir.

4- Mal Gruplarına Göre Gelişim

Türkiye'nin Seçilmiş Ülkeler'e yönelik ihracatının mal gruplarına göre gelişimi (110) Tablo:9'da gösterilmiştir.

Seçilmiş Ülkeler'e yönelik Tarım ve Hayvancılık Ürünleri ihracatı 1983'de 64814 bin dolar iken 1985'de 67845 bin dolar olmuştur. Bu ürünlerin 1985 yılı ihracat değeri Türkiye'nin Seçilmiş Ülkeler'e yönelik toplam ihracatının % 66,8'ini oluşturmuştur. Görüldüğü gibi 1983 - 1985 yılları arasında Seçilmiş Ülkeler'e yönelik Tarım ve Hayvancılık Ürünleri ihracatında büyük bir artış meydana gelmemiştir. Fakat bu ürünlerin yukarıda adı geçen ülkelere yönelik ihracat içinde en büyük paya sahip oldukları görülmektedir.

Seçilmiş Ülkeler'e yönelik Sanayi Ürünleri ihracatı ise 1983 yılında 23720 bin dolar iken 1985'de 28714 bin dolar olmuştur. Ayrıca bu ürünlerin Seçilmiş Ülkeler'e yönelik toplam ihracat içindeki payı da % 24,2'den % 28,3'e yükselmiştir (Tablo:9) (111).

-
- (110) Seçilmiş Ülkeler'e yönelik ihracatın mal gruplarına göre gelişimi, yeterli verilerin bulunamaması nedeniyle sadece üç yıl (1983, 1984, 1985) dikkate alınarak incelenmiştir.
- (111) Ayrıca, Türkiye'nin Seçilmiş Ülkeler'e yönelik ihracatının mal gruplarına göre gelişimini daha çarpıcı şekilde görebilmek için Şekil:6 hazırlanmıştır.

Tablo: 9

SEÇİLMİŞ ÜLKELERE YÖNELİK İHRACATIN MAL GRUPLARINA (≡) GÖRE GELİŞİMİ

Değer: Bin Dolar
Toplam içindeki pay: (T.i.P)=%

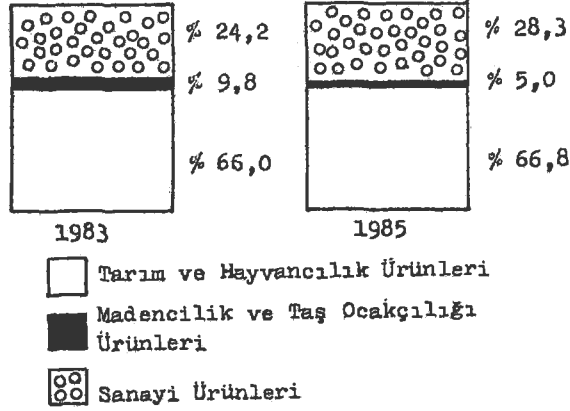
	1983		1984		1985	
	Değer	T.i.P.	Değer	T.i.P.	Değer	T.i.P.
Toplam	98137	100,0	90794	100,0	101615	100,0
1) Tarım ve Hayvancılık Ürünleri	64814	66,0	54709	60,3	67845	66,8
2) Madencilik ve Taş Ocak- cılığı Ürünleri	9603	9,8	10418	11,5	5056	5,0
3) Sanayi Ürünleri	23720	24,2	25667	28,3	28714	28,3

Kaynak: Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı EBİM Ruloları'ndan tarafımızca derlenmiştir.

(≡) Mal gruplarının ayrımı, EBİM Ruloları'ndaki tarife istatistik pozisyonlarının
BTN sistemine uygun şekilde sınıflandırılması ile yapılmıştır.

Şekil: 6

SEÇİLMİŞ ÜLKELERE YÖNELİK İHRACATIN
MAL GRUPLARINA GÖRE GELİŞİMİ

Diğer yandan Seçilmiş Ülkeler'e yönelik Madencilik ve Taş Ocakçılığı Ürünleri ihracatı 1984 yılında 10418 bin dolar ile incelenen yıllar içinde en yüksek değerine ulaşmış ve Türkiye'nin Seçilmiş Ülkelere yönelik toplam ihracatının % 11,5'ini oluşturmuştur. Daha sonra adı geçen ülkelere yönelik Madencilik ve Taş Ocakçılığı Ürünleri ihracatında azalma görülmüş ve bu oran 1985'de % 5'e gerilemiştir.

Kısaca söylemek gerekirse; Türkiye'nin Seçilmiş Ülkeler'e yönelik ihracatının büyük bir bölümü uluslararası pazarlarda rekabet üstünlüğü bulunan geleneksel ihraç ürünlerinden yani Tarım ve Hayvancılık Ürünleri'nden oluşmaktadır. Diğer yandan Seçilmiş Ülkeler'e yönelik Sanayi Ürünleri ihracatı ise Türkiye'nin toplam ihracatındaki Sanayi Ürünleri lehine meydana gelen değişime paralel bir gelişim gösteremiştir.

Üçüncü Bölüm

ÜÇÜNCÜ DÜNYA ÜLKELERİ'NE YÖNELİK İHRACATIN ARTTIRILMASI SORUNU

Bu bölümde öncelikle Türkiye'nin Üçüncü Dünya Ülkeleri'ne yönelik ihracatını etkileyen faktörler incelenmiştir. Daha sonra yukarıda adı geçen ülkelere yönelik ihracatın arttırılması için alınması gereken tedbirler üzerinde durulmuştur.

Yapılan bu çalışmada Üçüncü Dünya Ülkeleri'ni büyük oranda temsil eden "Seçilmiş Ülkeler" dikkate alınmıştır (112).

(112) İkinci bölümde yapılmış olan incelemede "Seçilmiş Ülkeler" in Üçüncü Dünya Ülkeleri'ni büyük oranda temsil ettiği görülmüştür. (Korelasyon katsayısı r^2 %96,4) Bu durum dikkate alınarak Üçüncü Dünya Ülkeleri'nin "Seçilmiş Ülkeler"den oluştuğu varsayımı kabul edilmiştir.

I- İHRACATI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

. İkinci bölümde Türkiye'nin Üçüncü Dünya Ülkeleri'ne yönelik ihracatının çok düşük düzeyde olduğu belirlenmiştir. Aşağıda bu sonucun ortaya çıkmasında veya ihracatın arttırılmasında etkileri görülebilecek faktörler üzerinde durulmuştur.

İlk olarak Türkiye'nin Üçüncü Dünya Ülkeleri'ne yönelik ihracatı üzerinde adı geçen ülkelerin pazar büyüklüğünün etkisi araştırılmıştır. Bu amaçla Üçüncü Dünya Ülkeleri'nin toplam ithalat hacimleri belirlenmiştir. Daha sonra Türk ihracat ürünlerinin Üçüncü Dünya Ülkeleri'ne ihracat olanaklarının saptanması amacıyla adı geçen ülkelerin ithalatlarının mal gruplarına göre yapısı belirlenerek, Türk ihracat ürünleri ile uyumluluğu araştırılmıştır.

Ayrıca günümüzde sanayileşmiş ülkeler tarafından yaygın bir şekilde kullanılmaya başlanan serbest dış ticareti kısıtlayıcı tedbirlerin, Üçüncü Dünya Ülkeleri'ndeki uygulama alanı incelenmiştir. Böylece Türkiye'nin adı geçen ülke pazarlarına yaptığı ihracatı arttırma olanakları belirlemeye çalışılmıştır.

Son olarak 24 Ocak Kararları sonrasında Türkiye'de uygulanan "İhracatı Teşvik Tedbirleri" nin içinde Üçüncü Dünya Ülkeleri'ne yapılan ihracatı arttırmaya yönelik olanların durumu tartışılmıştır.

A- ÜÇÜNCÜ DÜNYA ÜLKELERİ'NİN İTHALAT HACMI

1. İthalatın Genel Gelişimi

1970'li yıllarda Üçüncü Dünya Ülkeleri ithalatı ile dünya ticaret hacmi birbirine paralel bir gelişim göstermiştir.

Tablo: 10

ÜÇÜNCÜ DÜNYA ÜLKELERİ (≡) İTHALATININ GENEL GELİŞİMİ

Yıllar	Üçüncü Dünya Ülkeleri İthalatı (Milyon Dolar)	Değişim Oranı (%)	Dünya Ticaret Hacmi (Milyon Dolar)	Dünya Ticaret Hacmine Oranı (%)
1976	115300,2	-	921100	12,5
1977	131291,1	13,9	1070500	12,3
1978	155873,3	18,7	1241900	12,6
1979	187286,1	20,2	1569100	11,9
1980	248567,8	32,7	1928700	12,9
1981	278618,3	12,1	1912300	14,6
1982	254939,8	-8,5	1798700	14,2
1983	237528,6	-6,8	1731800	13,7
1984	246918,8	4,0	1844900	13,4
1985	239464,0	-3,0	1888300	12,7

(≡) "Seçilmiş Ülkeler" olarak belirlenen 20 adet ülkeyi kapsamaktadır.

Kaynak: Direction of Trade Statistics Yearbook, INTERNATIONAL MONETARY FUND, 1979, 1984, 1986.

1979 yılında 187,3 milyar dolara ulaşan Üçüncü Dünya ülkeleri ithalatı 1981'de 278,6 milyar dolar olmuştur. (Tablo:10) Dünya ticaretinde 1980-1983 yılları arasında meydana gelen durgunluk (113) ile beraber Üçüncü Dünya Ülkeleri'nin yapmış olduğu ithalat, azalma eğilimine girerek (114) 1983 yılında 237,5 milyar dolara gerilemiştir.

1984 yılında dünya ticaretinde görülmeye başlanan canlanmaya paralel olarak bu ülkelerin toplam ithalatında da artış meydana gelmiştir. Ancak ulaşılan bu ithalat değeri, 1981 yılındaki seviyenin altında kalmıştır. 1985 yılında ise Üçüncü Dünya Ülkeleri' ithalatı 239,5 milyar dolar olmuştur.

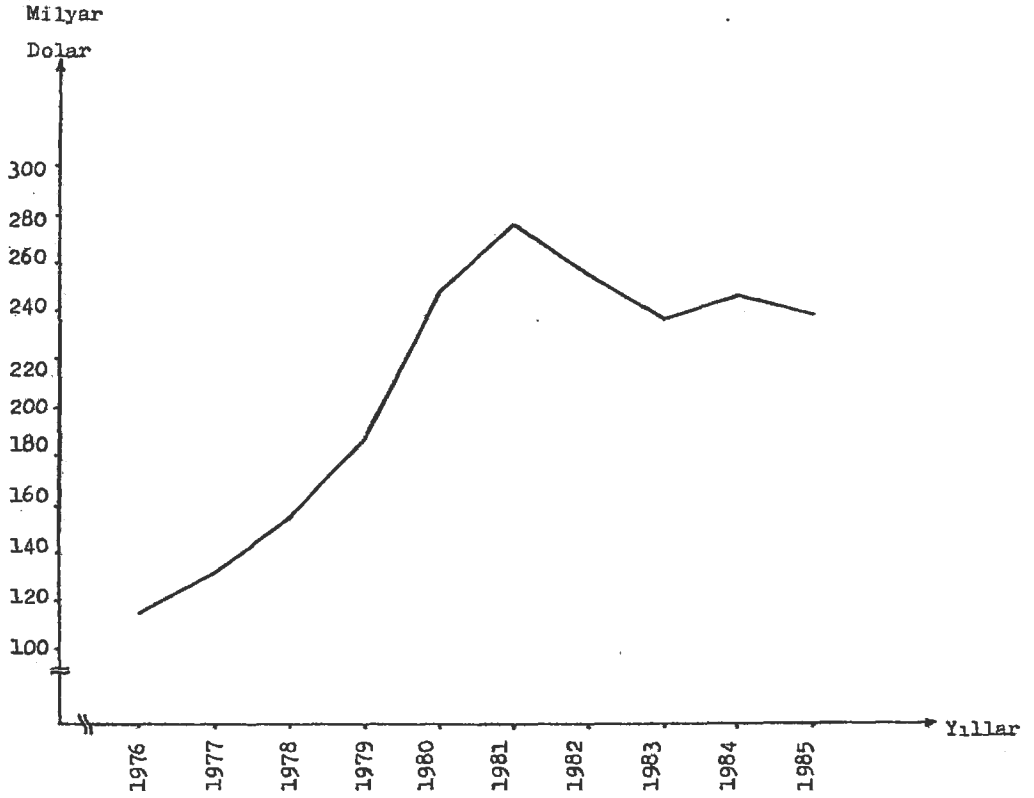
Diğer yandan Üçüncü Dünya Ülkeleri'nin yapmış olduğu toplam ithalatın dünya ticaret hacmi içindeki gelişimi incelendiğinde, adı geçen ülkelerin dünya ticaretinde küçümsenmeyecek bir paya sahip oldukları görülmektedir. Gerçekten bu ülke grubunun yapmış olduğu ithalatın dünya ticaret hacmi içindeki payı % 11,9 (1979) ile % 14,6 (1981) arasında değişim göstermiştir (Tablo:10). Söz konusu bu oran 1981 yılı sonrasında sürekli fakat hafif bir düşüş göstermesine rağmen, yine de Üçüncü Dünya Ülkeleri'nin ithalatı 1985 yılında 239,5 milyar dolar ile dünya ticaret hacminin % 12,7 sini oluşturmuştur (115).

(113) Tülây ARIN, "Dünya Krizden Çıkamıyor mu?", İKTİSAT DERGİSİ, S.257 (Nisan, 1986), s.7.

(114) Üçüncü Dünya Ülkeleri'nin yapmış olduğu ithalat 1982 yılında -% 8,5, 1983 yılında -% 6,8 oranında azalmıştır.

(115) Üçüncü Dünya Ülkeleri'nin yapmış olduğu ithalatın gelişimini daha açık bir şekilde gösterebilmek amacıyla Şekil:7 hazırlanmıştır.

ÜÇÜNCÜ DÜNYA ÜLKELERİNİN TOPLAM
İTHALATLARININ GELİŞİMİ

Üçüncü Dünya Ülkeleri'nin yapmış olduğu ithalatın gerek mutlak büyüklüğü gerekse dünya ticaret hacmine oranı oldukça büyük bir ihrac pazarının varlığını ortaya koymaktadır. Bu nedenle Türkiye'nin Üçüncü Dünya Ülkeleri'ne yönelik ihracatının pazar darlığı sebebiyle gelişemediğini söylemek mümkün değildir.

Zaten bu durum, Türkiye'nin Üçüncü Dünya Ülkeleri'ne yönelik ihracatının bu ülke grubunun toplam ithalatı içindeki payı incelendiğinde daha açık bir şekilde görülebilmektedir.

Tablo : 11

ÜÇÜNCÜ DÜNYA ÜLKELERİ^(x) İTHALATI İÇİNDE TÜRKİYE İHRACATININ
PAYI

Yıllar	A	B	B/A (Binde ‰)
	Toplam İthalat (Milyon Dolar)	Türkiye'nin bu bu ülkelere ihracatı (Milyon Dolar)	
1976	115.300,2	38,2	0,3
1977	131,291,1	72,8	0,6
1978	155.873,3	53,1	0,3
1979	187.286,1	41,1	0,2
1980	248.567,8	52,6	0,2
1981	278.618,3	109,8	0,4
1982	254.939,8	130,5	0,5
1983	237.528,6	99,6	0,4
1984	246.918,8	91,3	0,4
1985	239.464,0	101,5	0,4

(x) "Seçilmiş Ülkeler" olarak adlandırılan 20 adet ülkeyi kapsamaktadır.

Kaynak: Tablo:5 ve Tablo:10 dikkate alınarak tarafımızca düzenlenmiştir.

Bu pay %00,2 (1979 ve 1980) ile %0,6 (1977) arasında değişim göstermiştir. (Tablo:11). Bu oranın oldukça düşük olması, Türkiye'nin Üçüncü Dünya Ülkeleri'ne yaptığı ihracatı arttırma yolunda çaba sarfetmediğini göstermektedir.

2. İthalatın Ükelere Göre Gelişimi

Üçüncü Dünya Ülkeleri Grubu'nun yapmış olduğu ithalatın ülke bazında açıkça görülebilmesi amacıyla Tablo:12 hazırlanmıştır.

İthalatlarının mutlak değer olarak büyüklüğü bakımından ilk bakışta dikkati çeken ülkeler: Brezilya, Güney Kore, Singapur, Hong Kong, Bunladeş ve Meksika'dır. Bu ülkelerden Hong Kong, Singapur ve Güney Kore'den her birinin yapmış olduğu toplam ithalatın 1980 yılı sonrasında 22 milyar dolar ile 31 milyar dolar arasında değiştii görülmektedir. Türkiye toplam ihracatının henüz 8 milyar dolara dahi ulaşamadığı göz önüne alındığında, yukarıda adı geçen ülkelerin yapmış oldukları ithalatın mutlak değer olarak büyüklüğü daha iyi anlaşılmaktadır.

Diğer yandan bir ekonominin tüketim potansiyelini yüzeysel bir şekilde gösteren kişi başına GSMH değerleri, yukarıda adı geçen ülkelerde (Hong Kong, Singapur, Güney Kore) 7270 dolar (Singapur) ile 6330 dolar (Hong Kong) arasında değismektedir(116). Ayrıca bu üç ülkenin serbest bölge (ve/veya liman) olarak dünya ticaretinde önemli bir

(116) Ayrıntılı bilgi için bkz. EK-3.

TABLO:12

(*) ÜÇÜNCÜ DÜNYA ÜLKELERİ İTHALATININ ÜLKELERE GÖRE GELİŞİMİ

	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985
HINDİSTAN	5102.2	6664.0	7820.0	9899.	13181.	17767.	18005.	16887.	17697.	17640.
PAKİSTAN	2132.6	2451.9	3285.3	4060.7	5349.5	5630.5	5459.6	5323.8	5852.2	5888.6
NİJERYA	8194.7	11020.2	12762.8	10274.3	15025.3	20452.8	13581.	8583.	7070.	7467.
BANGLADEŞ	861.3	1124.9	1502.1	1927.7	2610.6	2651.4	2418.5	2308.1	2692.8	2697.1
ENDONEZYA	5672.9	6330.3	6690.4	7202.3	10834.4	13272.1	16858.9	18015.6	13880.	9321.
GÜNEY KORE	8773.4	10810.5	14971.8	19438.7	22291.9	26130.6	24250.9	26192.2	30631.6	30128.
SİNGAPUR	9070.	10471.	13061.	17643.	24013.	27571.	28176.	28158.	28667.	26237.
HONG KONG	8882.	10457.	13449.	17139.	22403.	24694.	23544.	24011.	28563.	29705.
BREZİLYA	13680.3	13222.6	14959.6	19689.2	24961.	24053.3	21036.4	16743.9	15173.4	14663.
MALEZYA	3831.	4547.	5929.	7842.	10821.	11581.	12409.	13368.	14057.	12301.
İSRAİL	4132.4	4845.4	5870.5	8599.5	9814.0	7894.2	8013.2	8500.1	8288.4	9600.0
TAYLAND	3572.0	4615.1	5355.2	7164.3	9212.6	9954.1	8546.9	10310.7	10415.3	9408.5
TAYVAN (+)	18579.5(-)	18961.5(-)	19307.5(-)	19617.5(-)	19733.	21200.	18888.	20287.	21959.	20107.
MEKSİKA	6031.1	5586.7	7560.0	12086.0	19456.0	22885.2	14355.1	8473.6	11083.8	16252.
KOLOMBİYA	1708.1	2028.3	2836.3	3233.1	4662.6	5199.2	5463.1	4966.9	4492.4	4112.7
SUDAN	951.7	982.7	877.9	915.9	1499.4	1518.7	1708.2	1695.3	1428.0	1568.3
SEYLAN	552.1	684.1	942.4	1449.1	2035.2	1803.8	1769.9	1788.3	1846.9	1831.8
VENEZUELLA	6011.0	9744.4	10578.8	9590.1	10666.8	11806.9	11950.	6115.	6735.	6866.
GÜNEY AFR. BİR.	6713.4	5883.5	7160.0	8330.8	18552.5	20992.9	16941.1	14392.	14963.	10530.
PANAMA	848.5	860.0	953.7	1183.9	1445.0	1559.6	1565.0	1409.1	1423.	3140.
TOPLAM	115300.2	131291.1	155873.3	187286.1	248567.8	278618.3	254939.8	237528.6	246918.8	239464.0

KAYNAK : DIRECTION OF TRADE STATISTICS YEARBOOK, INTERNATIONAL MONETARY FUND, (APRIL 30,1986), (APRIL 23,1984), (1979)

(*) SEÇİLMİŞ ÜLKELER * OLARAK ADLANDIRILAN 20 ADET ÜLKEYİ KAPSAMAKTADIR.

(+) AYSIN ARIKAN 'TAYVAN EKONOMİSİNDE GELİŞMELER VE TÜRKİYE-TAYVAN TİCARİ İLİŞKİLERİ' İGEME DİŞ TİCARET BÜLTENİ, 18 TEMMUZ 1986.

(-) EKSTRAPOLASYON YÖNTEMİ İLE TAHMİN EDİLMİŞTİR.

yere sahip oldukları gözden uzak tutulmamalıdır. Özellikle Hong Kong; 1 milyar kişi barındıran Çin pazarına girme bakımından büyük imkânlar sağlamaktadır. Aynı şekilde Singapur da bir serbest pazar olması ve bölge ülkelerine (Endonezya, Malezya, Tayland, Hindistan, Bangladeş v.b.) yakınlığı nedeniyle Türkiye'nin önem vermesi gereken bir ticaret merkezi halindedir.

Üçüncü Dünya Ülkeleri arasında yukarıda adı geçenler dışında gerek kalabalık nüfusa sahip gerekse kişi başına GSMH'ları bir hayli yüksek olan başka ülkeler de vardır. Bunlardan İsrail, Meksika, Venezuela, Güney Afrika Birliği ve Tayvan'da kişi başına GSMH değerleri yanında ithalat hacimlerinin büyüklüğü de dikkati çekmektedir. Örneğin; Tayvan'da kişi başına GSMH değeri 3180 dolar iken ithalat hacmi de 22 milyar dolar; Güney Afrika Birliği'nde kişi başına GSMH değeri 4000 dolar iken ithalat hacmi 17 milyar dolar; İsrail; de ise sırasıyla 5070 dolar ile 8 milyar dolar seviyesindedir (117). Özellikle İsrail coğrafi bakımdan yakınlığı ile özel bir önem taşımaktadır.

Hindistan, Pakistan, Bangladeş, Endonezya ve Brezilya'nın sahip olduğu kişi başına GSMH değerleri her ne kadar çok yüksek sayılmasa bile (118) bu ülkelerin nüfusları oldukça kalabalıktır (119). Bu durum adı geçen ülke pazarlarının ciddi şekilde ele alınmasını gerektirmektedir.

(117) Ayrıntılı bilgi için bkz. EK-3.

(118) Bu ülkelerin kişi başına GSMH değerleri 150 dolar (Bangladeş) ile 1710 dolar (Brezilya) arasında değişim göstermektedir.

(119) Bu ülkelerin en az nüfusa sahip olan 102,9 milyon kişi ile Pakistan iken, en kalabalık olanı ise 777,2 milyon kişi ile Hindistan'dır.

Görüldüğü gibi Üçüncü Dünya Ülkeleri'nin ithalat hacmi ülkeler bazında incelendiğinde, Türkiye ihracatının geleceği açısından önemli olabilecek ihraç pazarları ortaya çıkmaktadır.

B- ÜÇÜNCÜ DÜNYA ÜLKELERİ İTHALATININ MAL GRUPLARINA GÖRE YAPISININ TÜRK İHRAÇ ÜRÜNLERİ İLE UYUMLULUĞU

1. İthalatın Standart Uluslararası Ticaret Sınıflamasına (SITC) Göre Gelişimi

Üçüncü Dünya Ülkeleri'nin yapmış olduğu ithalatın SITC sınıflamasına göre gelişimi (120) incelendiğinde, özellikle dikkati çeken mal grupları şunlardır (121).

7. Makinalar ve Ulaştırma Araçları
8. Madeni Yakıtlar, Yağlar
6. Temel Girdiye Göre Tasnif Edilmiş Maddeler
5. Kimyevi Ürünler
0. Gıda Maddeleri

Bu mal gruplarından "3. Madeni Yakıtlar, Yağlar" ithalatı 1976-1981 yılları arasında mutlak değer olarak 14763,3 milyon dolardan 51516,7 milyon dolara ulaşmış ve

(120) Bu sınıflandırma yapılırken Seçilmiş Ülkeler'den her birinin yapmış olduğu ithalatın SITC sınıflamasına göre gelişimi bulunmuştur. Ancak bu çalışma sonucu bazı yıllara ait rakamsal verileri elde etmek mümkün olamamıştır. (Hatta Tayvan hakkında hiç bir rakamsal veri bulunamamıştır.) Bu nedenle Seçilmiş Ülkeleri oluşturan 19 ülke toplanan bilgilerle sınırlı kalınarak Tablo:13 düzenlenmiştir.

(121) Burada ele alınan SITC mal grupları; yıllık tutarı 20 milyar doların üzerinde olanlardır.

ÜÇÜNCÜ DÜNYA ÜLKELERİ (*) İTHALATININ STANDART ULUSLARARASI TİCARET SINIFLAMASINA GÖRE GELİŞİMİ

SİTC Mal Grupları	1976		1977		1981	
	Değer	T.i.P.	Değer	T.i.P.	Değer	T.i.P.
	Değer= Milyon Dolar Toplam içindeki Pay (T.i.P)=%					
0. Gıda Maddeleri	11482,6	11,6	10297,1	9,2	22024,3	8,6
1. İçki ve Tütün	675,7	0,7	858,9	0,8	1255,6	0,5
2. Akaryakıtlar hariç Yenilmeyen Maddeler	6343,4	6,4	7585,3	6,8	13557,1	5,3
3. Madeni Yakıtlar, Yağ	14763,3	14,9	16634,9	14,8	51516,7	20,0
4. Hayvani ve Nebati Yağ.	868,3	0,9	1827,2	1,6	2860,5	1,1
5. Kimyevi Ürünler	9664,7	9,8	11160,3	9,9	22047,0	8,6
6. Temel Girdiye Göre Tas- nif Edilmiş Maddeler	17022,0	17,2	20837,4	18,6	41378,8	16,1
7. Makinalar ve Ulaştırma Araçları	32624,5	33,0	36475,9	32,5	76525,7	29,8
8. Çeşitli Mamül Eşya	5176,7	5,2	6078,5	5,4	14847,8	5,8
9. Diğerler	383,0	0,4	520,6	0,5	11247,0	4,4
TOPLAM	99004,2	100,0	112276,1	100,0	257260,5	100,0

(*) Tayvan hakkında veri bulunamadığı için incelemeye dahil edilmemiştir. (Diğer ülkelerin verileri ayrı ayrı EK-6 'da verilmiştir.) Bu nedenle "Seçilmiş Ülkeler" olarak belirlenen 19 ülkeyi kapsamaktadır.

- Kaynak 1) 1979 Yearbook of International Trade Statistics, UNITED NATIONS, New York, 1980.
 2) 1984 International Trade Statistics Yearbook, UNITED NATIONS, New York, 1986.
 3) Statistical Yearbook For Asia and The Pacific 1984, UNITED NATIONS'dan bulunan oran-
 ların Direction of Trade Statistics Yearbook, INTERNATIONAL MONETARY FUND'daki
 ithalat rakamları ile ilişkilendirilmesi.

aynı zamanda Üçüncü Dünya Ülkeleri'nin yapmış oldukları toplam ithalat içindeki payı (122) da artış göstermiştir. Diğer mal gruplarının ithalatında ise mutlak değer olarak bir artış görülmesine rağmen, Üçüncü Dünya Ülkeleri toplam ithalatı içindeki paylarında bir gerileme meydana geldiği dikkati çekmektedir. Bu gelişim sonucu 1981 yılında adı geçen ülke grubunun toplam ithalatının % 29,8'ini "7. Makinalar ve Ulaştırma Araçları", % 20'sini "3. Madeni Yakıtlar, Yağlar", % 16,1'ini ise "6. Temel Girdiye Göre Tasnif Edilmiş Maddeler" ithalatı oluşturmuştur (Tablo:13).

Tablo 13'de görüldüğü gibi Üçüncü Dünya Ülkeleri'nin yapmış oldukları ithalatın büyük bir kısmını sanayi ürünleri oluşturmaktadır. Bunun yanında "0. Gıda Maddeleri", "1. İçki, Tütün", "4. Hayvani ve Nebati Yağlar" gibi tarımsal ürünlerin adı geçen ülke gruplarının toplam ithalatı içindeki payı (123) düşük olmasına rağmen, bu mal gruplarının ithalatı mutlak değer olarak ele alındığında yine de oldukça yüksektir. Örnek olması bakımından; "0. Gıda Maddeleri" grubu toplam ithalatının 22024,3 milyon dolar ile Türkiye toplam ihracatının yaklaşık 2,5 katı olduğunu söylemek mümkündür.

(122) Söz konusu bu oran 1976'da % 14,9 iken 1981'de % 20,0 olmuştur.

(123) Bütün bu mal gruplarının Üçüncü Dünya Ülkeleri ithalatı içindeki payları 1981'de % 0,5 (1. İçki-Tütün) ile % 8,6 (0. Gıda Maddeleri) arasında değişim göstermiştir.

2. İthalatın Yapısının Türk İhraç Ürünleri ile

Uyumluluğu

Yukarıda Türkiye'nin ihracatında önemli yere sahip olan SITC mal grupları (124) yanında, Üçüncü Dünya Ülkeleri'nin ithalatındaki belli başlı SITC mal grupları da belirlenmiştir (125). Burada adı geçen mal gruplarının birbirleriyle karşılaştırılması amacıyla Şekil:8 hazırlanmıştır.

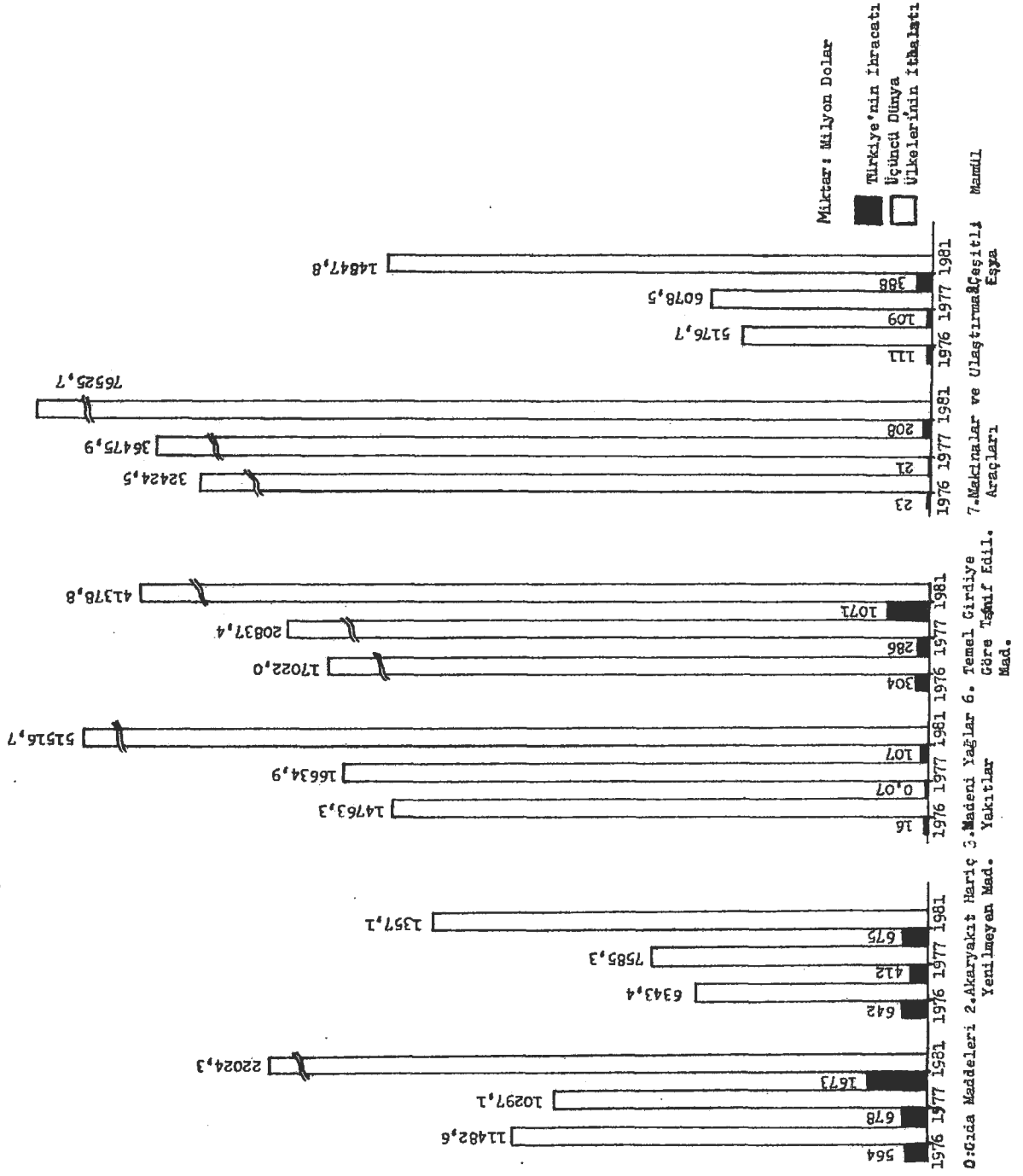
Üçüncü Dünya Ülkeleri ithalatı içinde en büyük paya sahip olan iki SITC mal grubu; "3. Madeni Yakıtlar, Yağlar" ve "7. Makinalar ve Ulaştırma Araçları"dır. Üçüncü Dünya Ülkeleri bu mal gruplarına ait ürünlerin ithalatını genellikle (Japonya, Batı Almanya v.b.) ileri sanayi ülkelerinden yapmaktadırlar. Türkiye'nin "Madeni Yakıtlar, Yağlar" ve "Makinalar ve Ulaştırma Araçları" ihracatı ise oldukça düşük düzeydedir. Ayrıca Türkiye bu ürünlerin ihracatında, ileri sanayi ülkeleri ile üretim, maliyet, kalite ve standardizasyon gibi faktörler gözönüne alındığında rekabet edecek güçte değildir.

Bu sebeple yukarıda belirtilen mal grupları için Üçüncü Dünya Ülkeleri'nde büyük bir pazar potansiyeli bulunmasına karşılık; Türkiye açısından bu grup ürünlerin adı geçen ülkelere ihracatında kısa zamanda başarı beklemek mümkün görülmemektedir.

(124) Bu mal grupları; "0. Gıda Maddeleri", "6. Temel Girdiye Göre Tasnif Edilmiş Maddeler", "8. Çeşitli Mamül Eşya", "2. Akaryakıt Hariç Yenilmeyen Maddeler"dir. Bkz. İkinci Bölüm, I/C-2, s.54.

(125) Bu mal grupları; "7. Makinalar ve Ulaştırma Araçları", "3. Madeni Yakıtlar, Yağlar", "6. Temel Girdiye Göre Tasnif Edilmiş Maddeler", "5. Kimyevi Ürünler", "0. Gıda Maddeleri"dir. Bkz. Üçüncü Bölüm, I/B-1, s.86.

Şekil:8
TÜRKİYE'NİN İHRACATINDAKİ VE ÜÇÜNCÜ DÜNYA ÜLKELERİNİN İTHALATINDAKİ BAŞLICA SITC GRUPLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

Diğer yandan Türkiye'nin ihracatında önemli yere sahip olan SITC mal grupları cinsinden yapmış olduğu ihracatın mutlak değeri, Üçüncü Dünya Ülkeleri'nin aynı mal gruplarında yapmış olduğu ithalatın ancak 1/25'i kadardır. Bu durum Türkiye'nin yukarıda sözü edilen mal gruplarına dahil ürünleri Üçüncü Dünya Ülkeleri'ne ihraç etmede, yeterince değerlendirmediği büyük bir pazar ile karşı karşıya bulunduğunu göstermektedir.

Türkiye'nin belli başlı ihraç ürünleri olan; meyva ve sebzeler, canlı hayvanlar, tahıl ürünleri, dokuma iplikleri, yün ve pamuk dokuma kumaş, demir-çelik ve konfeksiyon ürünlerine Üçüncü Dünya Ülkeleri'nin talebi oldukça canlıdır. Örneğin; Singapur'un toplam ithalatı içinde gıda maddelerinin payı % 9,9, kumaş ve konfeksiyon ürünlerinin payı ise % 2,3 dür. Singapur'un gıda maddeleri ithalatındaki belli başlı ürünler arasında et ve ürünleri, tahıl ürünleri, meyva ve sebzeler yer almaktadır. Diğer yandan Hindistan'ın yapmış olduğu toplam ithalatın % 4,5'u demir-çelik, % 1'i de tahıl ürünlerinden oluşmaktadır. Bu oransal rakamlar küçük gibi gözükse de mutlak değer olarak bakıldığında önem verilmesi gereken büyüklükler ortaya çıkmaktadır. Hindistan'ın yukarıda belirtilen mal gruplarına ait ithalatı mutlak değer olarak 1 milyar dolara yaklaşmaktadır (126). Yine aynı şekilde, Malezya'nın ithalatı incelendiğinde; gıda ve canlı hayvan ithalatının % 10 oranında gerçekleştiği ve 1,2 milyar

(126) Ayrıntılı bilgi için bkz. Ayşin ARIKAN, "Hint Ekonomisinde Gelişmeler ve Türkiye-Hindistan Ticari İlişkileri", İGEME DIŞ TİCARET BÜLTENİ, Y.24, S.29, (25 Temmuz 1986), s.20.

dolarlık bir potansiyel oluşturduğu görülmektedir. Ayrıca konfeksiyon ürünleri, inşaat malzemeleri ve çeşitli imalat ürünlerinin Malezya'ya ihraç edilebilmesi her zaman için mümkündür (127).

Görüldüğü gibi Türk ihraç ürünlerinin Üçüncü Dünya Ülkeleri ithal malları ile sağladığı uyum, Türkiye'nin bu ülkelere yönelik ihracatı üzerinde olumlu bir etki yaratacaktır. Bu durumda Türkiye'nin yukarıda adı geçen ülkeleri önemli bir ihraç pazarı olarak ciddi şekilde ele alması gerekmektedir. Çünkü Üçüncü Dünya Ülkeleri Türkiye'nin gerek geleneksel ihraç ürünleri gerekse gelişme yolunda olan yeni ihraç ürünleri (Sanayi ürünleri) için potansiyeli büyük bir dış pazar durumundadır.

C. SERBEST DIŞ TİCARETİ KISITLAYICI ÖNLEMLER

1970'li yıllarda Üçüncü Dünya Ülkeleri içinde yer alan Güney Kore, Malezya, Singapur, Brezilya gibi ülkelerin demir-çelikten elektroniğe, tekstilden otomotive kadar pek çok sektörde ucuz işgücü avantajını kullanarak düşük maliyetle ürettikleri malları sanayileşmiş ülke pazarlarına sokmaya başladıkları görülmektedir. Bu durum dünya ekonomisinde önemli bir yapı değişikliği meydana getirerek sanayileşmiş

(127) Ayrıntılı bilgi için bkz. Ayşin ARIKAN, "Türkiye-Malezya Ticari İlişkileri", İGEME DIŞ TİCARET BÜLTENİ, Y.24, S.36 (19 Eylül 1986), s.9.

Ülkelerin gelişmekte olan ülkelerden yaptıkları mamül madde ithalatının hızla artmasına sebep olmuştur (128). Dünya ekonomisinde böyle bir gelişimin ortaya çıkması sanayileşmiş ülkeleri telaşlandırmış ve bu ülkelerin GATT'ın ye ülkeleri "haksız rekabete" karşı koruyan istisna hükümlerine başvurmalarına yol açmıştır (129).

Böylece özellikle 1980'li yıllarda sanayileşmiş ülkelerin bir çoğu haksız rekabet şartları ile karşı karşıya kaldıklarını iddia ederek serbest dış ticareti kısıtlayıcı tedbirler (130) almaya başlamışlardır.

-
- (128) "Sanayileşmiş ülkelerin sanayi üretimi 1973-1980 yılları arasında sadece ortalama % 2 oranında bir artış göstermiştir. Buna rağmen bu ülkelerin gelişmekte olan ülkelerden yaptıkları mamul madde ithalatı hızla gelişmeye devam etmiş ve hacim olarak yılda ortalama % 11 artış göstermiştir. "Bkz. Bela BALASSA (ev.Avni HEDİLİ), "Dünya Ticareti ve Rekabetinde Değişme Süreci", MALİYE DERGİSİ, S.69 (Mayıs-Haziran,1984), s.99.
- (129) Cem ALPAR, "Dış Ticarete Koruyucu Eğilimler", CUMHURİYET GAZETESİ, 20 Ağustos 1985.
- (130) "Yeni Korumacılık" olarak adlandırılan bu önlemlerin bazıları şunlardır: Tarife dışı kısıtlamalar, sanayileşmiş ülkelerde üreticileri korumak için az gelişmiş ülkelerden gelen mallara uygulanan miktar kısıtlamaları, ithalat izninin lisansla yalnızca belli ithalatçılara verilmesi, sağlık, güvenlik ve standarđizasyon koşullarını taşımadığı gerekçesiyle az gelişmiş ülkelerden gelen ithal mallarının limanlarda bekletilmesi veya az gelişmiş ülkelerden ihracatın gönüllü olarak kısıtlanmasının sağlanması. Bkz. Cem ALPAR, "Dünya Ticaretindeki Gelişmeler - Gelişmekte Olan lkeler Yönünden Bir Değerlendirme", Dİş TİCARETTE GELİşMELER VE İHRACAT POLİTİKALARI SEMPOZYUMU, Meptaş, İstanbul, 1985, s.8.

Üçüncü Dünya Ülkeleri ile yapılan ticarette ise sanayileşmiş ülkelerle yapılan ticarette karşılaşılan bu gibi güçlükler daha kolay aşılabilmektedir. Çünkü bu ülkelerin bir kısmı aşağıda da açıklandığı gibi dış ticarette kısıtlamaları tamamen kaldırmış, bir kısmı da dış ticarette KT yöntemlerini benimsemiştir.

Üçüncü Dünya Ülkeleri arasında serbestliman ve/veya serbest bölge olarak dünya ticaretinde önemli yere sahip olanlar (Singapur, Hong Kong, Güney Kore vb) korumacı eğilimler içinde değillerdir. Bu nedenle Türkiye'nin özellikle bu ülkelere yönelik ihracatının dış ticareti kısıtlayıcı tedbirler sebebiyle engellenmesi söz konusu değildir.

Diğer yandan Üçüncü Dünya Ülkeleri arasında dış ticarette KT yöntemlerini uygulayan ülkeler vardır. Bu ülkeler 1980'li yıllarda dış borç yüklerinin artması, sanayileşmiş ülkelerin koruyucu önlemler almaya başlaması, dünya çapındaki ekonomik durgunluk, imalat sektörünün fazla kapasite ile çalışması ve artık ürünlere pazar bulunması gerekliliği, yerel para birimlerinde meydana gelen değer kaybının dış pazarlara girmeyi önlemesi gibi nedenlerle geçmişte takas anlaşmaları ile başlayan KT sisteminin çok sayıda yeni ve daha modern tekniklerini (131) uygulamaya başlamışlardır (132).

(131) KT sistemindeki çeşitli teknikler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. OKTAY, Karşılıklı Ticaret..., s.10.

(132) Beratiye ÖNCÜ, Karşılıklı Ticaretin Dünya Ticaretindeki Önemi ve Türkiye, İGEME. Ya.No. 102 (Nisan, 1986), s.8.

Dış ticaretinde KT sistemini benimseyen, Türkiye'nin KT yapma potansiyeline sahip olduğu Üçüncü Dünya Ülkeleri Tablo:14'de verilmiştir. Görüldüğü gibi tabloda yer alan ülkelerden sadece beş adedi ile (Hindistan, Pakistan, Meksika, Seylan, Sudan) yapılan ticarete, Türkiye dış ticaret fazlası vermektedir. Diğer yandan Türkiye'nin tabloda yer alan öteki ülkelerle olan ticaretinde ise oldukça büyük miktarda dış ticaret açığı vardır.

Tablo:14'de belirlenmiş olan ülkelerden, KT sistemini uygulayan en önemlileri; Endonezya, Malezya, Hindistan, Brezilya, Meksika ve Singapur'dur.

Bu ülkeler arasında Endonezya; KT sistemini resmen kabul edip yasallaştıran, kurumsallaştıran, teşvik eden ve politikasını çekinmeden tüm dünyaya açıklayan, sosyalist ülkeler dışında ilk ülke olmuştur. Endonezya'nın KT programında öncelikli amaç, petrol dışındaki ihracat ürünlerini daha yüksek değerlerde ve daha fazla sayıda ülkeye satabilmektir (133). Diğer yandan Malezya'da KT sistemi, sadece var

(133) Bu amaca yönelik olarak Endonezya 500 bin doları aşan bedeldeki tüm uluslararası nitelikli kamu ihalelerine teklif verenlerin bedeli kadar (% 100) Endonezya malı ithal etme (KSA) taahhüdünde bulunma ilkesini getirmiştir. Bu durumda dahi yapılacak olan ihracatın mevcut ihracata ilave bir ihracat özelliği taşıması şartı vardır. Bkz. OKTAY, Karşılıklı Ticaret..., s.148.

Tablo : 14

TÜRKİYE'NİN KARŞILIKLI TİCARET POTANSİYELİ OLAN BAZI
ÜÇÜNCÜ DÜNYA ÜLKELERİ İLE DIŞ TİCARETİ

Ülke Adı	<u>İHRACAT</u>		<u>İTHALAT</u>	
	Toplam ihracat		Toplam ithalat	
	(Mil.₺)	içindeki Payı (%)	(Mil.₺)	içindeki payı%
Endonezya	5,1	0,1	9,6	0,1
Hindistan	21,6	0,3	6,3	0,1
Güney Kore	3,5	-	28,8	0,3
Malezya	0,1	-	78,9	0,7
Pakistan	16,0	0,2	6,9	0,1
Bangladeş	8,6	0,1	10,5	0,1
Brezilya	2,6	-	87,1	0,8
Tayvan	1,7	-	13,5	0,1
Hong Kong	0,8	-	12,3	0,1
İsrail	12,5	0,2	33,4	0,3
Meksika	5,9	0,1	0,3	-
Singapur	5,6	0,1	17,0	0,1
Seylan(Sri Lanka)	3,0	-	1,0	-
Sudan	5,1	0,1	0,1	-
Tayland	1,7	-	5,1	-
	326,7		595,2	

Kaynak: OKTAY, Karşılıklı Ticaret..., s.305'den değiştirilerek alınmıştır.

olan ticari uygulamaları tamamlamak üzere oluşturulan ilave bir ticari düzenleme olarak düşünülmektedir (134).

1970'li yıllarda temel ihtiyaç ürünlerinin satışında daha çok takas yöntemini benimsemeye başlayan Hindistan, bu ürünlerin ihracatında mutlak değer olarak bir artış sağlaması yanında yeni ihraç ürünleri ve yeni pazarlar da kazanmıştır. Buna karşılık Brezilya'da yaşanan büyük döviz sıkıntısı bu ülkenin KT sistemi teknikleriyle yapılan ithalatı teşvik etmesine yol açmıştır (135). Aynı şekilde Meksika da içine düştüğü döviz krizi sonucu ithalatını gerçekleştirebilmek için KT tekniklerinden yararlanmaya başlamıştır (136).

-
- (134) Malezya KT işlemlerinin takibi amacıyla Malezya Ticaret ve Sanayi Bakanlığı'na bağlı KT Dairesi kurmuştur. Malezya açmış olduğu uluslararası ihalelerde KSA taahhüdünde bulunmayı resmen zorunlu tutmamasına karşılık, KSA taahhüdünde bulunan firmaların ihale kazanmaları daha kolay olmaktadır. Bkz. OKTAY, Karşılıklı Ticaret..., s.152.
- (135) Bu konuda Brezilya Hükümetince resmi bir açıklama yapılmamış olmasına rağmen son yıllarda, ithalata bağımlılığı yüksek imalatçı şirketlerin ihracata yönelerek kendi dövizlerini kendilerinin bulması yönünde bir dizi özendirici tedbir alınmıştır. Bkz. OKTAY, Karşılıklı Ticaret..., s. 125.
- (136) Meksika, ithalata bağımlılığı yüksek ve yabancı sermayenin yatırım yaptığı sanayilerde üretimin büyük bir kısmının (% 75'e varan oranda) yatırım yapan şirketçe geri satın alınması veya üçüncü ülkelere ihraç edilmesi şartını getirmiştir. Ayrıca 1983 yılında yapılan bir yasal düzenleme ile ülke ihracatına ürün ve pazar açısından ilave bir ihracat imkanı yaratılmasını sağlayacak şekilde KT bağlantısı kuran firmalara ithalat lisansı verileceği ve bu firmaların ticari işlemlerinde daha elverişli döviz kuru uygulanacağı duyurulmuştur. Bkz. OKTAY, Karşılıklı Ticaret..., 129.

KT tekniklerini kullanan ülkelerden birisi de Singapur'dur. Singapur özellikle dış ticarete KT tekniklerini benimsemiş olan Endonezya, Malezya, Tayland, Hindistan, Bangladeş, Seylan, Çin ve Filipinler gibi ülkelere yakın olması bakımından çok önemli bir ticaret merkezi durumundadır. Singapur Uluslararası Ticareti Geliştirme Dairesi, Singapur'u KT'e ilişkin bankacılık, sigortacılık, danışmanlık, finansman gibi her türlü servisi veren bir merkez haline getirmek amacıyla çeşitli tedbirler almaktadır (137).

Görüldüğü gibi Üçüncü Dünya Ülkeleri yaptıkları dış ticarete KT tekniklerini yaygın şekilde kullanmaya başlamışlardır. Türkiye'nin henüz KT konusuna gereken önemi vermemiş olması, Üçüncü Dünya Ülkeleri'ne yönelik ihracatın arttırılmayışının önde gelen sebeplerinden biridir.

D- İHRACATI TEŞVİK TEDBİRLERİ

Türkiye'nin Üçüncü Dünya Ülkeleri'ne yönelik ihracatını etkileyen faktörler arasında, Türkiye'de uygulanmakta olan ihracatı teşvik tedbirlerinin özel bir yeri vardır. Birinci

-
- (137) Singapur Uluslararası Ticareti Geliştirme Dairesi 1985 yılında bir KT Enferyasyon Birimi kurmuştur. Ayrıca 20'den fazla KT şirketi Singapur'da büro kurmuştur. Bkz. OKTAY, "Karşılıklı Ticaret...", s.176'dan Leong Chee Whye, "Singapore- A CT Servicer Center ?", Countertrade and Barter Quartely, Winter 1985, s.44.

bölüm de ayrıntılı şekilde incelenmiş olan ihracatı teşvik tedbirlerinden (138) Türkiye'nin Üçüncü Dünya Ülkeleri'ne yaptığı ihracatı arttırmada etkili olanlar veya olma potansiyeli taşıyanlar aşağıda ele alınmıştır.

1- Başlıca Teşvik Tedbirlerinin Değerlendirilmesi

a) İhracatta Prim Sistemi (139)

İhracatta Prim Sistemi içinde yer alan "İhracatçıya Döviz Tahsis" incelendiğinde, özellikle dış ülkelerde büro, temsilcilik, şube, ortaklık tesis ve idare giderlerinin ihracat karşılığı dövizlerden mahsup edilmesi veya bu dövizler kullanılarak ödeme yapılmasına izin verilmesi, dikkati çekmektedir. Yeni ihraç pazarlarına girmek veya mevcut pazarlarda tutunmak için yukarıda belirtilmiş olan gider kalemleri büyük önem taşımaktadır. Ancak burada söz konusu edilen, bu giderlerin karşılanmasında ihracatçıların döviz sıkıntısı çekmelerini önlemek olup devletin ihracatçılara mali yönden direkt bir yardımı değildir.

Diğer yandan bu grupta ele alınabilecek "İhracatçıya İhracat Karşılığı Gümrük Muafiyetli İthalat Hakkının Sağlanması" ve 1987 yılında uygulanmaya konulan "İhracatçıya Vergi İadesi Ödemesinde Avans Sistemi"; Türkiye'nin ihracatının genel gelişimi üzerinde etkili olabilecek tedbirlerdir. Bu nedenle yukarıda adı geçen teşvik tedbirlerinin, Türkiye'nin Üçüncü Dünya Ülkeleri'ne yönelik ihracatı üzerindeki etkisi doğrudan değil fakat dolaylıdır.

(138) Bu teşvik tedbirleri için bkz. Birinci Bölüm, II, s.10.

(139) Ayrıntılı bilgi için bkz. Birinci Bölüm, II/A, s.11.

İhracatta Prim Sistemi içinde yer alan önemli bir teşvik tedbiri de "Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu"nun oluşturulmasıdır. Bu fondan ihracatta prim ödemesi yapılacak sanayilerin ve mal gruplarının belirlenmesi suretiyle, ihracatın mal bazında teşviki sağlanmış olmaktadır. Fakat ihracatın ülke bazında teşvik edilmesi bu uygulama ile söz konusu değildir.

Görüldüğü gibi Türkiye'de uygulanmakta olan ihracatta Prim Sistemi, Üçüncü Dünya Ülkeleri'ne yapılan ihracatın arttırılmasında özel etkisi olabilecek herhangi bir belirli teşvik tedbiri içermemektedir.

b) İhracatta Vergi İadesi, Vergi Muafiyet ve İndirimi
(140)

İhracatta Vergi İadesi Vergi Muafiyet Ve İndirimi uygulamaları, genel olarak ihracatın uluslararası pazarlarda rekabet gücü kazanmasına yöneliktir. Türkiye'nin yapmış olduğu özellikle sınai ürün ihracatının "İhracatta Vergi İadesi"ne son derece duyarlı olduğu bilinmektedir (141).

1987 yılında yürürlüğe konulan "İhracatta Vergi İadesi Kararı" ile vergi iade oranları değiştirilmesine rağmen ülke bazında herhangi bir teşvik sağlanması söz konusu değildir.

(140) Ayrıntılı bilgi için bkz. Birinci Bölüm, II/B, s. 16.

(141) Bu konu hakkında ayrıntılı tartışma için bkz. Kenan BULUTOĞLU ve Diğerleri, "Türkiye Ekonomisinde İhracatın Önemi, İhracatta Son Durum, Karşılaşılan Sorunlar, Çözüm Önerileri", BANKA ve EKONOMİK YORUMLAR DERGİSİ, Y.22, S.4 (Nisan, 1985), s.12.

Diğer yandan Türkiye'de ihracatta sağlanan tüm vergi muafiyet ve indirimleri de ihracatın arttırılmasına yönelik genel tedbirleri içermektedir. Bu sistem kapsamında Türkiye ihracatının geleceği açısından büyük önem taşıyan Üçüncü Dünya Ülkeleri'ne yapılan ihracatı teşvik edecek özel vergi iadesi, vergi muafiyet ve indirimi gibi tedbirler bulunmamaktadır.

c) Girdi Teşvikleri (142)

Türkiye'de Girdi Teşvikleri'nin uygulanması özellikle GATT Anlaşması çerçevesinde "Sübvansiyonlar Kodu"nun (143) imzalanmış olması ile daha büyük önem kazanmıştır. Fakat Türkiye'de uygulanmakta olan Girdi Teşvikleri içinde, ihracatın üretim aşamasında teşvikini sağlayabilecek kredilendirme sisteminin varlığından söz etmek mümkün değildir.

Bunun yanında pek çok ülkede uygulanan (144) ihracatçıya ucuz ve çeşitli türlerde kredi olanakları sağlanması

(142) Ayrıntılı bilgi için bkz. Birinci Bölüm, II/C, s.22.

(143) "Türkiye GATT Anlaşması çerçevesinde ortaya konan 7 koddan biri olan "Sübvansiyonlar Kodu"nu imzalamış ve böylece tarım dışındaki tüm sektörlerde uygulamakta olduğu bütün teşvikleri kaldıracağını taahhüt etmiştir". Bkz. Alparslan USAL, "Yeni Teşvikler ve "Üretim" İle Bağlı", İZMİR TİCARET ODASI DERGİSİ, Y.59, S.1 (Ocak, 1986), s.4.

(144) Fransa, Japonya, Almanya, İngiltere, İtalya, Hollanda, İsviçre, Güney Kore gibi ülkelerde devletin veya ona bağlı, onun kontrolünde olan kuruluşların ihracatçıya ucuz kredi olanakları, gerek siyasi gerekse ekonomik bakımdan uğrayacağı kayıplara karşı da garantiler ve sigorta sağladığı görülmektedir. Bkz. _____, "Ihracatı Nasıl Arttırıyorlar?", GÖRÜŞ, C.VIII, S.6 (Haziran, 1980), s.12.

henüz mümkün olamamıştır. Ayrıca, gerek siyasi gerekse ekonomik bakımdan ihracatçıların uğrayacağı muhtemel kayıplara karşı güvence sağlayan sigorta sistemi de henüz Türkiye'de fiilen işlememektedir.

Uluslararası ticarete yeni pazarlara açılmanın belirsizliği ve risk faktörünün varlığı karşısında, ihracatçıya "İhracat Kredi Sigortası"nın sağlanamamış olması, Türkiye'nin Üçüncü Dünya Ülkeleri'ne yönelik ihracatı üzerinde olumsuz etki yaratmaktadır.

Girdi Teşvikleri içinde Ağustos 1986'da yürürlüğe konulan "Navlun Primi Uygulaması" ise uzak ülke pazarlarına yapılan ihracatta en büyük sorun olan ulaşım giderlerinin bir ölçüde karşılanması imkânı sağlamaktadır. Bu teşvik tedbirinin, Türkiye'nin Üçüncü Dünya Ülkeleri'ne yaptığı ihracatı arttırmasını doğrudan etkileyeceği açıktır.

d) Devletin Pazarlama Yardımı (145)

İhraç edilen malların çeşitlendirilmesi ve yeni pazarlara girilmesi, uluslararası pazarlama faaliyetlerinin arttırılması ile mümkündür. Ancak "Çağdaş Pazarlama" kavramının gelişimi ile uluslararası pazarlama faaliyetlerinin maliyetleri artmış ve yeni pazarlara girmek zorlaşmıştır. Bu durumu göz önüne alan pek çok ülke, ihracatçılarına parasal veya parasal olmayan çeşitli pazarlama yardımlarında bulunmaktadır.

(145) Ayrıntılı bilgi için bkz. Birinci Bölüm, II/D, s. 28.

Türkiye'de 1987 yılında "Pazarlama Dövizi Kontenjanı" adı altında uygulamaya konulan, sadece bir tek parasal pazarlama yardımı teşviği sözkonusudur. Bu teşvik tedbirlerinin Üçüncü Dünya Ülkeleri'ne yönelik pazarlama faaliyetlerini arttırabileceğini söylemek mümkündür. Ancak sağlanan teşviğin yetersiz olması, adı geçen teşvik tedbirlerinden beklenen yararın sınırlı kalacağını düşündürmektedir.

Günümüzde "Parasal Olmayan Pazarlama Yardımları" dış pazarlarda ülke ihracatçıları için en büyük destek haline gelmiştir. Gerek ihraç pazarları hakkında bilgi toplama, yabancı ülkelerde şube ve temsilcilikler açma gerekse yabancı ülkelerdeki fuar ve sergilere katılarak ihraç mallarını tanıtmaya gibi faaliyetleri ihracatçı firmaların yalnız başına yapmaları oldukça zordur. Bu bakımdan devlete ihracatı teşvik etmede büyük görev düşmektedir.

Türkiye'de ihracatçılara dış pazar bilgisi derleme, piyasa araştırmaları yapma amacıyla faaliyet gösteren ihracatı Geliştirme Etüd Merkezi (İGEME) nin çalışmaları yetersiz kalmaktadır. Diğer yandan yabancı ülke pazarları hakkında bilgi toplamak ve ticari ilişkileri geliştirmekle görevli Türk Dış Ticaret Müşavirlikleri'nin sayısı oldukça az olduğundan(146) etkin çalışma ortamı sağlanamamıştır.

(146) Örneğin Üçüncü Dünya Ülkeleri arasında "Seçilmiş Ülkeler" olarak belirlenen 20 adet ülkeden sadece 4 adinde "Türk Dış Ticaret Müşavirliği" bulunmaktadır. Bu ülkeler Pakistan, Nijerya, Güney Kore ve Malezya'dır.

Türkiye'nin Üçüncü Dünya Ülkeleri ihraç pazarlarına girmesinde gerek İGEME'nin organizasyon yapısının yeniden düzenlenmeye başlamasının, gerekse Türk Dış Ticaret Müşavirlikleri'nin sayısında arttırmaya gidilmesinin büyük katkısı olacağı açıktır.

Fuarlara katılma ve tanıtımı destekleme konusunda yapılmış olan yeni düzenlemelerde Türk ihraç mallarının daha iyi tanıtımını sağlayacaktır. Son yıllarda, özellikle Uzak Doğu'da yer alan bazı Üçüncü Dünya Ülkeleri ile kurulan ilişkilerde canlanma ve bu ülkelerde açılan sergilere katılma çabaları gözlenmektedir. Bu tür girişimler, Türkiye'nin Üçüncü Dünya Ülkeleri'ne yaptığı ihracatı arttırmaya katkı sağlayacaktır.

e) Kambiyo Rejimi (147)

Türkiye'de "Kambiyo Rejimi"nin büyük ölçüde serbestleştirilmiş olması dış ticaretin geliştirilmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

Türkiye'de uygulanmakta olan Kambiyo Rejimi'nde yapılmış olan değişiklikler, ihracatı genel olarak arttırmaya yönelik tedbirleri içermektedir. Hiç kuşkusuz bu durum, Üçüncü Dünya Ülkeleri'ne yapılan ihracatın arttırılmasına da olanak sağlayacaktır. Fakat sözkonusu Kambiyo Rejimi içinde Türkiye'nin Üçüncü Dünya Ülkeleri'ne yönelik ihracatını arttırmada doğrudan etkili olabilecek herhangi bir tedbir görülmemektedir.

(147) Ayrıntılı bilgi için bkz. Birinci Bölüm, II/E, s. 32.

f) Döviz Kuru Politikası (148)

Türkiye'de 24 Ocak Kararları sonrasında uygulanmaya başlanan "Gerçekçi Döviz Kuru Politikası" ihracatın arttırılması açısından büyük önem taşımaktadır. Nitekim bu kur politikasının, Türkiye'nin ihracatında 1980'li yıllarda meydana gelen artış eğilimi üzerindeki etkisi büyüktür.

Fakat sözü edilen kur politikası farklılaştırılmış döviz kuru uygulamalarını içermemektedir. Bu nedenle Türkiye'de uygulanmakta olan kur politikası ile ihracatın genel olarak teşviki amaçlanmaktadır. Türkiye'nin Üçüncü Dünya Ülkeleri'ne yaptığı ihracatını arttırmayı amaçlayan özel bir kur politikası uygulaması söz konusu değildir.

g) Diğer Teşvikler (149)

Yukarıda sayılanların dışında kalan ve özellikle 24 Ocak Kararları sonrasında uygulamaya konulan ihracatı teşvik tedbirlerinin başlıcaları şunlardır: Dış ticaret sermaye şirketlerinin kurulması ve özel teşvik tedbirleri ile desteklenmesi hakkında yasal düzenlemeler, serbest bölgelerin kurulması ile ilgili yasal düzenlemeler, ihracata dönük yatırımların ve ihracata yardımcı alt yapı yatırımlarını teşvik kararları.

Dış ticaret sermaye şirketlerinin düzenlenmesi ile ihracatın mali yönden güçlü ve ihtisaslaşmış firmalarca

(148) Ayrıntılı bilgi için bkz. Birinci Bölüm, II/F, s. 35.

(149) Ayrıntılı bilgi için bkz. Birinci Bölüm, II/G, s. 36.

yapılması amaçlanmıştır. Dış ticaret sermaye şirketlerinin kendilerine sağlanan büyük teşvikler sonucu, Türkiye ihracatının arttırılmasında önemli katkıları görülmüştür. Diğer yandan Türkiye için oldukça uzak ve henüz girilmemiş ihraç pazarları durumunda olan Üçüncü Dünya Ülkeleri'ne yönelik ihracatı arttırmada da dış ticaret sermaye şirketlerine büyük görev düşecektir. Çünkü özellikle bu ülke pazarlarına girmek için başlangıçta yapılması gereken yoğun tanıtım ve pazarlama faaliyetlerini finanse etmede küçük ihracatçı firmaların imkânlarının sınırlı kalacağı açıktır.

Diğer yandan Üçüncü Dünya Ülkeleri içinde KT tekniklerini benimsemiş olan ülkelerle ticari ilişkilerin kurulması dış ticaret sermaye şirketleri aracılığı ile daha kolay gerçekleşebilecektir. Bu ülkelerin KSA tekniğini kullanarak açacakları uluslararası ihalelerde bu konuda uzmanlaşmış iyi bir organizasyon yapısına sahip dış ticaret sermaye şirketlerine büyük görev düşecektir.

Ayrıca dünyanın sayılı serbest bölgeleri arasında bulunan ve oldukça büyük ihraç pazarlarına yakınlığı ile önem kazanan Üçüncü Dünya Ülkeleri'nde, satış temsilcilikleri açılması ve piyasaya anında cevap verebilme amacıyla ihraç mallarının depolanması gerekli görülmektedir. Bu faaliyetler ise küçük şirketler yerine mali yönden güçlü ve özel teşviklerle desteklenen dış ticaret sermaye şirketleri tarafından yapılabilir.

Serbest bölgelerin kurulması Türkiye'nin dış ticaretinin geliştirilmesi açısından önemli bir girişimdir. Serbest bölge durumunda olan Üçüncü Dünya Ülkeleri'nde dış ticarete mevcut bürokratik engeller en az seviyeye indirilmiştir. Bu ülkelere ihracatın kolaylıkla yapılabilmesi Türkiye'de ki bürokratik formalitelerin de en aza indirilmesini gerektirmektedir. Türkiye'de kurulacak olan serbest bölgeler bu konuda büyük kolaylık sağlarken yapılacak olan ihracata da hız kazandırmış olacaktır. Diğer yandan bu serbest bölgeler Türkiye'ye coğrafi bakımdan yakın olan Üçüncü Dünya Ülkeleri'ni de, Batı Avrupa pazarlarından aldıkları malları Türkiye'deki serbest bölgelerden almaya yöneltebilir.

24 Ocak Kararları sonrasında gerek ihracata yönelik yatırımların gerekse alt yapı yatırımlarının teşvik edildiği görülmektedir.

Ihracat için herşeyden önce ihraç edilecek malların üretiminin yapılması gerektiğinden ihracata yönelik yatırımların teşviki önem kazanmaktadır. Diğer yandan enerji, ulaşım, haberleşme gibi alt yapı yatırımlarının da gerek üretken yatırımlar için gerekse ihraç mallarının kolaylıkla ve süratle pazarlanması için teşviki gerekmektedir.

24 Ocak Kararları sonrasında alt yapı yatırımlarında (özellikle ulaşım ve haberleşme) yapılmış olan atılımlar, Türkiye'nin Üçüncü Dünya Ülkeleri'ne yönelik ihracatını arttırmasına katkı sağlayacaktır. Örneğin; Uzak Doğu'ya ilk kez hava yolları ve deniz yolları ile kargo seferlerinin

başlatılmış (150) olması taşımacılık sorununa kısmi bir çözüm getirmiş durumdadır. Diğer yandan dış dünya ile haberleşme olanaklarının arttırılmış olması da (otomatik telefon santrallerinin geliştirilmesi teleks, telefax ünitelerinin yaygınlaştırılması vb.), yapılan ihracata hız ve kolaylık kazandırmıştır. Ancak alt yapı yatırımlarında meydana gelen bu gelişmeler henüz yetersiz olup başlangıç aşamasındadır.

2- Teşvik Tedbirlerinin Toplu Değerlendirilmesi

Türkiye'de uygulanmakta olan ihracatı teşvik tedbirlerinin Üçüncü Dünya Ülkeleri'ne yönelik ihracat üzerindeki etki derecelerinin belirlenmesi amacıyla Tablo:15 hazırlanmıştır. Bu çalışmada aşağıdaki faktörler dikkate alınarak tamamen kişisel bir değerlendirme yapılmaya çalışılmıştır(151).

Tablo:15'in hazırlanmasında dikkate alınan faktörler şunlardır:

- İhracatı teşvik tedbirlerinin etkileri hakkında teorik bilgiler,
- Teşvik tedbirleri hakkında yukarıda yapılmış değerlendirmeler,

(150) Örneğin; Denizcilik Bankası Nakliyat Şirketi'nin bir Japon firması ile düzenlediği Uzak Doğu kargo seferleri, Türkiye ile Japonya arasında sadece ayda bir kez yapılmaktadır. Bu yol üzerinde Güney Kore, Formoza, Hong Kong'a da taşımacılık yapılacaktır. Diğer yandan Türk Hava Yolları Hindistan'a düzenli olarak seferlere başlamıştır.

(151) Bu değerlendirmenin tabloda gösterimi yıldız verilmek suretiyle yapılmıştır. Verilen yıldızların çokluğu, o teşvik tedbirinin Üçüncü Dünya Ülkeleri'ne yönelik ihracatı arttırmadaki etkisinin büyüklüğünü göstermektedir.

TABLO-15

TÜRKİYE'DE UYGULANMAKTA OLAN İHRACATI TEŞVİK TEDBİRLERİNİN
ÜÇÜNCÜ DÜNYA ÜLKELERİ'NE YAPILAN İHRACAT ÜZERİNDEKİ ETKİ
DERECELERİ

A. İHRACATTA PRİM SİSTEMİ

1. İhracatçıya Döviz Tahsisi	xx
2. Döviz Transferlerinde Öncelik	xx
3. İhracat Kredilerinde Faiz Farkı İadesi	xx
4. İhracat Karşılığı Dövizlerden Mahsup veya Ödeme	xx
5. İhracat Karşılığı Gümrük Muafiyetli İthalat	xx
6. Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonundan Yapılan Ödeme	xxxx
7. İhracatçıya Avans Sistemi	xxxx

B. İHRACATTA VERGİ İADESİ ve VERGİ MUAFİYET ve İNDİRİMİ

1. İhracatta Vergi İadesi	xxxx
2. İhracat Muamelelerinde Vergi Reşim ve Harç İstisnası	xx
3. Ham ve Yardımcı Maddelerde Ambalaj Malzemelerinde Gümrük Muafiyeti	xx
4. Katma Değer Vergisinde Katma Değer İstisnası	xx

C. GİRDİ TEŞVİKLERİ

1. İhracat Kredileri	xxxx
2. İhracat Kredi Sigortası	xxxx
3. Navlun Primi Uygulaması	xxxxx

D. DEVLET PAZARLAMA YARDIMI

1. Pazarlama Döviz Kontenjanı	xxx
2. Dış Pazar Bilgisi Derleme ve Araştırma Yapma	xxx
3. Fuarlara Katılmayı ve Tanıtımı Destekleme	xxx
4. Başarılı İhracatçıları Ödüllendirme	x

E. KAMBIYO REJİMİ

xx

F. DÖVİZ KURU POLİTİKASI

xxxxx

G. DİĞER TEŞVİKLER

1. Dış Ticaret Sermaye Şirketlerinin Düzenlenmesi	xxxx
2. Serbest Bölgelerin Kurulması	xxxx
3. Yatırımların Teşviki	xxx

- Çeşitli seminer, toplantı ve konferanslarda yapılmış olan değerlendirmeler,
- Teşvik tedbirlerinin uygulamada görülen etkileri,

Tablo:15'de de görüldüğü gibi navlun primi uygulaması ve döviz kuru politikası Üçüncü Dünya Ülkeleri'ne yönelik ihracatı arttırmada en büyük etkiye sahip olan teşvik tedbirleri olarak belirlenmiştir. Diğer yandan adı geçen ülkelere yapılan ihracatı arttırmada en az bu iki teşvik tedbiri kadar etkili görülen teşvik tedbirleri şunlardır: Destekleme ve fiyat istikrar fonundan yapılan ödeme, ihracatçıya avans sistemi, ihracatta vergi iadesi, ihracat kredileri, ihracat kredi sigortası, dış ticaret sermaye şirketlerinin düzenlenmesi ve serbest bölgelerin kurulması,

Yukarıda sayılan teşvik tedbirlerinden navlun primi uygulamasının ve döviz kuru politikasının Üçüncü Dünya Ülkeleri'ne yapılan ihracat üzerindeki etkilerini diğer teşvik tedbirlerine nazaran daha çabuk gösterebilecek nitelikte oldukları söylenebilir. Diğer yandan destekleme ve fiyat istikrar fonundan yapılan ödeme, ihracatçıya avans sistemi ve ihracatta vergi iadesi teşviklerinin ihracatçıya, yaptığı ihracata bağlı olarak doğrudan mali yardımı amaçlaması, bu teşvik tedbirlerinin önemini arttırmaktadır.

Ihracat kredi sigortası uygulamasının da özellikle alıcı kredileri ve ülke riskini azaltan sigortalama faaliyetleri ile Üçüncü Dünya Ülkeleri'ne yapılan ihracatın artırılmasında büyük rolü olacağı bilinmektedir. Dış ticaret

sermaye şirketlerinin düzenlenmesi ve serbest bölgelerin kurulması ile ihracata sağlanan teşvikin etkisi, her ne kadar dolaylı gibi gözüküyorsa da, Türkiye'nin Üçüncü Dünya Ülkeleri'ne yönelik ihracatı için büyük önem taşımaktadır.

Yeni ihraç pazarlarına girerken yapılması gereken pazar araştırması ve pazarlama çalışmalarının devlet tarafından teşvikini amaçlayan pazarlama dövizli kontenjanı, dış pazar bilgisi derleme ve araştırma yapma, fuarlara katılmayı ve tanıtımı destekleme gibi teşvik tedbirlerinin ihracat üzerindeki küçümsenmeyecek boyuttadır. Burada sayılan teşvik tedbirleri ile aynı düzeyde değerlendirilen yatırımların teşviki (özellikle alt yapı yatırımları ile) çoğu bir hayli uzak olan Üçüncü Dünya Ülkeleri'ne yapılacak ihracatın arttırılmasına önemli düzeyde katkıda bulunacaktır.

II- İHRACATIN ARTTIRILMASI İÇİN ALINMASI GEREKEN TEDBİRLER

Türkiye'nin Üçüncü Dünya Ülkeleri'ne yönelik ihracatının arttırılması, bir takım teşvik tedbirlerinin alınmasını gerekli kılmaktadır. Burada, adı geçen ülkelere yapılan ihracatın arttırılmasında etkili olabilecek çeşitli teşvik tedbirleri hakkında, öneriler getirilmeye çalışılmıştır.

Türkiye'nin Üçüncü Dünya Ülkeleri'ne yönelik ihracatının arttırılması için öncelikle bazı kurumsal düzenlemelerin yapılması uygun görülmektedir. Bu çalışmalar çerçevesin-

de Türkiye'nin dış ticaretini düzenlemekle görevli kamu kuruluşları, özel sektör temsilcileri ve Türkiye Odalar Birliği'nin katkıları ile bir "İhracat Konseyi" oluşturulabilir. Bu konsey; Türkiye'nin Üçüncü Dünya Ülkeleri'ne yönelik ihracat potansiyelini belirleyerek yeni ihracat olanaklarının yaratılması veya mevcut ihracatın arttırılması için çeşitli politikaların geliştirilmesi konularında faaliyet göstermelidir.

Ayrıca ihracat konseyinin denetimi altında bir "enformasyon Merkezi"nin kurulması ihraç pazarları ile ticari ilişkilerin geliştirilmesinde önemli katkılar sağlayacaktır. Enformasyon merkezinin etkin çalışması için, belirlenen çeşitli ülkelerde devamlı çalışacak tanıtım büroları ve satış temsilcilikleri açılarak (152) idari ve teknik yönden en iyi düzeyde organize edilmelidir. Böylece belirli bir potansiyel büyüklüğe sahip pazarlar hakkında toplanan sağlıklı ve yeni bilgiler (ulusal ve uluslararası ekonomik ve ticari yeni politikalar, yeni ürünler, talepteki değişimler, fiyat seviyeleri hakkında vb.) enformasyon merkezi aracılığı ile tüm ihracatçılara ve Türkiye Odalar Birliği'ne iletilebilir.

(152) Örneğin Norveç; Üçüncü Dünya Ülkeleri'ne yaptığı ihracatını arttırabilmek amacıyla, Norveç İhracat Konseyi bünyesinde ilk olarak 1977 yılında başlayarak Singapur, Malezya, Tayland ve Endonezya'da enformasyon büroları açmıştır. Norveç İhracat Konseyi tarafından hazırlanan faaliyet, planları ve enformasyon bürolarındaki çalışmalar sonucu, Norveç'in adı geçen ülkelere yaptığı ihracat iki katına çıkmıştır. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. S.HAUGBER, "Norveç'in İhracatı ve Norveç'in Güney Doğu Asya ile İlişkileri", İKİNCİ ULUSLARARASI PAZARLAMA ve İHRACAT SEMPOZYUMU, İTO (30-31 Ekim 1986), s.8.

Diğer yandan Türkiye'nin Üçüncü Dünya Ülkeleri'ne yönelik ihracatını arttırmak için aşağıda belirtilen teşvik tedbirleri üzerinde önemle durulması gerekmektedir.

- Adı geçen ülkelere yönelik ihracatta ihracat kredi sigortasının özel bir yeri olacağı bilinmektedir. İhracatçılar özellikle yeni pazarlara girme konusunda çekingen davranmaktadırlar. Diğer yandan bu pazarların coğrafi bakımdan uzak olduğu ve işlerinde riski çok yüksek ülkelerin de bulunduğu düşünüldüğünde, ihracat kredi sigortasının önemi daha da artmaktadır.

Türkiye'de ihracatı kredilendirecek, sigorta ve garanti işleri yapacak olan Eximbank'ı kurma çalışmaları hukuki olarak tamamlanmıştır (153). Ancak bu kurumun bir an evvel faaliyete geçirilmesi gerekmektedir. Böylece Türk Eximbank'ının ihracatçıyı kredilendirme, alıcı kredileri açma, ihracat kredi garantileri ve ihracat kredi sigortası işlemlerini yapma faaliyetleri sonucu ihracatta önemli artışların meydana geleceği söylenebilir. İhracatçıya ihracat kredileri verilmesinin yanı sıra, Üçüncü Dünya Ülkeleri'nde döviz sıkıntısı çeken ve peşin ödeme yoluyla mal alamayacak ithalatçılara açılacak alıcı kredilerinin; Türkiye'nin Üçüncü Dünya Ülkeleri'ne yönelik ihracatını arttırmasında daha büyük paya sahip olacağı, dünyadaki benzer

(153) Devlet Yatırım Bankasının "Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş." adıyla yeniden düzenlenmesine dair ekli "Esaslar"ın yürürlüğe konulması hakkında 87/11914 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı, Bkz. RG.T.21 Ağustos 1987, No.19551.

uygulamalardan alınan sonuçlar ışığında, tahmin edilmektedir. Ayrıca ihracatçıların henüz ticari ilişki içinde bulunmadıkları ve tamamen yabancı olan ülkelere ihracat yapmayı; ancak olacaklarının herhangi bir garanti altında olması halinde göze alabilecekleri bilinmektedir.

- 1980'li yıllarda kanuni düzenlemeleri yapılarak kurulan ve Türkiye'nin dış ticaretinde önemli paya sahip duruma gelen dış ticaret sermaye şirketlerinin, Üçüncü Dünya Ülkeleri'ne yönelik ihracatın arttırılmasında küçümsemeyecek bir role sahip olacakları unutulmamalıdır. Özellikle yeni ve uzak ihraç pazarlarına girmede; uluslararası pazarlama konusunda tecrübe sahibi olmuş ve mali yönden güçlü şirketlerin üstünlüğü bilinmektedir. Zaten Üçüncü Dünya Ülkeleri'nden pek çoğuna ihracat yapabilmek; pazar araştırması, tanıtım, reklâm ve nakliye gibi giderlere katlanmayı gerektirdiği gibi diğer ülkelerin firmalarıyla rekabet sorununda gündeme getirmektedir. Diğer yandan, Üçüncü Dünya Ülkeleri içinde pek çok ülke dış ticari ilişkilerini, büyük teşvik tedbirleriyle destekledikleri dış ticaret sermaye şirketleri aracılığıyla yürütmektedirler. Ayrıca bazı Üçüncü Dünya Ülkeleri KT Sistemi tekniklerini kullanarak uluslararası piyasada büyük ihaleler açmaktadır.

Bu durumda adı geçen ülkelerle kurulacak olan ticari ilişkilerde küçük şirketlerin şansının sınırlı kalacağı açıktır. Bu sebeple dış ticaret sermaye şirketlerine, çeşitli teşvikler getirilerek Üçüncü Dünya Ülkeleri'ne yönelmeleri sağlanmalıdır.

- Diğer yandan ihracat konseyinin, Üçüncü Dünya Ülkeleri'nin dış ticarete yaygın bir şekilde kullanmaya başladıkları KT sistemi uygulamalarını takip ederek yerli firmalara duyurması gerekli görülmektedir. Ayrıca konsey, KT sistemi konusunda araştırmalar yaparak Türkiye için gerekli yasal düzenlemelerin çerçevesini oluşturma çalışmalarını başlatmalıdır.

- Türkiye'ye coğrafi bakımdan bir hayli uzak olan ülke pazarlarına ihracatta uygulanan, navlun primi miktarlarının arttırılması, nakliye giderlerinin ihraç malının maliyetini arttırıcı etkisini hafifletecektir.

- İhracat konseyinin yapacağı çalışmalar sonucu Türkiye ihracatının geleceği için önem taşıyan ülkeler belirlenerek, bu ülkelere yapılan ihracata Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu'ndan ek prim ödenmesi düşünülmelidir. Ayrıca belirlenecek olan ülkelere ihracı geliştirilmek istenen ürünlerin, aynı fondan yararlandırılması sonucu ihracatın yapısal değişimi sağlanabilir. Yine bu amaca yönelik olarak Üçüncü Dünya Ülkeleri'ne yapılan sanayi malları ihracatına uygulanacak olan vergi iadesi oranları yükseltilebilir.

- Coğrafi bakımdan Türkiye'ye uzak olan Üçüncü Dünya Ülkeleri'ne ihraç edilen malların çoğu özel ambalaj gerektirmektedir. Diğer yandan ihraç mallarını bu pazarın özelliklerine uygun ambalajlama zorunluluğu maliyetleri arttıracığından, , ambalaj malzemelerinde sübvansiyon uygulaması da ele alınmalıdır.

- İhracatçı firmaların pazar araştırması, tanıtım ve satış temsilciliği açma amacıyla yaptıkları giderlerin devlet tarafından karşılanmasına çalışılmalıdır. Ayrıca haberleşme giderlerinde de belli oranlarda indirim hakkı tanınması, ihracatçıları büyük bir mali külfetten kurtarabilecek tir.

- Türkiye'nin Üçüncü Dünya Ülkeleri'ne yönelik ihracatını arttırmayı amaçlayan önerilere son olarak "İhracatı Teşvik Kontrol Mekanizması"nın kurulması ilave edilebilir. Bu mekanizma, Üçüncü Dünya Ülkeleri'ne yapılan ihracatı arttırmaya yönelik olarak alınan teşvik tedbirlerinin etkilerinin ölçülmesi ve kullanım alanlarının sürekli olarak kontrol edilmesi için çalıştırılmalıdır.

SONUÇ

Buraya kadar yapılmış olan açıklamalardan da anlaşılabacağı gibi Türkiye'nin Üçüncü Dünya Ülkeleri'ne yönelik ihracatı istikrarsız bir gelişim göstermiş ve oldukça düşük düzeyde kalmıştır. Ayrıca Üçüncü Dünya Ülkeleri'ne yapılan ihracatın sadece bir kaç ülke üzerinde yoğunlaşmış olduğu da gözlenmektedir. Bu durumda, Türkiye'nin ihracatının 1980'li yıllarda, ülke bazında çeşitlendiğini söylemek mümkün değildir.

Diğer yandan Türkiye'nin ihracatında aynı dönemde tarımsal ürünler yerine sınai ürünlerin ağırlık kazanması şeklinde gözlenen yapısal değişim, Üçüncü Dünya Ülkeleri'ne yönelik ihracatta görülmemektedir.

Türkiye'nin henüz yeterince değerlendiremediği bir ihraç pazarı görüntüsünde olan Üçüncü Dünya Ülkeleri, dünya ekonomisinde küçümsenmeyecek bir paya sahiptir. Bu ülkeler, ithalatlarının mutlak değer olarak büyüklüğü, aralarında serbest bölge olarak dünya ekonomisinde önem kazanmış ülkelerin yer alması ve bu çalışmada belirlenmiş olan Türk ihraç ürünleri ile bu pazarların ithal yapısının uyumluluğu sebebiyle önem kazanmaktadır.

Ancak bu ülkelere yapılan ihracatın arttırılması amaçlandığında, bir takım özel teşvik tedbirlerine gerek duyulacağı açıktır. Buna rağmen 1980 yılından beri uygulanmakta olan ihracatı teşvik tedbirleri incelendiğinde, bu amaca hizmet edecek özel teşvik tedbirlerinin bulunmadığı dikkati çekmektedir. Bu durum Üçüncü Dünya Ülkeleri'nin Türkiye'nin ihracat gelirlerini arttırmada ve ihracatın ülke ve mal bazında çeşitlendirilmesini sağlamada taşıdığı önemin, henüz yeterince anlaşılamadığını ortaya çıkarmaktadır.

Üçüncü Dünya Ülkeleri'ne yönelik ihracatın arttırılabilmesi için öncelikle "İhracat Konseyi" adı altında bir kurum ve bunun denetimi altında "Enformasyon Merkezi" oluşturulması uygun görülmektedir. Bu kurumsal düzenlemelerle, Türkiye'nin ihracat yapma potansiyeli bulunan Üçüncü Dünya Ülkeleri'nin belirlenmesi ve bu ülkelerde tanıtım büroları ile satış temsilcilikleri ağı kurulması çalışmaları başlatılmalıdır. Ayrıca bu ülkelere yapılan ihracata, Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu'ndan ek prim ve ek vergi iadesi ödenmesi düşünülmelidir.

Diğer yandan ihracat kredileri verecek, ihracat kredi garantisi ve sigortası sağlayacak Türk Eximbank'ına en kısa zamanda işlerlik kazandırılması, dış ticaret sermaye şirketlerine Üçüncü Dünya Ülkeleri'ne yönelik ihracatları için yeni teşvikler verilmesi ve KT sistemi tekniklerinin benimsenmesi ile Üçüncü Dünya Ülkeleri'ne yapılan ihracatın önemli düzeyde arttırılması mümkündür.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- AKIN, Ü.Özgül ve Diğerleri : Türkiye'nin Sanayi Ürünleri
Dışsatımındaki Artışın Çözümle-
mesi, Boyutları, Dayanakları, Ge-
leceği, M.P.M.Ya.No.282, Ankara, 1983
- AKMEN, Üstün : "İhracatın Geliştirilmesi ve
Çarelerinden Biri", BANKA ve
EKONOMİK YORUMLAR DERGİSİ, Y.23,
S.4 (Nisan, 1986).
- ALPAR, Cem : "İhracata Dayalı Sanayileşme",
EKONOMİK YAKLAŞIM A.İ.T.İ.A.
Ya.No.192, C.III, S.7, Ankara,
1982.
- ALPAR, Cem : "Dünya Ticaretindeki Gelişmeler-
Gelişmekte Olan Ülkeler Yönünden
Bir Değerlendirme", DIŞ TİCARETTE
GELİŞMELER VE İHRACAT POLİTİKALA-
RI SEMPOZYUMU, Megtaş, İstanbul,
1985.
- ALPAR, Cem : "Dış Ticarete Koruyucu Eğilimler",
CUMHURİYET GAZETESİ, 20 Ağustos 1985.

- ANABRİTANNİCA : Dünya Ülkeleri 1987, Anabritannica Eki.
- ANABRİTANNİCA : 1986 Karşılaştırmalı Ulusal İstatistikler, Anabritannica Eki.
- ARİKAN, Ayşin : "Tayvan Ekonomisinde Gelişmeler ve Türkiye-Tayvan Ticari İlişkileri", İGEME DIŞ TİCARET BÜLTENİ, Y.24, S.28 (18 Temmuz 1986).
- ARİKAN, Ayşin : "Hint Ekonomisinde Gelişmeler ve Türkiye-Hindistan Ticari İlişkileri", İGEME DIŞ TİCARET BÜLTENİ, Y.24, S.29 (25 Temmuz 1986).
- ARİKAN, Ayşin : "Türkiye-Malezya Ticari İlişkileri" İGEME DIŞ TİCARET BÜLTENİ, Y.24, S.36 (19 Eylül 1986).
- ARIN, Tülay : "Dünya Krizden Çıkamıyor mu?", İKTİSAT DERGİSİ, S.257 (Nisan, 1986).
- ATEŞ, Hüseyin : "Dış Ticarette Bilgi Eksikliğinin Ortaya Çıkardığı Sorunlar", DIŞSATIM SEMİNERİ, MPM.Ya.No.257, Ankara, 1981.
- BAHŞİ, Gökhan : "Büyüyen Türk Ekonomisi için İhracat Pazarlamasının Önemi", İSO DERGİSİ, Y.16, S.191 (15 Ocak 1982).

- BALASSA, Bela(Çev. HEDİLİ
Avni) : "Dünya Ticareti ve Rekabetinde
Değişme Süreci",MALİYE DERGİSİ,
S.63 (Mayıs-Haziran,1984).
- BALİ, Orhan : "İhracatçılara Gümrük Muafiyetiyle
İthalat İçin Döviz Tahsis",ÇÖZÜM
DERGİSİ, Y.1,S.3(Mart,1985).
- BALİ, Orhan : "İhracatı Teşvik Tedbirleri ve
Uygulama Esas ve Usulleri", İHRA-
CAT KREDİ SİGORTASI SEMİNERİ, A.
İ.T.İ.A.Ya.No.151, Ankara,1981.
- BAŞALAN, Mahmut F. : "Dış Ticareti Etkileyen Faktörler",
İ.T.O. MECMUASI, (Temmuz-Eylül,1981).
- BETİL, İbrahim : "İhracatın Performansı ve Ekonomiye
Maliyeti Hakkında Bir Görüş", İKTİSAT
DERGİSİ, S.248-249 (Temmuz-Ağustos,
1985).
- BOZBIYIK, Mustafa : "KDV İhracat İstisnası",VERGİ SORUN-
LARI DERGİSİ, S.2, İstanbul, 1986.
- BOZER, ALİ : "Genel Açıdan İhracat Kredi Sigor-
tası", İHRACAT KREDİ SİGORTASI SEMİ-
NERİ, A.İ.T.İ.A.Ya.No.151, Ankara,
1981.

BULUTOĞLU, Kenan ve
Diğerleri

: "Türkiye Ekonomisinde İhracatın
Önemi, İhracatta Son Durum, Kar-
şılaşılan Sorunlar, Çözüm Öneri-
leri", BANKA ve EKONOMİK YORUMLAR
DERGİSİ, Y.22, S.4 (Nisan, 1985).

CELASUN, Merih

"1987 Yılında Dış Ticareti Olumlu
Yönde Etkileyebilecek İktisat Po-
litikaları Neler Olabilir?", 1987
YILINDA DIŞ TİCARETTE BEKLENTİLER
SEMINERİ, TÜRKİYE DIŞ TİCARET DER-
NEĞİ, Seminer Dizisi 1987/1 (Şubat
1987).

COŞKUN, İsa

: "1985 Yılı İhracat Rejimi", VERGİ
DÜNYASI, S.44 (Nisan, 1985).

DANIŞMAN, Ahmet Ümit

: "24 Ocak Ekonomik İstikrar Önlem-
lerinin İhracatımızda Doğurduğu
Yapısal Değişim Üzerine Bir Araş-
tırma", DPT Teşvik Uygulama Başkan-
lığı Uzmanlık Tezi, Ankara, 1983.

DİE.

: "Dış Ticaret İstatistik Yıllıkları,
(Çeşitli Yıllar).

DÜNYA GAZETESİ

: Çeşitli Sayıları

ELİTOK, Hülya

: "Uluslararası Pazar Araştırmasının
Önemi", İGEME İHRACAT BÜLTENİ, S.5
(31 Ocak 1986).

- ERDAL, Yaman : Dışsatım Kredi Sigortası Kuram, Uygulama ve Türkiye Gerçeği, Doktora Tezi, Ankara, 1983.
- EREM, Tunç : "Dünya Ticaretinin Geleceği ve 1990'lı Yıllarda Uluslararası Pazarlama: Yeni İhracat Stratejileri, Sorunlar ve Potansiyel Pazarlar, İKİNCİ ULUSLARARASI PAZARLAMA VE İHRACAT SEMPOZYUMU, İ.T.O. İstanbul (30 ve 31 Ekim, 1986).
- EREM, Tunç : "Sanayi Ürünleri Pazarlamasında İhracatı Teşvik Politikalarının Rolü," İ.S.O. DERGİSİ (15 Temmuz 1986).
- GÜPGÜPOĞLU, Memduh : Dış Ticaret ve Bankalar, Türkiye Bankalar Birliği Ya.No.52, Ankara, 1972.
- HAUGBER, S : "Norveç'in İhracatı ve Norveç'in Güney Doğu Asya ile İlişkileri," İKİNCİ ULUSLARARASI PAZARLAMA VE İHRACAT SEMPOZYUMU, İTO (30-31 Ekim, 1986).
- HDTM . : "Dış Ticaret Hareketleri", 1986 (Yıllık).
- HDTM . : "Dış Ticaret Kıymetleri Ülke Grupları ve Ülkeler 1961-1984",

- HDTM. : "EBİM Ruloları".
- IMF. : Direction of Trade Statistics Yearbook, (Çeşitli yıllar).
- İBRAHİM HAKKIOĞLU, Nedim : Planlı Dönemde İhracatı Teşvik Politikası, İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi 36 no'lu Dış Ticaret Bülteni'nin Eki, No.107 (Eylül, 1986).
-
- :"İhracatı Nasıl Arttırıyorlar?"
GÖRÜŞ, C.VIII, S.6 (Haziran, 1980).
- İSO. : Türkiye'nin Dış Açılma Stratejisi İçinde İhracat Sorunu ve Sınai Ürünlerin İhracatını Arttırma İmkanları, İSO. Araştırma Dairesi Ya.No.11, İstanbul, 1981.
- KARADUMAN, Mehmet : "24 Ocak 1980 Sonrası Teşvik Tedbirleri", MALİYE DERGİSİ, S.52 (Temmuz-Ağustos, 1981).
- KARAFAKIOĞLU, Mehmet : Uluslararası Pazarlama Yöntemi; Teori Uygulama ve Örnek Olaylar, Dünya Yayınları, No.13, İstanbul, 1984.

- KARLUK, Rıdvan : Türkiye'de İhracata Yönelik Dış Ticaret Politikası ve İhracatın Yapısal Analizi, E.İ.T.İ.A.Ya. No. 237/158, Eskişehir, 1981.
- KARLUK, Rıdvan : Uluslararası İktisat, Anadolu Üniversitesi, Ya.No. 75, Açık Öğretim Fakültesi. Ya.No.22, F.2, Ünite 11-20, Ankara, 1986.
- KARLUK, Rıdvan : "Türkiye'de İhracatın Geliştirilmesinde Karşılaşılan Sorunlar İle Bu Konuda Alınacak Tedbir ve Öneriler", İTO MECMUASI (Ekim-Aralık 1981).
- KARLUK, Rıdvan : Uluslararası Ekonomi Teori Politika Sistem Kurumlar, İstanbul, 1984.
- KARLUK, Rıdvan : "Gelişmekte Olan Ülkeler ve İhracatı Teşvik Tedbirleri", İKTİSAT VE MALİYE DERGİSİ, C. XXVIII, S.3 (Haziran, 1981).
- KELİÇ, Olcay : "İhracatın Teşviki(2)"İZMİR TİCARET ODASI DERGİSİ, S.7 (Temmuz, 1986).
- KILIKIŞ, Yıldırım : "Aylık Ekonomik Olayları", BANKA ve EKONOMİK YORUMLAR DERGİSİ, Y.23, S.9 (Eylül, 1986).

MORI, Y.

: "İhracatta Ticari Enformasyonun Rolü ve Önemi", ULUSLARARASI PAZARLAMA ve İHRACAT SEMPOZYUMU NOTLARI, İTO.(30-31 Ekim 1986).

MPM .

: Türkiye'nin Sanayi Ürünleri Dış satımındaki Artışın Çözümlemesi Boyutları, Dayanakları, Geleceği; MPM. Ya.No.282, Ankara, 1983.

MPM

: "Türkiye'nin İhracat Durumu ve Geliştirilme Çarelerinin Araştırılması" MPM. Ya.No.41, Ankara,?.

OKTAY, Nüvit

: Karşılıklı Ticaret Sistemi (Countertrade) Dünyadaki ve Türkiye'deki Uygulaması, T.C. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Eskişehir, 1986.

ÖNCÜ, Beratiye

: Karşılıklı Ticaretin Dünya Ticaretindeki Önemi ve Türkiye", İGEME Ya.No. 102 (Nisan, 1986).

PAYKOÇ, Mehmetçik

: "İhracatın Teşviki Üzerine Görüş ve Öneriler", Türkiye İktisat Gazetesi, 17-24 Kasım 1986.

- SAVAŞ, Vural : Türkiye Ekonomisi ve İstikrar Politikaları (1980-1985), T.C.Marmara Üniversitesi Araştırma Merkezi, İstanbul, 1986.
- SEYİDOĞLU, Halil : Uluslararası İktisat Teori, Politika, Uygulama, B.V, Ankara, 1986.
- T.C.Başbakanlık : RG'nin çeşitli sayıları.
- TOB. : İhracatın Dünü Bugünü Yarını Konulu Tebliğe ek, Sanayi İşletmelerinde İhracat İçin Pazarlama Semineri, TOB, (26 Eylül 1983).
- UNITED NATIONS : Year book of International Trade Statistics, (Çeşitli yıllar)
- UNITED NATIONS : International Trade Statistics Yearbook, 1986.
- UNITED NATIONS : Statistical Yearbook For Asia and the Pacific (1984), 1986.
- USAL, Alparslan : "Yeni Teşvikler ve "Üretim" ile Bağ1", İZMİR TİCARET ODASI DERGİSİ, Y.59, S.1 (Ocak, 1986).
-

TÜRKİYE TOPLAM İHRACATININ PARABOLİK TREND DENKLEMİ

MİLYON DOLAR

Yıllar	Y	X	X ²	X ⁴	XY	X ² Y	Y'	Y-Y'	(Y-Y')
1976	1960.2	-5	25	625	-9801.0	49005.0	1355.6	604.6	365541.16
1977	1753.0	-4	16	256	-7012.0	28048.0	1871.1	-118.1	13947.61
1978	2288.2	-3	9	81	-6864.6	20593.8	2426.7	-138.5	19182.25
1979	2261.2	-2	4	16	-4522.4	9044.8	3022.6	-761.4	579729.96
1980	2910.1	-1	1	1	-2910.1	2910.1	3658.7	-748.6	560401.96
1981	4702.9	0	0	0	0	0	4335.1	367.8	135276.84
1982	5746.0	1	1	1	5746.0	5746.0	5051.6	694.4	482191.36
1983	5727.8	2	4	16	11455.6	22911.2	5808.4	-88.6	6496.36
1984	7133.6	3	9	81	21400.8	64202.4	6605.4	528.2	278995.24
1985	7958.1	4	16	256	31832.4	127329.6	7442.6	515.5	265740.25
1986	7856.7	5	25	625	37283.5	186417.5	8320.0	-863.3	745286.89
	49897.8	0	110	1957	76608.2	516208.4			3452789.9

Parabolik Trend Denklemi :

$$XY = Na + cX^2$$

$$XXY = bX^2$$

$$XX^2Y = aX^2 + cX^4$$

$$49897.8 = 11a + 110c$$

$$76608.2 = 110b$$

$$516208.4 = 110a + 1957c$$

$$b = \frac{76608.2}{110} = 696.44$$

$$49897.8 = 110a + 1100c$$

$$516208.4 = 110a + 1957c$$

$$17230.4 = 857c$$

$$c = \frac{17230.4}{857} = 20.11$$

$$49897.8 = 11a + 2212.1$$

$$47685.7 = 11a$$

$$a = \frac{47685.7}{11} = 4335.06$$

$$Y = a + bx + cx^2$$

$$Y = 4335.06 + 696.44x + 20.11x^2$$

PARABOLİK TREND DENKLEMİNİN STANDART HATASI :

$$S_e = \sqrt{\frac{\sum (Y-Y')^2}{N}} = 506.3$$

Y'76 = 4335.06 + 696.44 (-5) + 20.11 (25) = 1355.6
Y'77 = 4335.06 + 696.44 (-4) + 20.11 (16) = 1871.1
Y'78 = 4335.06 + 696.44 (-3) + 20.11 (9) = 2426.7
Y'79 = 4335.06 + 696.44 (-2) + 20.11 (4) = 3022.6
Y'80 = 4335.06 + 696.44 (-1) + 20.11 (1) = 3658.7
Y'81 = 4335.06 + 696.44 (0) + 20.11 (0) = 4335.1
Y'82 = 4335.06 + 696.44 (1) + 20.11 (1) = 5051.6
Y'83 = 4335.06 + 696.44 (2) + 20.11 (4) = 5808.4
Y'84 = 4335.06 + 696.44 (3) + 20.11 (9) = 6605.4
Y'85 = 4335.06 + 696.44 (4) + 20.11 (16) = 7442.6
Y'86 = 4335.06 + 696.44 (5) + 20.11 (25) = 8320.0
Y'87 = 4335.06 + 696.44 (6) + 20.11 (36) = 9237.7
Y'88 = 4335.06 + 696.44 (7) + 20.11 (49) = 10195.5

ÜÇÜNCÜ DÜNYA ÜLKELERİ'NE YÖNELİK İHRACATIN PARABOLİK TREND DENKLEMİ

MİLYON DOLAR

Yıllar	Y	X	X ²	X ⁴	XY	X ² Y	Y'	Y-Y'	(Y-Y')
1976	51.1	-5	25	625	-255.5	1277.5	59.7	-8.6	73.96
1977	90.5	-4	16	256	-362.0	1448.0	68.8	21.7	470.89
1978	73.9	-3	9	81	-221.7	665.1	77.6	-3.7	13.69
1979	70.5	-2	4	16	-141.0	282.0	86.2	-15.7	246.49
1980	65.5	-1	1	1	-65.5	65.5	94.6	-29.1	846.81
1981	132.9	0	0	0	0	0	102.8	30.1	906.01
1982	149.6	1	1	1	149.6	149.6	110.7	38.9	1513.21
1983	106.6	2	4	16	213.2	426.4	118.5	-11.9	141.61
1984	104.1	3	9	81	312.3	936.9	126.0	-21.9	476.61
1985	111.7	4	16	256	446.8	1787.2	133.2	-21.5	462.25
1986	162.0	5	25	625	810.0	4050.0	140.3	21.7	470.89
	1118.4		110	1957	886.2	11088.2			5625.42

Parabolik Trend Denklemi:

$$\sum Y = Na + c \sum X^2$$

$$\sum XY = b \sum X^2$$

$$\sum X^2 Y = a \sum X^2 + c \sum X^4$$

$$1118.4 = 11a + 110c$$

$$886.2 = 110b$$

$$11088.2 = 110a + 1957c$$

$$b = \frac{886.2}{110} = -8.06$$

$$1118.4 = 11a - 110c$$

$$11088.2 = 110a + 1957c$$

$$-95.8 = 957c$$

$$c = \frac{-95.8}{957} = -0.112$$

$$1118.4 = 11a - 12.32$$

$$1130.72 = 11a$$

$$a = \frac{102.79}{11}$$

$$Y = a + bx + cx^2$$

$$Y = 102.79 + 8.06x - 0.112x^2$$

$$S = \sqrt{\frac{\sum (Y - Y')^2}{N}} = \frac{22.614}{11}$$

$$Y'_{76} = 102.79 + 8.06(-5) - 0.112(25) = 59.7$$

$$Y'_{77} = 102.79 + 8.06(-4) - 0.112(16) = 68.8$$

$$Y'_{78} = 102.79 + 8.06(-3) - 0.112(9) = 77.6$$

$$Y'_{79} = 102.79 + 8.06(-2) - 0.112(4) = 86.2$$

$$Y'_{80} = 102.79 + 8.06(-1) - 0.112(1) = 94.6$$

$$Y'_{81} = 102.79 + 8.06(0) - 0.112(0) = 102.8$$

$$Y'_{82} = 102.79 + 8.06(1) - 0.112(1) = 110.7$$

$$Y'_{83} = 102.79 + 8.06(2) - 0.112(4) = 118.5$$

$$Y'_{84} = 102.79 + 8.06(3) - 0.112(9) = 126.0$$

$$Y'_{85} = 102.79 + 8.06(4) - 0.112(16) = 133.2$$

$$Y'_{86} = 102.79 + 8.06(5) - 0.112(25) = 140.3$$

$$Y'_{87} = 102.79 + 8.06(6) - 0.112(36) = 147.1$$

$$Y'_{88} = 102.79 + 8.06(7) - 0.112(49) = 153.7$$

Parabolik Trend Denkleminin Standart Hatası :

SEÇİLMİŞ ÜLKELERE YÖNELİK İHRACATIN PARABOLİK TREND DENKLEMİ

MİLYON DOLAR

Yıllar	Y	X	X ²	X ⁴	XY	X ² Y	Y'	Y-Y'	(Y-Y') ²
1976	38.2	-5	25	625	-191.0	955.0	41.5	-3.3	10.89
1977	72.8	-4	16	256	-291.2	1164.8	50.5	22.3	479.29
1978	53.1	-3	9	81	-159.3	477.9	59.3	-6.2	38.44
1979	41.1	-2	4	16	-82.2	164.4	68.0	-26.9	723.61
1980	52.6	-1	1	1	-52.6	52.6	76.6	-24.0	576.0
1981	109.8	0	0	0	0	0	85.0	24.8	615.04
1982	130.5	1	1	1	130.5	130.5	93.3	37.2	1383.84
1983	99.6	2	4	16	199.2	398.4	101.5	-1.9	3.61
1984	91.3	3	9	81	273.9	821.7	109.5	-18.2	331.24
1985	101.5	4	16	256	406.0	1624.0	117.4	-15.9	252.81
1986	137.4	5	25	625	687.0	3435.0	125.2	12.2	148.84
	927.9		110	1957	920.3	9224.3			4581.61

Parabolik Trend Denklemi:

$$\Sigma Y = Na + c\Sigma X^2$$

$$\Sigma XY = b\Sigma X^2$$

$$\Sigma X^2 Y = a\Sigma X^2 + c\Sigma X^4$$

$$927.9 = 11a + 110c$$

$$920.3 = 110b$$

$$9224.3 = 110a + 1957c$$

$$920.3$$

$$b = \frac{920.3}{110} = 8.37$$

$$927.9 = 110a + 1100c$$

$$9224.3 = 110a + 1957c$$

$$-54.7 = 857c$$

$$c = -0.064$$

$$927.9 = 11a - 7.04$$

$$934.94 = 11a$$

$$a = \frac{84.99}{11}$$

$$Y = a + bx + cx^2$$

$$Y = 84.99 + 8.37x - 0.064x^2$$

PARABOLİK TREND DENKLEMİNİN STANDARD HATASI:

$$S = \sqrt{\frac{\Sigma(Y-Y')^2}{N}} = \frac{20.41}{11}$$

Y' 76 = 84.99 + 8.37 (-5) + 0.064 (25) = 41.5	Y' 76 = 84.99 + 8.37 (-5) + 0.064 (25) = 41.5
Y' 77 = 84.99 + 8.37 (-4) - 0.064 (16) = 50.5	Y' 77 = 84.99 + 8.37 (-4) - 0.064 (16) = 50.5
Y' 78 = 84.99 + 8.37 (-3) - 0.064 (9) = 59.3	Y' 78 = 84.99 + 8.37 (-3) - 0.064 (9) = 59.3
Y' 79 = 84.99 + 8.37 (-2) - 0.064 (4) = 68.0	Y' 79 = 84.99 + 8.37 (-2) - 0.064 (4) = 68.0
Y' 80 = 84.99 + 8.37 (-1) - 0.064 (1) = 76.6	Y' 80 = 84.99 + 8.37 (-1) - 0.064 (1) = 76.6
Y' 81 = 84.99 + 8.37 (0) - 0 = 85.0	Y' 81 = 84.99 + 8.37 (0) - 0 = 85.0
Y' 82 = 84.99 + 8.37 (1) - 0.064 (1) = 93.3	Y' 82 = 84.99 + 8.37 (1) - 0.064 (1) = 93.3
Y' 83 = 84.99 + 8.37 (2) - 0.064 (4) = 101.5	Y' 83 = 84.99 + 8.37 (2) - 0.064 (4) = 101.5
Y' 84 = 84.99 + 8.37 (3) - 0.064 (9) = 109.5	Y' 84 = 84.99 + 8.37 (3) - 0.064 (9) = 109.5
Y' 85 = 84.99 + 8.37 (4) - 0.064 (16) = 117.4	Y' 85 = 84.99 + 8.37 (4) - 0.064 (16) = 117.4
Y' 86 = 84.99 + 8.37 (5) - 0.064 (25) = 125.2	Y' 86 = 84.99 + 8.37 (5) - 0.064 (25) = 125.2
Y' 87 = 84.99 + 8.37 (6) - 0.064 (36) = 132.9	Y' 87 = 84.99 + 8.37 (6) - 0.064 (36) = 132.9
Y' 88 = 84.99 + 8.37 (7) - 0.064 (49) = 140.4	Y' 88 = 84.99 + 8.37 (7) - 0.064 (49) = 140.4

EK - 6

ÜÇÜNCÜ DÜNYA ÜLKELERİ(*) İTHALATININ ÜLKE BAZINDA
STANDART ULUSLARARASI TİCARET SINIFLAMASINA
(SITC) GÖRE GELİŞİMİ

MİLYON DOLAR

HİNDİSTAN

	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984
TOPLAM	5102.2	6664.0	7820.0	9899.0	13181.0	17767.0			
SITC 0	959.2	259.9	281.5	306.9	395.4	906.1			
SITC 1									
SITC 2	346.9	719.7	664.7	574.1	593.1	1101.6			
SITC 3	117.4	919.7	633.4	494.9	738.1	906.1			
SITC 4	1423.5	1719.3	1939.4	3603.2	5562.4	6822.5			
SITC 5	443.9	719.7	961.9	1049.3	1379.2	1634.6			
SITC 6	678.6	1079.6	1696.4	2138.2	2359.4	3393.5			
SITC 7	1051.1	1226.2	1446.7	1494.7	1911.2	2594.0			
SITC 8	66.3	133.3	172.0	207.9	224.1	319.3			
SITC 9	15.3	6.7	31.3	29.7					

PAKİSTAN

	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984
TOPLAM	2132.6	2451.9	3285.3	4060.7	5349.5	5630.5	5459.6	5323.8	5852.2
SITC 0	319.9	218.2	404.1	601.0	406.6	382.9	360.3	351.4	430.8
SITC 1	2.1	2.5	3.3	4.0	5.3				
SITC 2	117.3	144.7	207.0	239.6	256.8	411.0	311.2	292.8	392.1
SITC 3	394.5	441.3	588.1	592.9	1225.0	1616.0	1703.4	1634.4	1498.2
SITC 4	125.8	176.5	216.8	365.5	294.2	332.2	305.8	324.8	550.1
SITC 5	234.6	284.4	394.2	596.9	558.0	771.4	485.9	585.6	649.6
SITC 6	334.8	419.3	523.9	641.6	872.0	777.0	840.8	697.4	725.7
SITC 7	556.6	706.1	870.6	938.0	1513.9	1216.2	1255.7	1315.0	1492.3
SITC 8	46.9	53.9	69.0	77.2	117.7	123.9	125.6	122.4	128.7
SITC 9		4.9	3.3	4.0				5.3	5.9

EK - 6.2

TAYLAND

	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984
TOPLAM	3572.0	4615.1	5355.2	7164.3	9212.6	9954.1	8546.9	10310.7	10415.3
SITC 0	110.7	124.6	139.2	193.4	276.4	268.8	222.2	278.4	302.0
SITC 1	32.1	50.8	53.6	57.3	73.7	69.7	102.6	51.6	72.9
SITC 2	257.2	364.6	358.3	558.8	525.1	607.2	504.3	629.0	656.2
SITC 3	818.0	1024.6	1124.6	1597.6	2865.1	2986.2	2641.0	2484.9	2437.2
SITC 4	7.1	13.8	10.7	21.5	73.7	39.8	17.1	30.9	52.1
SITC 5	514.4	655.3	739.0	1067.5	1087.0	1224.4	1076.9	1381.6	1343.6
SITC 6	585.8	756.9	910.4	1289.6	1372.7	1582.7	1333.3	1701.3	1656.0
SITC 7	1050.2	1370.7	1654.8	1848.4	2100.5	2498.5	2017.1	2979.8	3051.7
SITC 8	139.3	184.6	235.6	386.9	534.3	497.7	487.2	608.3	656.2
SITC 9	53.6	69.2	91.0	107.5	285.6	159.3	145.3	144.3	166.6

MEKSİKA

	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984
TOPLAM	6031.1	5586.7				22885.2	14355.1	8473.6	11083.8
SITC 0	265.4	476.8				2089.7	899.9	1645.7	1300.6
SITC 1	26.6	20.5							
SITC 2	495.7	545.8				1185.1	942.3	836.6	1364.5
SITC 3	343.4	166.0				348.3	469.4	246.7	488.0
SITC 4	29.8	37.9				118.4	59.4		66.0
SITC 5	777.8	843.9				1513.2	1228.6	1228.5	1607.5
SITC 6	756.5	679.7				2870.5	2060.2	917.9	1373.5
SITC 7	3031.3	2530.0				8787.3	5911.8	2983.6	3863.3
SITC 8	304.6	286.1				1319.3	927.1	220.3	379.6
SITC 9						4653.4	1856.4	394.3	640.8

KOLOMBİYA

	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984
TOPLAM	1708.1	2028.3				5199.2	5463.1	4966.9	4492.4
SITC 0	150.4	180.7				325.6	376.6	378.9	305.0
SITC 1	8.7	15.9				46.3	49.5	42.6	23.5
SITC 2	90.0	97.4				183.1	216.8	190.8	226.4
SITC 3	42.7	137.7				731.4	663.8	648.9	474.7
SITC 4	48.6	54.5				157.5	139.0	92.8	105.4
SITC 5	303.4	386.7				727.5	764.4	713.3	810.1
SITC 6	266.1	296.5				817.3	880.4	704.1	682.6
SITC 7	718.0	763.2				1934.2	2113.0	1897.7	1574.1
SITC 8	76.3	87.2				225.9	231.8	247.6	206.6
SITC 9	3.9	8.5				50.4	27.8	50.2	84.0

EK - 6.3

GÜNEY KORE

	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984
TOPLAM	8773.4	10810.5	14971.8	19438.7	22291.9	26130.6	24250.9	26192.2	30631.6
SITC 0	627.1	715.2	931.4	1431.9	1788.5	2720.5	1561.1	1711.6	1622.3
SITC 1	30.4	34.2	51.7	70.7	84.9	67.5	10.4	29.5	64.6
SITC 2	1564.7	1943.4	2398.1	2361.1	3632.3	3631.9	3360.6	3463.1	3938.5
SITC 3	1747.4	2185.8	2460.2	3788.0	6659.6	7786.0	7606.7	6975.7	7296.1
SITC 4	62.6	85.7	103.7	151.8	118.5	136.7	137.3	141.3	173.7
SITC 5	865.7	992.0	1282.0	1984.0	1800.3	2064.6	2050.6	2241.5	2708.6
SITC 6	1146.1	1525.6	2231.4	2731.8	2449.6	2786.5	2630.5	3025.8	3787.9
SITC 7	2386.5	2951.9	4994.8	6153.4	4998.8	6037.4	6011.2	7589.3	9817.5
SITC 8	333.1	362.5	506.7	693.7	665.2	759.5	787.7	914.9	1116.7
SITC 9	9.8	14.2	11.8	72.3	94.2	140.0	94.8	99.5	105.7

SINGAPUR

	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984
TOPLAM	9070.0	10471.0	13061.0	17643.0	24013.0	27571.0	28176.0	28158.0	29667.0
SITC 0	752.8	911.0	966.5	1182.1	1368.7	1544.0	1690.6	1661.3	1949.4
SITC 1	54.4	62.8	78.4	88.2	120.1	110.3	140.9	168.9	229.3
SITC 2	816.3	931.9	1084.1	1429.1	1608.9	1325.4	1070.7	1239.0	1175.3
SITC 3	2485.2	2680.6	3121.6	4446.0	6963.8	9374.1	9579.8	8813.5	7940.8
SITC 4	108.8	198.9	222.0	388.1	456.2	330.9	309.9	309.7	659.3
SITC 5	453.5	544.5	705.3	1005.7	1248.7	1295.8	1296.1	1407.9	1462.0
SITC 6	1324.2	1486.9	2011.4	2646.4	3385.8	3832.4	3944.6	3829.5	3784.0
SITC 7	2349.1	2764.3	3800.8	5222.3	7155.9	7802.6	8058.3	8531.9	9116.1
SITC 8	616.8	722.5	914.3	1005.7	1368.7	1626.7	1803.3	1858.4	1978.0
SITC 9	108.8	178.0	156.7	229.4	312.2	303.3	253.6	309.7	401.3

HONG - KONG

	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984
TOPLAM	8882.0	10457.0	13449.0	17139.0	22403.0	24694.0	23544.0	24011.0	28563.0
SITC 0	1367.8	1558.1	1748.4	1919.6	2329.9	2494.1	2660.5	2593.2	2570.7
SITC 1	151.0	156.9	215.2	274.2	313.6	370.4	376.7	360.2	399.9
SITC 2	683.9	700.6	806.9	956.9	1052.9	1012.5	918.2	1008.5	1199.6
SITC 3	550.7	637.9	672.5	976.9	1590.6	1950.8	1883.5	1584.7	1571.0
SITC 4	44.4	52.3	53.8	68.8	67.2	74.1	70.6	72.0	85.7
SITC 5	701.7	784.3	981.8	1354.0	1590.6	1605.1	1553.9	1776.8	1970.8
SITC 6	2744.5	3137.1	4370.9	5381.6	6765.7	7161.3	6545.2	6771.1	8169.0
SITC 7	1581.0	2049.6	2662.9	3719.2	5040.7	5753.7	5273.9	5402.5	7369.3
SITC 8	1039.2	1369.9	1896.3	2502.3	3539.7	4123.9	4120.2	4346.0	5084.2
SITC 9	17.8	20.9	53.8	68.6	112.0	123.5	117.7	72.0	114.3

EK - 6.4

NİJERYA

	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984
TOPLAM	8194.7	11020.2	12762.8	10274.3	15025.3	20452.8			
SITC 0	701.8	1157.8	1617.9	1583.7	1918.2	2954.0			
SITC 1	101.5	206.6	82.0	13.5	23.5	26.8			
SITC 2	125.5	121.6	170.4	191.1	300.0	355.3			
SITC 3	279.1	199.2	245.8	235.0	217.2	245.2			
SITC 4	39.4	72.8	127.2	162.9	176.1	208.9			
SITC 5	632.5	772.2	1002.3	1075.9	1611.0	1980.6			
SITC 6	1807.4	2443.3	2946.6	2398.8	3527.9	4123.4			
SITC 7	3896.5	5247.8	5573.2	3992.0	6149.5	9004.0			
SITC 8	592.7	790.7	977.3	581.4	1078.6	1538.1			
SITC 9	18.3	8.2	15.1	36.0	23.3	16.5			

BANGLADEŞ

	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984
TOPLAM	861.3	1124.9	1502.1	1927.7	2610.6	2651.4	2418.5	2308.1	2692.8
SITC 0	250.6	135.0	390.5	420.2	590.0	281.0	447.4	390.1	444.3
SITC 1	4.3	16.9	4.5	3.9	5.2	2.7	4.8	4.6	5.4
SITC 2	68.0	59.6	156.2	167.7	185.4	251.9	166.9	150.0	247.7
SITC 3	108.5	267.6	219.3	237.1	248.0	273.1	268.5	253.9	527.8
SITC 4	84.4	50.5	78.1	84.8	143.6	164.4	133.0	152.3	185.8
SITC 5	106.8	81.0	102.1	109.9	326.3	307.6	309.6	217.0	296.2
SITC 6	104.2	281.2	280.9	302.6	467.3	575.4	546.6	341.6	473.9
SITC 7	122.3	190.1	240.3	258.3	587.4	742.4	486.1	489.3	449.7
SITC 8	12.1	49.5	25.5	27.0	52.2	50.4	46.0	34.6	53.9
SITC 9	0.9	3.4	3.0	3.9	5.2	5.3	7.3	4.6	5.4

ENDONEZYA

	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984
TOPLAM	5672.9	6330.3	6690.4	7202.3	10834.4	13272.1	16858.9	18015.6	
SITC 0	782.2	958.8	1042.5	1037.6	1285.0	1356.1	1074.2	1166.4	
SITC 1	19.2	20.8	26.7	21.0	41.6	44.8	51.3	39.2	
SITC 2	197.8	227.2	295.1	367.5	491.2	564.8	608.6	651.1	
SITC 3	440.4	734.7	582.5	797.1	1753.8	1727.2	3550.4	4464.8	
SITC 4	3.6	7.0	64.8	30.6	8.8	28.8	13.0	11.6	
SITC 5	541.7	619.1	756.2	1011.6	1255.0	1754.4	1804.0	1999.1	
SITC 6	1221.7	1224.8	1262.7	1402.9	2053.3	2518.3	2732.0	2704.2	
SITC 7	2309.8	2270.3	2434.4	2291.4	3633.8	4618.7	6259.8	652.8	
SITC 8	153.8	160.0	198.0	214.9	285.2	325.2	375.7	381.2	
SITC 9	2.7	7.6	27.5	27.7	26.7	333.8	389.9	95.2	

EK - 6.5

BREZİLYA

	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984
TOPLAM	13680.3	13222.6	14959.6	19689.2		24053.3	21036.4	16743.9	15173.4
SITC 0	1022.8	844.5	1404.6	2079.9		1775.7	1407.3	1335.9	1236.4
SITC 1									
SITC 2	393.8	420.2	492.2	708.1		830.4	729.0	430.5	541.5
SITC 3	4332.4	4502.0	4936.8	7314.2		12159.5	11276.2	9381.4	8035.6
SITC 4	30.6	30.4	59.3	142.3		43.6	43.7	53.8	125.7
SITC 5	1968.8	1953.8	2186.7	2812.7		2269.4	1941.5	1540.9	1696.8
SITC 6	1541.9	1652.0	1496.3	1824.1		2029.6	1470.4	822.7	850.3
SITC 7	3981.0	3443.1	3907.1	4213.1		4435.5	3614.9	2741.8	2353.7
SITC 8	409.0	376.6	476.6	594.6		509.6	553.4	436.9	333.4
SITC 9									

MALEZYA

	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984
TOPLAM	3831.0	4547.0	5929.0	7842.0	10821.0	11581.0	12409.0	13368.0	14057.0
SITC 0	635.9	682.1	865.6	941.0	1136.2	1273.9	1265.7	1310.1	1377.6
SITC 1	80.5	86.4	130.4	149.0	184.0	196.9	186.1	200.5	168.7
SITC 2	218.4	241.0	290.5	360.7	443.7	474.8	446.7	481.2	463.9
SITC 3	616.8	627.5	687.8	1019.5	1763.8	2107.7	2059.9	1978.5	1644.7
SITC 4	11.5	13.6	11.9	23.5	21.6	23.2	49.6	66.8	140.6
SITC 5	368.9	432.0	527.7	784.2	919.8	903.3	905.9	1042.7	1138.6
SITC 6	678.1	713.9	960.5	1325.3	1742.2	1841.4	2035.1	2112.1	2150.7
SITC 7	1291.0	1464.1	2063.3	2799.6	4025.4	4146.0	4752.6	5454.1	6072.6
SITC 8	222.2	245.5	326.1	384.3	476.1	498.0	595.6	641.7	773.1
SITC 9	34.5	36.4	59.3	62.7	86.6	115.8	111.7	93.6	126.5

İSRAIL

	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984
TOPLAM	4132.4	4845.4	5870.5			7894.2	8013.2	8500.1	8288.4
SITC 0	433.2	460.9	476.3			762.2	681.8	627.3	671.8
SITC 1	20.7	24.1	25.8			32.4	46.5	50.3	39.7
SITC 2	296.8	342.4	366.4			467.7	396.4	412.0	411.9
SITC 3	681.8	738.8	776.3			2048.7	1857.9	1495.5	1449.8
SITC 4	15.6	15.0	14.6			16.9	16.0	16.0	30.6
SITC 5	287.0	337.9	422.1			538.9	557.3	581.6	635.0
SITC 6	1323.8	1716.3	2196.9			1769.3	1779.5	1961.4	2082.1
SITC 7	887.4	1002.1	1315.1			1911.4	2123.5	2707.3	2401.1
SITC 8	170.0	186.7	253.3			319.5	417.8	500.8	386.6
SITC 9	16.1	23.2	23.7			27.2	89.5	147.9	179.8

EK - 6.6

S U D A N

	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984
TOPLAM	951.7	982.7	877.9	915.9	1499.4	1518.7	1708.2		
SİTC 0	114.9	105.1	150.6	150.6	365.9	237.7	209.4		
SİTC 1	14.8	16.8	13.8	18.9	15.7	34.1	18.5		
SİTC 2	4.7	10.4	10.5	6.7	17.5	34.4	1.4		
SİTC 3	22.1	22.4	12.6	14.8	189.4	288.6	348.1		
SİTC 4	2.5	3.3	2.5	2.1	6.2	20.7	11.7		
SİTC 5	104.3	104.4	94.5	112.6	170.4	180.6	104.9		
SİTC 6	180.1	227.2	232.3	228.2	267.2	325.1	628.9		
SİTC 7	433.8	383.0	314.5	352.5	430.1	134.1	363.4		
SİTC 8	23.5	29.1	23.7	24.7	33.6	55.6	21.9		
SİTC 9	51.0	81.0	22.9	4.8	3.4	6.8			

SEYLAN (SRI LANKA)

	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984
TOPLAM	552.1	684.1	942.4	1449.1	2035.2	1803.8	1769.9	1788.3	1846.9
SITC 0	198.2	270.3	275.4	329.9	407.9	340.8	216.7	294.0	260.0
SITC 1	1.6	1.9	3.0	3.2	3.7	2.9	6.1	5.1	6.7
SITC 2	17.8	16.7	30.0	38.3	32.0	36.7	33.9	37.9	37.0
SITC 3	137.4	169.1	155.8	254.4	494.5	450.8	555.3	427.0	457.5
SITC 4	0.4	4.1	1.3	4.6	3.3	5.4	4.2	7.1	15.1
SITC 5	40.5	45.3	73.6	121.5	169.9	149.9	120.3	120.4	153.3
SITC 6	71.4	82.5	149.5	294.7	354.3	340.7	339.2	354.7	365.2
SITC 7	71.9	80.9	224.2	359.8	508.3	410.1	419.7	469.0	449.0
SITC 8	9.1	8.2	20.8	32.9	54.4	59.1	69.8	67.5	78.2
SITC 9	3.8	5.1	8.8	9.8	6.9	7.4	4.7	5.6	6.9

VENUELLA

[illegible]

EK - 6.7

GÜNEY AFRİKA

	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984
TOPLAM	6713.4	5883.5	7160.0	8330.8	18552.5	20992.9	16941.1		
SITC 0	230.2	280.0	240.5	283.7	373.8	552.3	405.0		
SITC 1	54.4	46.7	52.6	54.0	84.8	113.2	102.4		
SITC 2	419.8	363.4	367.1	470.0	730.1	678.3	552.1		
SITC 3	26.8	31.4	33.1	48.1	73.5	67.0	75.3		
SITC 4	42.4	43.2	42.9	62.8	71.1	69.2	57.5		
SITC 5	686.8	663.7	849.7	1142.1	1593.3	1734.1	1449.4		
SITC 6	1007.5	870.0	990.1	1243.5	1956.0	2304.8	1869.7		
SITC 7	3699.7	3090.2	440.5	4323.1	7057.3	8800.9	7260.8		
SITC 8	499.8	442.2	507.1	664.9	1061.8	1368.8	1130.7		
SITC 9	46.0	52.7	36.4	38.6	5550.8	5704.3	4038.2		

PANAMA-EXCLUDING CANAL ZONE

	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984
TOPLAM	848.5	860.0	953.7		1445.0	1559.6	1565.0	1409.1	
SITC 0	62.7	68.8	75.6		116.0	116.4	119.7	125.2	
SITC 1	5.2	4.8	6.4		8.6	9.9	9.9	9.0	
SITC 2	4.4	5.5	6.5		11.6	12.8	11.0	9.3	
SITC 3	282.1	283.4	230.8		441.8	439.8	417.5	392.3	
SITC 4	11.4	11.7	9.2		20.7	14.7	15.0	16.4	
SITC 5	78.7	89.1	99.0		149.8	160.4	159.3	166.7	
SITC 6	150.0	156.8	206.6		267.4	303.1	289.7	233.5	
SITC 7	185.8	165.9	216.6		299.3	368.4	409.0	324.7	
SITC 8	67.7	73.4	99.3		129.8	134.9	133.9	132.0	
SITC 9	0.5	0.6	3.7						

(*) "Seçilmiş Ülkeler" olarak adlandırılan 20 adet ülkeden sadece Tayvan hakkında veri bulunamamıştır.

(...) Elde hazır olmayan yada ayrı ayrı rapor edilmeyen bilgiler.

Kaynak : 1) "Statistical Yearbook For Asia And The Pasific", UNITED NATIONS, 1984'den bulunan oranların;

"Directions of Trade Statistics Yearbook" taki ithalat rakamları ile ilişkilendirilmesi.

2) "Statistics Yearbook For Asia And The Pacific (1984)", UNITED NATIONS, 1986.

3) "International Trade Statistics Yearbook", UNITED NATIONS, 1986.

ÖZGEÇMİŞİM

1962 yılında Eskişehir'de doğdum. İlk ve Orta Öğrenimimi Eskişehir'de tamamladıktan sonra 1981 yılında Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'ne girdim. Dört yıllık lisans öğrenimimi 1985 yılı Temmuz ayında tamamlayarak mezun oldum.

Aynı yıl Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün açmış olduğu Yüksek Lisans giriş sınavını kazanarak İktisat Yüksek Lisans derslerine devam ettim.

8.Eylül.1987

Ergin UZGÖREN

